

Ανάλυση Συμβάντων Βίας στα Ελληνικά Γήπεδα: Η Περίπτωση της Super League

του Κωνσταντίνου Κώτση

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία που υποβάλλεται στο καθηγητικό σώμα για τη μερική εκπλήρωση των υποχρεώσεων απόκτησης Διπλώματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στη «Διοίκηση Αθλητικών Οργανισμών και Επιχειρήσεων» του Τμήματος Οργάνωσης και Διαχείρισης Αθλητισμού του Παν/μίου Πελοποννήσου στην κατεύθυνση «Μάνατζμεντ Αθλητικών Οργανισμών & Επιχειρήσεων»

Σπάρτη

2024

Εγκεκριμένο από την Εξεταστική Επιτροπή:

Επιβλέπων: Τραυλός Αντώνιος, Καθηγητής

2^ο Μέλος: Κριεμάδης Αθανάσιος, Καθηγητής

3^ο Μέλος: Παπαλουκάς Μάριος – Δανιήλ, Καθηγητής

Υπεύθυνη Δήλωση

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις που προβλέπονται από τις διατάξεις του άρθρου 19 (Λόγοι και διαδικασία διαγραφής από το ΠΜΣ) του Κανονισμού Λειτουργίας Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών, δηλώνω υπεύθυνα ότι για τη συγγραφή της Μεταπτυχιακής Διπλωματικής μου Εργασίας (ΜΔΕ) δεν χρησιμοποίησα ολόκληρο ή μέρος έργου άλλου δημιουργού ή τις ιδέες και αντιλήψεις άλλου δημιουργού χωρίς να γίνεται αναφορά στην πηγή προέλευσης (βιβλίο, άρθρο από εφημερίδα ή περιοδικό, ιστοσελίδα κλπ.).

Ημερομηνία: 18/5/2024

Ο Δηλών

Κωνσταντίνος Κώτσης

Copyright © Κωνσταντίνος Κώτσης, 2024

Με επιφύλαξη κάθε δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου του Τμήματος Οργάνωσης και Διαχείρισης Αθλητισμού.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Κώτσης Κωνσταντίνος: Ανάλυση συμβάντων βίας στα ελληνικά γήπεδα: Η περίπτωση της Super League

(Με την επίβλεψη του Αντωνίου Κ. Τραυλού, Καθηγητή)

Η παρούσα μελέτη διεξάγει μια περιεκτική ανάλυση της βίας των οπαδών στο ελληνικό ποδόσφαιρο, εστιάζοντας στη Super League. Διερευνά το φαινόμενο μέσω βιβλιογραφικής ανασκόπησης μελετών και δεδομένων από επίσημους φορείς και τη διεθνή βιβλιογραφία. Πρωταρχικός στόχος είναι η καταγραφή επιθετικών ενεργειών και βίαιων πράξεων κατά τη διάρκεια αγώνων της Super League, η ανάλυση της συχνότητας τέτοιων συμπεριφορών και η αξιολόγηση του βαθμού εφαρμογής των σχετικών ποδοσφαιρικών κανονισμών και νόμων. Η έρευνα αποκαλύπτει ότι η οπαδική βία στο ελληνικό ποδόσφαιρο υπερβαίνει την απλή επιθετικότητα που σχετίζεται με τον αθλητισμό, καθώς είναι βαθιά ριζωμένη στον κοινωνικοπολιτικό ιστό της Ελλάδας. Μελέτες που αναδεικνύονται στην εργασία δείχνουν ότι παράγοντες όπως η ποινικοποίηση της νεανικής οπαδικής κοινότητας και η κανονικοποίηση των ναρκωτικών μέσα στις οπαδικές κουλτούρες παίζουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση αυτής της βίας. Επιπλέον, ο αντίκτυπος της οπαδικής βίας επεκτείνεται στην ψυχολογική κατάσταση και την απόδοση των διατιτητών. Οι νομοθετικές αλλαγές, ιδίως οι Νόμοι 4326/2015 και 4908/2022, έχουν σηματοδοτήσει μια σημαντική αλλαγή στην αντιμετώπιση της οπαδικής βίας. Αυτοί οι νόμοι δίνουν έμφαση στην κλιμάκωση των ποινών, την απόδοση ευθυνών και την εισαγωγή ψηφιακού μητρώου για τις λέσχες φιλάθλων. Ωστόσο, η μελέτη σημειώνει ότι, ενώ οι αυστηρότεροι νόμοι και η αυξημένη επιτήρηση μπορούν να αποτρέψουν τους δυνητικούς παραβάτες, ενδέχεται να μην αντιμετωπίζουν πλήρως τους πολύπλοκους κοινωνικοπολιτισμικούς παράγοντες που συμβάλλουν στην εν λόγω συμπεριφορά.

Λέξεις Κλειδιά: *Οπαδική Βία, Παραβατικότητα, Αθλητική Νομοθεσία*

ABSTRACT

Kotsis Konstantinos: Analysis of incidents of violence in Greek Stadiums: The case of Super League

(Under the supervision of Antonios K. Travlos, Professor)

The aim of this study conducts a comprehensive analysis of fan violence in Greek football, focusing on the Super League Hellas. It explores the phenomenon through a literature review of studies and data from official institutions and international literature. The primary objective is to record aggressive actions and violent acts during Super League matches, to analyze the frequency of such behaviors and to assess the degree of implementation of relevant football regulations and laws. The research reveals that fan violence in Greek football goes beyond mere sport-related aggression, as it is deeply rooted in the socio-political fabric of Greece. Studies highlighted in the paper show that factors such as the criminalization of the youth fan community and the normalization of drugs within fan cultures play an important role in promoting fan violence. Furthermore, the impact of fan violence extends to the psychological state and performance of referees. Legislative changes, in particular Laws 4326/2015 and 4908/2022, have marked a significant change in the treatment of fan violence. These laws emphasize the escalation of penalties, accountability and the introduction of a digital register for supporters' clubs. However, the study notes that while stricter laws and increased surveillance may deter potential offenders, they may not fully address the complex socio-cultural factors that contribute to such behavior.

Keywords: *Fan Violence, Offending, Sports Legislation*

Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία αφιερωμένη εξαιρετικά στην οικογένειά μου.

Τη σύζυγο μου Νίκη και τους γιούς μου Γιάννη, Βασίλη.

Και φυσικά στους γονείς μου, Γιάννη και Νίκη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	iv
ABSTRACT	v
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	ix
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ.....	x
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι.....	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
Ανάγκη διεξαγωγής της μελέτης	1
Σκοπός της μελέτης	2
Ερευνητικά ερωτήματα	2
Οριοθετήσεις- Περιορισμοί.....	2
Βασικοί Ορισμοί.....	3
Ορισμός Βίας.....	3
Αυτοκατευθυνόμενη βία.....	4
Διαπροσωπική βία	4
Συλλογική βία.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ	6
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ.....	6
Θεωρίες βίας και παραβατικότητας στον αθλητισμό	6
Εξέλιξη του αθλητισμού ως θέαμα.....	9
Η έννοια του χουλιγκανισμού και οι μορφές του.....	10
Ιστορική εξέλιξη χουλιγκανισμού	10
Αιτίες του χουλιγκανισμού.....	11
Φαινόμενα βίας και χουλιγκανισμού στην Ελλάδα: Η περίπτωση του ελληνικού ποδοσφαίρου.....	12
Θεωρητικές προσεγγίσεις για τη βία στο ποδόσφαιρο.....	16
Χαρακτηριστικά του ποδοσφαίρου	18
Άλλες θεωρίες και ατομικές μεταβλητές διαφοράς.....	21
Διαφορετικές πολιτιστικές πρακτικές σε όλη την Ευρώπη.....	24
Το ποδόσφαιρο στην Ελλάδα	28
Παναθηναϊκός vs Ολυμπιακός: Ντέρμπι των αιώνων εχθρών.....	30
Αθλητική νομοθεσία.....	35
Πρόσφατες νομοθετικές ρυθμίσεις για την οπαδική βία.....	37
Μέτρα κατά του χουλιγκανισμού	42

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ	43
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΜΕΛΕΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΠΑΔΙΚΗ ΒΙΑ ΣΤΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	43
Κριτική αξιολόγηση της ποδοσφαιρικής βίας στην Ελλάδα	43
Μελέτη για την οπαδική βία στο Ελληνικό πρωτάθλημα της SuperLeague.....	45
Αντίληψη περί επιθετικότητας, ηθικής και παιχνιδιού.....	45
Επιρροή ΜΜΕ και αστυνόμευση	46
Το γήπεδο ποδοσφαίρου ως ξεχωριστός κοινωνικός χώρος	46
Επίδραση οικονομικής κρίσης στην οπαδική βία στη Super League.....	47
Πολιτικές αντιπαραθέσεις και οπαδική βία	51
Ναρκωτικά και ελληνικές οπαδικές ποδοσφαιρικές κοινότητες	54
Επίδραση οπαδικής βίας στην απόδοση των Ελλήνων διαιτητών	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV	61
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΠΑΔΙΚΗ ΒΙΑ ΣΤΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	61
Στατιστικά στοιχεία της Super League της αγωνιστικής περιόδου 2011-12	62
Σύγκριση επιπέδου παραβατικότητας γηπεδούχου και φιλοξενούμενης ομάδας	74
Στατιστικά στοιχεία ΔΕΑΒ για αγωνιστικές περιόδους 2007-08 έως 2010-11	74
Περιγραφική ανάλυση πρωτογενών δεδομένων της Super League	75
Περιγραφική ανάλυση πρωτογενών δεδομένων του Galanis Sports Data	77
ΚΕΦΑΛΑΙΟ V	79
ΣΥΖΗΤΗΣΗ	79
Συμπεράσματα.....	82
Περιορισμοί της έρευνας	82
Μελλοντική έρευνα	83
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	87
Διεθνής Βιβλιογραφία	87
Ελληνική Βιβλιογραφία.....	94
Σχετική Νομοθεσία – Νόμοι	96

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1. Αξιολόγηση Αγώνων	62
Πίνακας 2. Ποσοστά εμφάνισης αδικημάτων.	68
Πίνακας 3. Αγώνες υψηλής έντασης 2011 – 2012, σε σχέση με το 2010 – 2011.....	691
Πίνακας 4. Αριθμητική Εμφάνιση Αδικημάτων.	70
Πίνακας 5. Πρόστιμα Περιόδου 2011-2012 (Τελεσίδικα).	72
Πίνακας 6. Συχνότητες παραβάσεων των οπαδών που καταγράφηκαν από τη ΔΕΑΒ για τις αγωνιστικές περιόδους από 2007-2008 έως και 2010-2011 σε 930 αγώνες.....	74
Πίνακας 7. Συχνότητες παραβάσεων των οπαδών που καταγράφηκαν από τη Super League για τις αγωνιστικές περιόδους από 2007-2008 έως 2009-2010 σε 729 αγώνες.	76
Πίνακας 8. Συχνότητα παραβάσεων των οπαδών που καταγράφηκαν από τον Γαλάνη για την αγωνιστική περίοδο 2010-2011 σε 201 αγώνες.	78

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 1. Διάγραμμα έντασης 3ετίας.....	63
Σχήμα 2. Αριθμός συλλήψεων.	64
Σχήμα 3. Ηλικίες συλλήψεων.....	64
Σχήμα 4.Καύση-Ρίψη Φωτοβολίδων.....	65
Σχήμα 5. Υβριστικά συνθήματα.....	66
Σχήμα 6. Τραυματισμοί πολιτών.....	66
Σχήμα 7. Χρηματικά Πρόστιμα.....	67
Σχήμα 8. Συνολικός Αριθμός Ποινών	73
Σχήμα 9. Πειθαρχικές ποινές σε ευρώ.....	74
Σχήμα 10. Συχνότητες παραβάσεων γηπεδούχων και φιλοξενούμενων ομάδων για τις αγωνιστικές περιόδους 2007-08 έως 2010-11 (ΔΕΑΒ, N = 930 παιχνίδια).....	75
Σχήμα 11. Συχνότητες παραβάσεων γηπεδούχων και φιλοξενούμενων ομάδων για τις αγωνιστικές περιόδους 2007-08 έως 2009-10 (Super League, N = 729 παιχνίδια).	77
Σχήμα 12. Συχνότητες παραβάσεων γηπεδούχων και φιλοξενούμενων ομάδων για την αγωνιστική περίοδο 2010-11(Galanis Sports Data, N = 201 αγώνες).	78

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο χουλιγκανισμός του ποδοσφαίρου (η βία στο ποδόσφαιρο) είναι ένα περίπλοκο, ετερογενές και δυναμικό φαινόμενο που μελετάται στη διεθνή βιβλιογραφία σε πλαίσια κοινωνικά και ιστορικά (Spraaij, 2008). Ο Roversi (1991) μελέτησε τη βία στην περίπτωση του επαγγελματικού ποδοσφαίρου στην Ιταλία. Χρησιμοποιώντας ταυτόχρονα διαφορετικές πηγές δεδομένων, ο Roversi ασχολείται με τις ποσοτικές πτυχές του ιταλικού ποδοσφαιρικού χουλιγκανισμού και δείχνει τη σταθερή αύξηση του φαινομένου, αναλύοντας τα λεγόμενα Ultras Groups. Οι Hobbs και Robins (1991) έκαναν μελέτη του φαινομένου του χουλιγκανισμού στο Ηνωμένο Βασίλειο και την Ευρώπη. Οι Stott και Reicher (1998) μελέτησαν τη βία στο ποδόσφαιρο και ειδικά την έννοια της οπαδικής βίας. Χρησιμοποιώντας τα γεγονότα που αφορούν τους οπαδούς στην Αγγλία στο Παγκόσμιο Κύπελλο του 1990, οι ερευνητές προτείνουν ένα μοντέλο σχετικά με τις συγκρούσεις ανάμεσα στους οπαδούς.

Στην παρούσα μελέτη διερευνάται το φαινόμενο της βίας από τους φιλάθλους στους ποδοσφαιρικούς αγώνες της Super League Hellas. Δεδομένου ότι η επιθετική συμπεριφορά και οι εκδηλώσεις βίας στα γήπεδα διεθνώς αλλά και ειδικότερα στην Ελλάδα αποτελούν πολύ συχνά γεγονότα, απαιτείται μία εις βάθος μελέτη προκειμένου να εντοπιστούν οι παράγοντες και οι πράξεις που οδηγούν σε τέτοιου είδους παραβατική συμπεριφορά. Για τον λόγο αυτό η παρούσα μελέτη προσεγγίζει το ζήτημα μέσω μιας βιβλιογραφικής ανασκόπησης μελετών και στοιχείων από επίσημους φορείς και τη διεθνή βιβλιογραφία.

Ανάγκη διεξαγωγής της μελέτης

Τα αποτελέσματα της μελέτης, που θα είναι ιδιαίτερα χρήσιμα, θα ανακοινωθούν στους αρμόδιους φορείς ασφάλειας των γηπέδων καθώς και σε άλλους αθλητικούς και ποδοσφαιρικούς φορείς, προκειμένου να ενημερωθούν σφαιρικά για τη σημερινή κατάσταση στο ποδόσφαιρο και να αναλάβουν δράση. Η παρούσα μελέτη είναι σημαντική διότι μπορεί να αποτελέσει οδηγό για όλους τους υπεύθυνους φορείς των ποδοσφαιρικών αγώνων στα Ελληνικά γήπεδα, προκειμένου να αποκτήσουν πλήρη γνώση της βίαιης κατάστασης που επικρατεί στους αγώνες, προκειμένου να αναλάβουν δράση. Η συγκεκριμένη μελέτη μπορεί να γίνει ο προπομπός για αλλαγές στο Ελληνικό

ποδοσφαιρικό τοπίο, προκειμένου να υπάρξει πιο αυστηρή αντιμετώπιση στις ποινές ώστε να υπάρξει καταστολή της βίας και της παραβατικής συμπεριφοράς των φιλάθλων.

Σκοπός της μελέτης

Ο σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η καταγραφή των εκφάνσεων της οπαδικής βίας στο ποδόσφαιρο στην Ελλάδα καθώς και η καταγραφή των επιθετικών ενεργειών και βίαιων πράξεων που αποτελούν παραβάσεις και οι οποίες λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια των ποδοσφαιρικών αγώνων της Super League, έτσι όπως αυτές παρουσιάζονται από επίσημους φορείς και από τη διεθνή και την εθνική βιβλιογραφία. Μέσω της μελέτης θα διερευνηθεί η συχνότητα της επιθετικής συμπεριφοράς στα γήπεδα και θα αναλυθούν συγκεκριμένες παραβάσεις ως προς τον βαθμό εφαρμογής των σχετικών κανονισμών και νόμων του ποδοσφαίρου, ενώ επιπροσθέτως, θα αναλυθεί και ο τρόπος πρόληψης της επιθετικής συμπεριφοράς, προκειμένου να αποφεύγονται τέτοιου είδους πράξεις και γεγονότα.

Ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα προκύπτουν από τον σκοπό της μελέτης, και είναι τα εξής:

- Πώς έχουν επηρεάσει οι νομοθετικές αλλαγές και οι κοινωνικοπολιτικοί παράγοντες στην Ελλάδα τα πρότυπα και τη φύση της οπαδικής βίας στους αγώνες ποδοσφαίρου της Super League;
- Ποιες είναι οι βασικές προκλήσεις και η αποτελεσματικότητα των υφιστάμενων μέτρων κατά του χουλιγκανισμού στο ελληνικό ποδόσφαιρο, σε σύγκριση με τις διεθνείς πρακτικές;
- Με ποιους τρόπους μπορεί η μελλοντική έρευνα να αντιμετωπίσει τα κενά στην κατανόηση των ψυχολογικών και κοινωνικοπολιτισμικών διαστάσεων της οπαδικής βίας στο ελληνικό ποδόσφαιρο;

Οριοθετήσεις- Περιορισμοί

Ένας αξιοσημείωτος περιορισμός που πρέπει να αναγνωριστεί αφορά τη διαθεσιμότητα πρόσφατων στατιστικών στοιχείων που καταγράφονται από τις επίσημες αρχές. Η ανάλυση και η συζήτηση που παρουσιάζεται στην παρούσα εργασία βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε ιστορικά στοιχεία και βιβλιογραφικές ανασκοπήσεις, οι οποίες, αν και παρέχουν μια ολοκληρωμένη εικόνα του φαινομένου της οπαδικής βίας στο ελληνικό

ποδόσφαιρο, ιδιαίτερα στη Super League, ενδέχεται να μην αποτυπώνουν πλήρως τις πιο σύγχρονες τάσεις και εξελίξεις. Αυτό το κενό σε σύγχρονα δεδομένα θέτει περιορισμούς στην ικανότητα της μελέτης να προσφέρει μια ανάλυση της κατάστασης σε πραγματικό χρόνο. Η δυναμική και εξελισσόμενη φύση της συμπεριφοράς των φιλάθλων, η κοινωνική στάση απέναντι στην αθλητική βία και οι νομοθετικές αντιδράσεις απαιτούν επικαιροποιημένες πληροφορίες για μια πιο ακριβή και σύγχρονη κατανόηση. Ως εκ τούτου, η απουσία πρόσφατων επίσημων στατιστικών στοιχείων αποτελεί σημαντικό όριο εντός του οποίου κινείται η παρούσα μελέτη, επηρεάζοντας ενδεχομένως την ακρίβεια και τη συνάφεια των συμπερασμάτων της με το παρόν πλαίσιο.

Βασικοί Ορισμοί

Ορισμός Βίας

Η βία ορίζεται από την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας στην Παγκόσμια Έκθεση για τη Βία και την Υγεία (World Report on Violence and Health – WRVH) ως η σκόπιμη χρήση φυσικής δύναμης ή εξουσίας, απειλούμενου ή πραγματικού, εναντίον του εαυτού του, άλλου προσώπου, μιας ομάδας ή μιας κοινότητας που έχει ως πιθανό αποτέλεσμα την ψυχολογική βλάβη, τη στέρηση, τον τραυματισμό ή/και ακόμα τον θάνατο (Krug et al., 2002). Αυτός ο ορισμός τονίζει ότι ένα άτομο ή μια ομάδα πρέπει να σκοπεύει να χρησιμοποιήσει δύναμη εναντίον άλλου προσώπου ή ομάδας για να χαρακτηριστεί η πράξη ως βίαιη. Έτσι, η βία διακρίνεται από τον τραυματισμό ή τη βλάβη που προκύπτει από ακούσιες ενέργειες και περιστατικά. Αυτός ο ορισμός εφιστά την προσοχή όχι μόνο στη χρήση της φυσικής δύναμης αλλά και στη χρήση απειλούμενων ή πραγματικών δυνάμεων. Μια τέτοια δύναμη μπορεί να χρησιμοποιηθεί εναντίον του εαυτού του, εναντίον ενός ατόμου ή εναντίον μιας ομάδας ή κοινότητας, όπως στη βία των συμμοριών ή στην καταστολή των εθνοτικών ομάδων. Η βία ορίζεται εδώ όχι μόνο ως αποτέλεσμα σωματικής κακοποίησης αλλά ως πράξης που περιλαμβάνει ψυχολογική κακοποίηση, στέρηση, πράξεις παράλειψης ή αμέλειας.

Η WRVH χωρίζει τη βία σε τρεις κατηγορίες ανάλογα με το ποιος την έχει διαπράξει: αυτοκατευθυνόμενη, διαπροσωπική ή συλλογική, καθώς και σε άλλες τέσσερις κατηγορίες ανάλογα με τη φύση της βίας: σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική ή με μορφή στέρησης ή παραμέλησης.

Πολλές μορφές βίας μπορεί να συμβούν ταυτόχρονα, επομένως δεν είναι αλληλοαποκλειόμενες. Για παράδειγμα, η βίαιη συντροφική συμπεριφορά μπορεί να

περιλαμβάνει ψυχολογική, σωματική και σεξουαλική κακοποίηση, και η συλλογική βία συχνά περιλαμβάνει τη χρήση κακοποίησης ως όπλο πολέμου (Bouta et al., 2004; Turshen, 2001). Για να γίνει κατανοητή η βία και τα αίτια της στους αθλητικούς χώρους, θα πρέπει να γίνει ανάλυση παραγόντων που οδηγούν σε αυτή και όχι να επικεντρωθεί κανείς σε μεμονωμένα γεγονότα της συγκεκριμένης χρονικής στιγμής (Τραυλός, 1999). Η βία στα γήπεδα αποτελεί ένα πολύ σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα που απασχολεί τις αθλητικές και πολιτικές αρχές πολλών χωρών (Τραυλός, 2003). Η βία ως κοινωνικό φαινόμενο συνδέεται στενά με την κοινωνική ανισότητα, τον κοινωνικό αποκλεισμό, την παραβατικότητα, το κοινωνικό αδιέξοδο, τον φόβο, καθώς και με την ακύρωση, την απαξίωση του ανθρώπου από τον συνάνθρωπο.

Αυτοκατευθυνόμενη βία

Η αυτόνομα κατευθυνόμενη βία είναι ένας ευρύς όρος που περιλαμβάνει σκέψεις αυτοκτονίας ή δράση και μορφές αυτοτραυματισμών. Ο όρος «μοιραία αυτοκτονική συμπεριφορά» χρησιμοποιείται συχνά για αυτοκτονικές πράξεις που οδηγούν σε θάνατο. Η «μη θανατηφόρος αυτοκτονική συμπεριφορά», «απόπειρα αυτοκτονίας», «παρασιτοκτόνο» και «αυτοκαταστροφή» περιγράφουν τη συμπεριφορά αυτοκτονίας που δεν έχει ως αποτέλεσμα τον θάνατο. Ο «αυτοκτονικός ιδεασμός» χρησιμοποιείται κλινικά για να περιγράψει την περισυλλογή με πρόθεση να τελειώσει τη ζωή του. Ο «αυτο-ακρωτηριασμός» αναφέρεται στην άμεση και σκόπιμη καταστροφή ή αλλοίωση των τμημάτων του σώματος χωρίς συνειδητή αυτοκτονική πρόθεση (Murray et al., 2001).

Διαπροσωπική βία

Η διαπροσωπική βία περιλαμβάνει πράξεις βίας και εκφοβισμού που συμβαίνουν μεταξύ των μελών της οικογένειας, μεταξύ στενών εταίρων ή μεταξύ ατόμων, ανεξάρτητα από το αν είναι ή όχι γνωστά μεταξύ τους, και όπου η βία δεν προορίζεται συγκεκριμένα για την προώθηση των στόχων οποιασδήποτε ομάδας ή αιτίας (Waters et al., 2004). Αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει την παιδική κακοποίηση, τη βία των νέων, ορισμένες μορφές σεξουαλικής βίας και την κατάχρηση των ηλικιωμένων.

Οι κώδικες της Διεθνούς Ταξινόμησης των Νοσημάτων - International Classification of Diseases (ICD) που χρησιμοποιούνται σε ολόκληρο τον κόσμο για να κωδικοποιούν τα στοιχεία θνησιμότητας και νοσηρότητας περιλαμβάνουν τον μηχανισμό κωδικών τραυματισμών για επίθεση, σεξουαλική επίθεση, παραμέληση, εγκατάλειψη και κακομεταχείριση (World Health Organization, 2003). Αυτές μερικές φορές

ομαδοποιούνται και αναφέρονται ως «διαπροσωπική βία» (Population Health Division, 2004). Υπάρχουν επίσης κώδικες ICD για αυτοτραυματική βία για τραυματισμούς που υφίστανται μέσω νομικών επεμβάσεων ή πολέμων.

Συλλογική βία

Η συλλογική βία έχει οριστεί ως η «οργανωτική χρήση της βίας από άτομα που αναγνωρίζονται ως μέλη μιας ομάδας έναντι άλλης ομάδας ή ομάδων ατόμων, προκειμένου να επιτύχουν πολιτικούς, οικονομικούς ή κοινωνικούς στόχους» (Zwi et al., 2002). Η συλλογική βία περιλαμβάνει τον πόλεμο, την τρομοκρατία και βίαιες πολιτικές συγκρούσεις μεταξύ ή εντός των κρατών, βία που διαπράττεται από τα κράτη (γενοκτονία, βασανιστήρια, συστηματικές καταχρήσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων) και οργανωμένο βίαιο έγκλημα όπως ο πόλεμος των συμμοριών. Μπορεί να περιλαμβάνει όλες τις κατηγορίες βίας, είτε αυτές είναι σωματικές, σεξουαλικές, ψυχολογικές είτε χαρακτηρίζονται από παραμέληση ή διάκριση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΠ

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Θεωρίες βίας και παραβατικότητας στον αθλητισμό

Ένας μεγάλος αριθμός εφήβων συμμετέχει σε αθλητικές δραστηριότητες. Η Εθνική Έρευνα για την Υγεία των Παιδιών για το 2011-2012 έδειξε ότι το 63% των παιδιών ηλικίας 12 έως 17 ετών συμμετείχε σε αθλητικά μαθήματα ή σε αθλητική ομάδα. Γενικά, η αθλητική συμμετοχή θεωρείται θετική δραστηριότητα αναψυχής που συνδέεται με θετικά (ψυχοκοινωνικά) αποτελέσματα υγείας σε εφήβους (Eime et al., 2013; Janssen & LeBlanc, 2010). Ωστόσο, η κοινή γνώμη σχετικά με τη συμπεριφορά των εφήβων αθλητών είναι διφορούμενη. Από τη μία πλευρά πιστεύεται ότι ο αθλητισμός έχει θετική επίδραση στην ανάπτυξη της νεολαίας και επομένως οι νέοι που συμμετέχουν σε αθλητικές δραστηριότητες αναμένεται να έχουν μικρότερο κίνδυνο να διαπράξουν παραβατική συμπεριφορά από τους νέους που δεν συμμετέχουν σε αθλητικές δραστηριότητες (Faulkner et al., 2007; Spruit et al., 2016). Αυτή η υπόθεση έχει οδηγήσει τις τοπικές κυβερνήσεις και τα ιδρύματα σε όλο τον κόσμο να προσφέρουν νεανικές αθλητικές δραστηριότητες και παρεμβάσεις για την πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας (Spruit et al., 2016). Από την άλλη πλευρά, λόγω των αρνητικών αναφορών στα μέσα μαζικής ενημέρωσης σχετικά με τη χρήση ναρκωτικών και την αντικοινωνική συμπεριφορά των αθλητών, η συμμετοχή των αθλητών συσχετίζεται συχνά με τη νεανική παραβατικότητα (για αναλυτική παρουσίαση, ο αναγνώστης μπορεί να ανατρέξει στους Spruit et al., 2016).

Αυτός ο διαχωρισμός των απόψεων έχει οδηγήσει ορισμένους ερευνητές να δοκιμάσουν τις υποθέσεις σχετικά με τη συσχέτιση μεταξύ αθλητικής συμμετοχής και παραβατικότητας ανηλίκων, προκειμένου να κατανοήσουν εάν και πώς η αθλητική συμμετοχή συμβάλλει στην εμφάνιση νεανικής παραβατικότητας (Miller et al., 2007). Μέχρι στιγμής, οι εμπειρικές αποδείξεις είναι ασαφείς (Farb & Matjasko, 2012; Spruit et al., 2016) και μέχρι σήμερα δεν υπάρχει συστηματική ανασκόπηση της συσχέτισης μεταξύ αθλητικής συμμετοχής και νεανικής παραβατικότητας. Παραμένει ασαφές εάν η αθλητική συμμετοχή συσχετίζεται θετικά ή αρνητικά με την παραβατική συμπεριφορά των νέων ή αν δεν υπάρχει καμία συσχέτιση.

Η αθλητική συμμετοχή και η εγκληματικότητα αποτελούν σημαντικά αναπτυξιακά θέματα στην εφηβεία. Κατά τη διάρκεια της εφηβείας, η νεολαία γίνεται

πιο αυτόνομη από τους γονείς της και η επιρροή του περιβάλλοντος στο σπίτι μετατοπίζεται προς το περιβάλλον μετά το σχολείο και τον ελεύθερο χρόνο (Fredricks & Eccles, 2008). Η μελέτη της σχέσης μεταξύ αθλητικής συμμετοχής και παραβατικότητας ανηλίκων είναι συνεπώς ιδιαίτερα σημαντική κατά την εφηβεία (βλ. Spruit et al., 2016).

Με τα χρόνια, οι επιστήμονες έχουν αναπτύξει πολλαπλές θεωρίες σχετικά με τη σχέση μεταξύ αθλητικής συμμετοχής και εγκληματικότητας κατά τη διάρκεια εφηβικών χρόνων. Ορισμένες από αυτές τις θεωρίες υποστηρίζουν την ιδέα ότι η αθλητική συμμετοχή συνδέεται με τη μικρότερη παραβατικότητα των νέων. Για παράδειγμα, η *θεωρία των κοινωνικών δεσμών* του Hirschi (1969) ισχυρίζεται ότι τα άτομα με ισχυρότερους δεσμούς στην κοινωνία είναι λιγότερο πιθανό να συμμετάσχουν σε παραβατικότητα, καθώς η εγκληματικότητα μπορεί να θέσει σε κίνδυνο αυτούς τους πολύτιμους δεσμούς. Τέσσερα στοιχεία στη θεωρία του Hirschi (1969) είναι κεντρικά: η προσήλωση, η δέσμευση, η πίστη, και η εμπλοκή. Μερικοί υποστηρίζουν ότι η συμμετοχή στον αθλητισμό έχει θετική επίδραση και στα τέσσερα στοιχεία (Agnew & Petersen, 1989). Ο αθλητισμός υποτίθεται ότι ενισχύει την προσήλωση σε άλλους συνανθρώπους, καθώς η νεολαία γίνεται μέλος μιας ομάδας, υπό την επίβλεψη γενικά από έναν προπονητή που είναι στενά συνδεδεμένος με όλα τα μέλη. Όταν οι νέοι δεσμεύονται σε συμβατικές δραστηριότητες, όπως ο αθλητισμός, μπορούν να αποφεύγουν αποκλίσεις, καθώς αυτό μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την ευκαιρία τους να συμμετάσχουν στον αθλητισμό. Οι πεποιθήσεις στις αξίες της κοινωνίας μπορούν να ενισχυθούν με τη συμμετοχή των αθλητών, καθώς παρόμοιοι κανόνες και αξίες εφαρμόζονται στο αθλητικό πλαίσιο. Τέλος, η συμμετοχή στον αθλητισμό θεωρείται ότι προστατεύει από τη νεανική παραβατικότητα, διότι οι αθλητές είναι απλώς πολύ επιφορτισμένοι για να ασχοληθούν με την παραβατικότητα (Hirschi, 1969). Παρόμοια επιχειρήματα μπορούν να βρεθούν στη *θεωρία της πλήξης* (Schafer, 1969) και στη *θεωρία ρουτίνας* (Cohen & Felson, 1979). Η θεωρία της πλήξης δηλώνει ότι η νεανική εγκληματικότητα μπορεί να προέρχεται από την πλήξη και επειδή οι αθλητές είναι απλά πολύ απασχολημένοι για να βαρεθούν, μπορεί να αποφύγουν την παραβατικότητα (Schafer, 1969). Η θεωρία ρουτίνας των δραστηριοτήτων υποθέτει ότι η παραβατικότητα συμβαίνει όταν υπάρχουν ευκαιρίες και συνεπώς η συμμετοχή σε δομημένες δραστηριότητες, όπως ο αθλητισμός, μειώνει τον χρόνο και την ευκαιρία να ασχοληθεί με την εγκληματικότητα (Cohen & Felson, 1979).

Επιπλέον, ο «αθλητικός δημιουργισμός» (sport creationism) υποστηρίζει ότι ο αθλητισμός μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη θετικών χαρακτηριστικών, αρετών και

δεξιότητων στους νέους, μειώνοντας δυνητικά την παραβατικότητα και προωθώντας μια ηθική συμπεριφορά (Segrave & Hastad, 1982). Για παράδειγμα, ο Arnold (1994) δηλώνει ότι οι αθλητές κρίνουν τι είναι σωστό ή λάθος σύμφωνα με τους κανόνες του παιχνιδιού, φροντίζουν για την ευημερία όλων των συμμετεχόντων στο παιχνίδι και επιλέγουν μια κατάλληλη ηθική δράση. Με τη δέσμευση στους εσωτερικούς στόχους και τα πρότυπα του αθλητισμού, οι αθλητές ασκούν την άσκηση αρετών, όπως η ειλικρίνεια και η αμεροληψία (Arnold, 1994). Έχει αναφερθεί επίσης ότι τα αθλήματα διδάσκουν τη νεολαία για να αντιμετωπίσουν τις αποτυχίες, να τονώσουν την επιμονή και τον αυτοέλεγχο, να ενισχύσουν τη συνεργασία μεταξύ των συνομηλίκων και να αυξήσουν την αποδοχή από συνομηλίκους (Kreager, 2007; Shields & Bredemeier, 1995; Travlos, 2015). Επιπλέον, υψηλότεροι ρυθμοί πρωτοβουλίας και συναισθηματικής ρύθμισης έχουν βρεθεί μεταξύ των νεαρών αθλητών σε σύγκριση με τους μη αθλητές (Larson et al., 2006). Τέλος, υπάρχει μια ευρέως υποστηριζόμενη υπόθεση ότι η αθλητική συμμετοχή θα οδηγήσει σε περισσότερη αυτοεκτίμηση στους εφήβους (Adachi & Willoughby, 2014; Findlay & Bowker, 2009), καθιστώντας τους λιγότερο ευάλωτους στις αρνητικές επιρροές των συνομηλίκων (Wild et al., 2004). Ως εκ τούτου, πολλοί μελετητές υποθέτουν ότι η αθλητική συμμετοχή μπορεί να μειώσει τη νεανική παραβατικότητα (Donnellan et al., 2005). Εν ολίγοις, υπάρχουν αρκετές θεωρίες που υποστηρίζουν την υπόθεση ότι η αθλητική συμμετοχή συνδέεται με τη μικρότερη παραβατικότητα των νέων (Travlos, 2015).

Αντίθετα, κάποιοι μελετητές πρότειναν ότι η αθλητική συμμετοχή σχετίζεται με την παραβατικότητα των νέων. Έχει υποστηριχθεί ότι το ανταγωνιστικό στοιχείο στο αθλητικό πλαίσιο μπορεί πράγματι να ενθαρρύνει την ανήθικη συμπεριφορά. Η προσβολή ενός αντιπάλου, η εξαπάτηση ή η χρήση παράνομων προϊόντων που βελτιώνουν την απόδοση μπορεί να επιβραβεύουν αν αυτό οδηγεί στη νίκη ενός παιχνιδιού (Spruit et al., 2016). Οι Bredemeier et al. (1986) διαπίστωσαν ότι τα παιδιά που συμμετείχαν σε αθλήματα επαφής εμφάνισαν χαμηλότερα επίπεδα ηθικής κρίσης (βλ. επίσης και Travlos et al., 2021). Δεδομένου ότι έχουν εντοπιστεί χαμηλότερα επίπεδα ηθικής κρίσης σε νεαρούς παραβάτες (Stams et al., 2006) και υποτροπή ποινικού αδικήματος (Van Vugt et al., 2011), μπορεί να υποστηριχθεί ότι ορισμένες αθλητικές δραστηριότητες ενδέχεται να ενισχύσουν τον κίνδυνο παραβατικότητας ανηλίκων. Τέλος, η κουλτούρα ορισμένων αθλητικών ομάδων συνδέεται με την υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ (βλ., Kwan et al., 2014) αυξάνοντας την πιθανότητα εμπλοκής σε παραβατικές συμπεριφορές (Barnes et al., 2002).

Εξέλιξη του αθλητισμού ως θέαμα

Οι αθλητικοί αγώνες έχουν προσφέρει μαζική ψυχαγωγία σε όλη την ιστορία. Οι αρχαίοι μεσοαμερικανοί είχαν τα παιχνίδια με μπάλα, οι Έλληνες είχαν τους Ολυμπιακούς Αγώνες και οι Ρωμαίοι είχαν πολλά θεαματικά αθλήματα όπως αγώνες μονομάχων και αγώνες αρμάτων. Όπως επεσήμανε ο George Orwell σε διάφορα αποφθέγματά του, στον απόηχο του εικοστού αιώνα, οι σημερινές εκδόσεις αυτών των αρχαίων αθλημάτων παρέχουν διασκέδαση για τους παθιασμένους θεατές και τείνουν να επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από οικονομικά ζητήματα. Ωστόσο, είναι απίθανο ο Orwell να μπορούσε να προβλέψει τον οικονομικό αντίκτυπο που θα είχε αυτή η «βαριά χρηματοδοτούμενη δραστηριότητα» στον εικοστό πρώτο αιώνα. Η έρευνα Plunkett (2010, όπως παρατίθεται στους Jewell et al., 2011) αναφέρει ότι με τις αθλητικές δραστηριότητες των ΗΠΑ, η βιομηχανία της χώρας δημιούργησε πάνω από 400 δισεκατομμύρια δολάρια σε ακαθάριστα έσοδα κατά τη διάρκεια του 2010, με τα τέσσερα μεγάλα επαγγελματικά πρωταθλήματα των ΗΠΑ να επιφέρουν σχεδόν 22 δισεκατομμύρια δολάρια. Ως σημείο σύγκρισης, ολόκληρη η αμερικανική κινηματογραφική βιομηχανία είχε έσοδα κάτω των 10 δισεκατομμυρίων δολαρίων το 2010, καθιστώντας την ελαφρώς μεγαλύτερη σε ακαθάριστα έσοδα από τον Εθνικό Σύνδεσμο Ποδοσφαίρου (NFL). Ένα κοινό χαρακτηριστικό μεταξύ πολλών αρχαίων και σύγχρονων αθλημάτων είναι η ύπαρξη βίας και επιθετικότητας σε διαγωνισμούς. Συγκρίνοντας μια σύγχρονη κούρσα με ένα ρωμαϊκό άρμα, μόνο η τεχνολογία έχει αλλάξει. Επιπλέον, η βία και η επιθετικότητα είναι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των πιο δημοφιλών, σύγχρονων αθλητικών θεατών. Ο Orwell αναφέρει το ποδόσφαιρο ως ένα από τα «πιο βίαια αγωνιστικά αθλήματα», ωστόσο, δεν τον εκπλήσσει το γεγονός ότι το NFL είναι το πιο δημοφιλές άθλημα μεταξύ των αθλητών των ΗΠΑ (Leahy, 2011). Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο Orwell θα υποστήριζε ότι το NFL είναι δημοφιλές λόγω της εγγενούς βίας στο παιχνίδι. Αν και το θέμα του μπορεί να συζητηθεί, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η επιθετική και βίαιη φύση του παιχνιδιού είναι μια πτυχή που προσελκύει τους οπαδούς¹.

Η έννοια του χουλιγκανισμού και οι μορφές του

Ο χουλιγκανισμός του ποδοσφαίρου (Kitsantonis, 2007) είναι ο όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει την άτακτη, βίαιη ή καταστροφική συμπεριφορά που

¹ Η συγκεκριμένη παράγραφος προέρχεται από την εισαγωγική ενότητα των Jewell et al. (2011).

διαπράττουν οι οπαδοί στα συνδικάτα ποδοσφαιρικών αγώνων. Ο ποδοσφαιρικός χουλιγκανισμός συνήθως συνεπάγεται σύγκρουση μεταξύ συμμοριών, στα αγγλικά γνωστά ως «ποδοσφαιρικές επιχειρήσεις» (ο όρος προέρχεται από τη βρετανική αργκό για μια εγκληματική συμμορία), που δημιουργήθηκε με σκοπό τον εκφοβισμό και τη σωματική επίθεση σε υποστηρικτές άλλων ομάδων. Άλλοι όροι αγγλικής γλώσσας που χρησιμοποιούνται συνήθως σε σχέση με τις επιχειρήσεις χούλιγκαν περιλαμβάνουν «στρατό», «αγόρια», «bods», «casuals», και «πλήρωμα». Ορισμένες λέσχες έχουν μακρόχρονη αντιπαλότητα με άλλους συλλόγους και ο χουλιγκανισμός που σχετίζεται με αγώνες μεταξύ τους (μερικές φορές αποκαλούνται τοπικά derbies) είναι πιθανό να είναι πιο σοβαρός (Podnar, 2005).

Η σύγκρουση μπορεί να πραγματοποιηθεί πριν, κατά τη διάρκεια ή μετά τους αγώνες. Οι συμμετέχοντες συχνά επιλέγουν τοποθεσίες μακριά από τα στάδια για να αποφύγουν τη σύλληψη από την αστυνομία, αλλά η σύγκρουση μπορεί επίσης να εκδηλωθεί αυθόρμητα στο εσωτερικό του σταδίου ή στους γύρω δρόμους (Kitsantonis, 2007; Podnar, 2005). Σε ακραίες περιπτώσεις, οι χούλιγκαν, η αστυνομία και οι παρευρισκόμενοι έχουν συμμετάσχει σε θανατηφόρες συμπλοκές, και η αστυνομία προσπαθεί να συνενώσει τους παραβάτες χρησιμοποιώντας δακρυγόνα, αστυνομικούς σκύλους, τεθωρακισμένα οχήματα και κανόνια νερού (Podnar, 2005). Η βία που κατευθύνεται από τον χούλιγκαν έχει ονομαστεί «aggro» (σύντομη για «επιδείνωση») και «honner» (προφορά Cockney για το «ενοχλεί», δηλαδή πρόβλημα).

Οι χούλιγκαν που έχουν τον χρόνο και το χρήμα, μπορούν να ακολουθήσουν τις εθνικές ομάδες σε εκτός έδρας αγώνες και να συμμετάσχουν στη συμπεριφορά των χούλιγκαν ενάντια στους χούλιγκαν της τοπικής ομάδας. Μπορεί επίσης να εμπλακούν σε διαταραχές που αφορούν το ευρύ κοινό. Ενώ οι επιχειρήσεις σε εθνικό επίπεδο δεν υπάρχουν με τη μορφή εταιρειών σε επίπεδο συλλόγων, οι χούλιγκαν που υποστηρίζουν την εθνική ομάδα μπορεί να χρησιμοποιούν ένα συλλογικό όνομα που υποδεικνύει την υπακοή τους.

Ιστορική εξέλιξη χουλιγκανισμού

Η πρώτη περίπτωση της βίας στο ποδόσφαιρο είναι άγνωστη, αλλά το φαινόμενο μπορεί να εντοπιστεί στην Αγγλία τον 14ο αιώνα. Το 1314 ο Εδουάρδος Β΄ απαγόρευσε το ποδόσφαιρο (εκείνη την εποχή, μια βίαιη και αδιάκριτη δραστηριότητα που περιλάμβανε κατοίκους αντίπαλων χωριών να συγκρούονται μεταξύ τους), επειδή πίστευε ότι η διαταραχή γύρω από τους αγώνες μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνικές

αναταραχές ή και προδοσία. Σύμφωνα με το ακαδημαϊκό βιβλίο του Πανεπιστημίου του Λίβερπουλ, η σύγκρουση σε αγώνα του 1846 απαιτούσε την αναγνώριση της «πράξης αναταραχών» και δύο ομάδων καταστολής για να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στο άτακτο πλήθος (Pearson, 2007).

Οι πρώτες καταγεγραμμένες περιπτώσεις ποδοσφαιρικού χουλιγκανισμού στο σύγχρονο ποδόσφαιρο φέρεται ότι συνέβησαν κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1880 στην Αγγλία. Το 1885, μετά τη νίκη της Preston North End επί της Aston Villa με 5-0 σε φιλικό αγώνα, και οι δύο ομάδες συνεπλάκησαν σε καυγά με πέτρες, επιτέθηκαν με μπαστούνια, χτύπησαν, έσπρωξαν και κλώτσησαν (Ingle, 2006). Την επόμενη χρονιά, οι οπαδοί της ομάδας Preston επιτέθηκαν στους οπαδούς της Queen's Park σε έναν σιδηροδρομικό σταθμό - την πρώτη υποτιθέμενη περίπτωση του χουλιγκανισμού ποδοσφαίρου έξω από έναν αγώνα. Το 1905, αρκετοί οπαδοί του Preston «μυήθηκαν» στον χουλιγκανισμό, συμπεριλαμβανομένης μιας «μεθυσμένης» 70χρονης γυναίκας, μετά από τον αγώνα τους εναντίον της Blackburn Rovers (Ingle, 2006).

Παρόλο που οι περιπτώσεις βίας και διαταραχής του ποδοσφαίρου είναι χαρακτηριστικό του ποδοσφαιρικού συλλόγου καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας του (Dunning et al., 1988) (π.χ., το γήπεδο του Millwall έκλεισε το 1920, 1934 και 1950 μετά από αναταραχές), το φαινόμενο άρχισε μόνο να κερδίζει την προσοχή των μέσων μαζικής ενημέρωσης στα τέλη της δεκαετίας του 1950 λόγω της επανεμφάνισης της βίας στο λατινοαμερικανικό ποδόσφαιρο. Στην περίοδο 1955-56 του αγγλικού ποδοσφαίρου, οι οπαδοί της Λίβερπουλ και της Έβερτον συμμετείχαν σε διάφορα επεισόδια και, από τη δεκαετία του 1960, αναφέρονταν κάθε χρόνο περίπου 25 επεισόδια χούλιγκαν στην Αγγλία. Η ετικέτα «χουλιγκανισμός ποδοσφαίρου» άρχισε να εμφανίζεται στα αγγλικά μέσα ενημέρωσης στα μέσα της δεκαετίας του '60 (Stott & Pearson, 2007), οδηγώντας σε αυξημένο ενδιαφέρον για τα μέσα ενημέρωσης και την αναφορά περιπτώσεων διαταραχής. Έχει υποστηριχθεί ότι αυτό με τη σειρά του δημιούργησε έναν «ηθικό πανικό» που δεν είναι ανάλογος με την κλίμακα του πραγματικού προβλήματος (Hall, 1978).

Αιτίες του χουλιγκανισμού

Ο χουλιγκανισμός του ποδοσφαίρου έχει κοινά στοιχεία με την παραβατικότητα των ανηλίκων και αυτό που αποκαλείται «τελετουργική βία των ανδρών» (Wen, 2014). Οι μελετητές των Αθλητικών Σπουδών Paul Gow και Joel Rookwood στο Πανεπιστήμιο Hope University του Λίβερπουλ βρήκαν σε μια μελέτη (βλ., Gow & Rookwood, 2008)

ότι η συμμετοχή στην ποδοσφαιρική βία μπορεί να εξηγηθεί σε σχέση με διάφορους παράγοντες που σχετίζονται με την αλληλεπίδραση, την ταυτότητα, τη νομιμότητα και την εξουσία. Συγκεκριμένα, η ποδοσφαιρική βία αντανάκλα εκφράσεις ισχυρών συναισθηματικών δεσμών με μια ποδοσφαιρική ομάδα, γεγονός που μπορεί να συμβάλει στην ενίσχυση της αίσθησης ταυτότητας του υποστηρικτή (Wen, 2014). Σε σχέση με την καταστροφή του Σταδίου Heysel, μια μελέτη από το 1986 υποστήριξε ότι το αλκοόλ, οι παράτυπες πωλήσεις εισιτηρίων, η αδιαφορία των διοργανωτών και η «άνανδρη ακαταστασία» της αστυνομίας είχε οδηγήσει στην τραγωδία (Young, 1986). Η μελέτη των Gow και Rookwood (2008), η οποία χρησιμοποίησε συνεντεύξεις με βρετανούς χούλιγκαν ποδοσφαίρου, διαπίστωσε ότι ενώ ορισμένοι δομημένοι κοινωνικοί και φυσιολογικοί παράγοντες (π.χ., επιθετικότητα) προκαλούν βίαιες αντιδράσεις, οι περισσότεροι συνεντευξιζόμενοι ισχυρίστηκαν ότι οι εκθέσεις των μέσων μαζικής ενημέρωσης (ειδικά στις εφημερίδες) αναφέρουν τις κύριες αιτίες του χουλιγκανισμού (Blaney, 2014). Οι πολιτικοί λόγοι μπορούν επίσης να ενισχύσουν εν μέρει τον χουλιγκανισμό, ειδικά εάν υπάρχει στοχευμένος πολιτικός λόγος για έναν τέτοιο αγώνα (π.χ., εχθρικά έθνη που αντιμετωπίζουν ο ένας τον άλλον) (Blaney, 2014). Άλλα στοιχεία που φέρουν μαζί τους οι οπαδοί σε έναν αγώνα όπως η θρησκεία, η εθνότητα και η κοινωνική τάξη παίζουν ένα σημαντικό ρόλο και στην εν δυνάμει κλιμάκωση του χουλιγκανισμού (Stott & Pearson, 2007).

Ως προσπάθεια εξήγησης των φαινομένων χουλιγκανισμού στη Βραζιλία, ο Neromuceno και άλλοι μελετητές (βλ., Neromuceno et al., 2017), στο Ομοσπονδιακό Πανεπιστήμιο του Pernambuco αξιολόγησαν 1363 επεισόδια με χούλιγκαν πριν και μετά από επιβολή ποινής επί 8 χρόνια. Ενώ το αλκοόλ παρουσίαζε χαμηλά στοιχεία για να συμβάλει στα επεισόδια βίας, οι φάσεις νοκ-άουτ, οι τελικοί, η ανταγωνιστικότητα (αγώνες ντέρμπι), τα μικρά όρια βαθμολογίας ήταν μερικά από τα δυναμικά στοιχεία που οδήγησαν στην εμφάνιση βίας μεταξύ των φιλάθλων. Μήνες μετά το έργο που διεξήχθη, το νομοθετικό σώμα της πολιτείας του Pernambuco αποφάσισε να καταργήσει τις κυρώσεις και να επιτρέψει την κατανάλωση οινοπνεύματος στα γήπεδα (Wen, 2014).

Φαινόμενα βίας και χουλιγκανισμού στην Ελλάδα: Η περίπτωση του ελληνικού ποδοσφαίρου

Σύμφωνα με τις διεθνώς αποδεκτές θεωρητικές τάσεις, η αναζήτηση της βίας στο ποδόσφαιρο βασίζεται συνήθως σε κοινές θεωρητικές προοπτικές. Ωστόσο, οι κοινωνικοπολιτισμικές συνθήκες υπό τις οποίες συμβαίνει αυτό το φαινόμενο ενδέχεται

να μην είναι οι ίδιες σε όλους τους πολιτισμούς. Στην Ευρώπη, για παράδειγμα, η έρευνα εστιάζει είτε σε ευρύτερους εξωτερικούς κοινωνικούς παράγοντες, σε σύγκριση με δεδομένα από διαφορετικές ευρωπαϊκές χώρες (Carnibella et al., 1996) είτε στα συγκεκριμένα δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων σε βίαιες καταστάσεις-γεγονότα πριν από ποδοσφαιρικό αγώνα, κατά τη διάρκεια ή μετά (Kerr, 2004).

Οι αιτίες της βίας στο ποδόσφαιρο που επιδεικνύονται στους αγώνες ποδοσφαίρου μπορεί να αποδοθούν σε ευρύτερα κοινωνικά ζητήματα και περιστάσεις. Φαίνεται λοιπόν ότι το πρόβλημα της βίας, εντός των ιστορικών, οικονομικών, κοινωνικοπολιτικών και πολιτιστικών πλαισίων, δεν είναι της ίδιας φύσης ή δεν επηρεάζεται από τους ίδιους αιτιώδεις παράγοντες. Ωστόσο, οι περισσότερες έρευνες αποκαλύπτουν διακρατικές ομοιότητες στα στάδια ανάπτυξης του προβλήματος (Carnibella et al., 1996). Στην Ελλάδα, η έρευνα που σχετίζεται με τη βία στα γήπεδα ποδοσφαίρου έχει αυξηθεί σε κλίμακα από τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Μεγάλο μέρος της παρούσας έρευνας βασίζεται σε βρετανικές και βορειοαμερικανικές θεωρητικές προοπτικές με σκοπό τη συγκράτηση και την πρόληψη της βίας στον αθλητισμό (Kamberidou, 2011; Kamberidou & Patsadaras, 2008). Περιορίζεται κυρίως στους εξωτερικούς παράγοντες και στα κοινωνικό-πολιτιστικά χαρακτηριστικά των ατόμων που εμπλέκονται στη βία και όχι σε μια εις βάθος ανάλυση, εξήγηση και κατανόηση της ιδιαιτερότητας της ποδοσφαιρικής κατάστασης.

Αυτές οι προσεγγίσεις εμπίπτουν στο πεδίο των γενικών θεωριών του εγκλήματος και επικεντρώνονται στο τι συμβαίνει μετά την εκδήλωση της βίας και στη νομική παρέμβαση σε αυτό. Θα μπορούσαν να συζητηθούν στο πλαίσιο της *θεωρίας της συμπεριφοράς του νόμου* (Black, 2014) ή στις προοπτικές μιας *θεωρίας του εγκλήματος* (Cohen & Felson, 1979). Σε αυτό το πλαίσιο, η βία στο ποδόσφαιρο μπορεί να συγχέεται ή φαίνεται να είναι παρόμοια με την εγκληματική βία. Ωστόσο, προτείνεται ότι η βία στο γήπεδο ποδοσφαίρου δεν μπορεί να γίνει κατανοητή εξετάζοντας μόνο τις συνθήκες του εν λόγω περιβάλλοντος, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι ακριβείς και συγκεκριμένες συνθήκες του χώρου και του χρόνου από τους οποίους προέρχονται.

Το ποδόσφαιρο στη σύγχρονη εποχή αποτελεί ένα από τα πιο δημοφιλή και πολυδιαφημιζόμενα αθλήματα τόσο σε παγκόσμιο όσο και σε Ελληνικό επίπεδο, προκαλώντας τόσο θετικά όσο και αρνητικά συναισθήματα. Θετικά γιατί αποτελεί ένα από τα πιο δυναμικά και έντονα αθλήματα για τον φίλαθλο και αρνητικά γιατί αποτελεί ένα από τα αθλήματα στους αγώνες του οποίου, παρουσιάζονται πολύ συχνά βίαια

επεισόδια από τους φιλάθλους. Η βία στον αθλητισμό αποτελεί έναν τρόπο εκτόνωσης, διεξόδου και έντονης έκφρασης συναισθημάτων και συχνά εσωτερικών συγκρούσεων. Παραβάτες οι οποίοι έχουν αποκλίνουσα συμπεριφορά, δημιουργούν συχνά, θερμά επεισόδια εντός και εκτός γηπέδων, πριν, κατά τη διάρκεια και μετά από τη διεξαγωγή αγώνων (Ιωαννίδη και συν., 1999).

Αν και η προσέλευση των φιλάθλων επιδρά θετικά στην έκβαση των αθλητικών γεγονότων, εντούτοις ο παράγοντας που είναι καθοριστικός στην εκδήλωση της επιθετικής συμπεριφοράς είναι άρρηκτα συνυφασμένος με τις αρνητικές αντιδράσεις των οπαδών. Η οργή, η απογοήτευση και ο θυμός των οπαδών, οδηγεί σε λεκτική ή φυσική επιθετικότητα (Τραυλός, 1999). Πρόκειται δηλαδή για άτομα με παραβατική συμπεριφορά, η οποία αποτελεί την αναγνωρισμένη παραβίαση των πολιτιστικών κανόνων, δεδομένου ότι εφόσον οι κανόνες καθοδηγούν όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες, αυτού του είδους η παραβατική συμπεριφορά αφορά σε ένα ευρύτερο φάσμα στάσεων και αντιλήψεων της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Είναι γεγονός ότι έχουν γίνει πολλές προσπάθειες προκειμένου να μειωθεί η ένταση του εν λόγω καταστροφικού και αρνητικού φαινομένου. Προσπάθειες που αφορούσαν στην αντιμετώπιση του φαινομένου, μέσω κατασταλτικής στρατηγικής δεν απέδωσαν. Αντίθετα, η δραστηριότητα που σχετίζεται με κοινωνικές και προληπτικές ενέργειες καταδεικνύεται ως η περισσότερο ενδεδειγμένη.

Στην ελληνική έρευνα, η βία στα ποδοσφαιρικά πεδία περιγράφεται χρησιμοποιώντας τον αγγλικό όρο χουλιγκανισμός. Από αυτή την άποψη, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η βία στον αθλητισμό εμφανίζεται και αντιμετωπίζεται ως μια ειδική περίπτωση βίας που έχει σκοπίμως φτιαχτεί για χάρη του καλού χρόνου στον ενθουσιασμό των αγώνων (Armstrong, 1998; Collins, 2008; Gabler, 1998). Από κοινωνικής άποψης, στις περισσότερες περιπτώσεις, αυτό το είδος βίας έχει διαχωριστεί από τη στενά καθορισμένη βία που συμβαίνει στον χώρο και στον χρόνο του ποδοσφαίρου, αν και μπορεί να μη συνδέεται άμεσα με το τι συμβαίνει στον τομέα. Αυτός ο τύπος βίας δεν πρέπει πάντα να θεωρείται «αθλητική βία». Ορισμένοι ερευνητές παρουσιάζουν μια ελαφρώς διαφορετική άποψη της βίας στον αθλητισμό, δηλώνοντας ότι οι χούλιγκαν μπορεί να έχουν «προθυμία να πολεμήσουν» και μάλιστα μια «αγάπη για την πάλη» που τη χαρακτηρίζει ως «υπερβολική αίσθηση» (Hobbs & Robins, 1991). Στις περισσότερες περιπτώσεις, η βία του σπορ είναι εντελώς αποσυνδεδεμένη από το ίδιο το παιχνίδι. Ακόμα και τότε, αυτό που συμβαίνει στον αγωνιστικό χώρο βοηθάει να εξηγηθεί η βία έξω από αυτήν (Collins, 2008).

Ένα παιχνίδι ποδοσφαίρου έχει βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα κοινωνικά αποτελέσματα. Ωστόσο, αυτό που συμβαίνει έξω από τον χρόνο και τον τόπο του παιχνιδιού έχει πολύπλοκη κοινωνικοπολιτισμική και πολιτική σημασία. Ο έλεγχος του τι συμβαίνει εκτός του πεδίου είναι συνήθως πέρα από τη δικαιοδοσία και τη δύναμη των ποδοσφαιρικών ιδρυμάτων και οργανισμών (Patsantaras, 2008, 2013). Αυτή η μελέτη στοχεύει να υπερβεί την προοπτική των χούλιγκαν. Επιπλέον, το φαινόμενο της αθλητικής βίας στην Ελλάδα δεν εμφανίστηκε στο πλαίσιο του εκτεταμένου χουλιγκανισμού και δεν συσχετίστηκε με πρακτικές εγκληματικών συμμοριών, όπως συνέβαινε και σε άλλες χώρες. Σήμερα, η βία που συμβαίνει στα γήπεδα ποδοσφαίρου στην Ελλάδα δεν συνδέεται με τις διαφορές στην τάξη, τη θρησκεία, τις πολιτικές απόψεις, τις καταστάσεις κ.λπ. Είναι πιθανότερο να συνδέεται με τον παραδοσιακό περιφερειακό πολύπλευρο ανταγωνισμό μεταξύ μελών διαφορετικών ποδοσφαιρικών συλλόγων. Αυτός ο ανταγωνισμός μεταξύ μελών διαφορετικών ποδοσφαιρικών συλλόγων, που μπορεί να οδηγήσει σε βίαιες συγκρούσεις έξω από το γήπεδο ποδοσφαίρου και όχι απαραίτητα κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, δεν πρέπει να χαρακτηρίζεται αποκλειστικά ως αθλητική βία.

Η παρούσα μελέτη ξεπερνά τους εξωτερικούς παράγοντες και τα δημογραφικά ή κοινωνικά χαρακτηριστικά των ατόμων που εμπλέκονται σε πράξεις βίας μέσα στα στάδια όπου καταργούνται πολλοί από αυτούς τους παράγοντες. Κατά συνέπεια, δεν πρέπει να αναζητούμε τα αίτια σε τέτοιους παράγοντες, αφού η κοινωνική τους σημασία δεν είναι πλήρως διακριτή και σε ορισμένες περιπτώσεις έχει εξαφανιστεί. Η ανάπτυξη κοινωνικών διεργασιών στα γήπεδα ποδοσφαίρου δεν έχει εξελιχθεί σύμφωνα με τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του θεατή, δηλαδή το κοινωνικό ή ηθικό επίπεδο.

Σίγουρα, οι συνθήκες περιβάλλοντος όπως η φτώχεια, η φυλή, το φύλο, η παιδική ηλικία, οι εμπειρίες και οι οικογενειακές καταστάσεις είναι «ζωτικής σημασίας για τη δυναμική της κατάστασης βίας» (Collins, 2008). Πρέπει να επισημανθεί ότι για την καλύτερη κατανόηση του φαινομένου θα πρέπει να τοποθετήσουμε στο κέντρο της ανάλυσης τα συγκεκριμένα στοιχεία των ποδοσφαιρικών δράσεων και των επικοινωνιών βάσει των οποίων δημιουργούνται και επαναδημιουργούνται οι αλληλεπιδράσεις εντός του ποδοσφαιρικού γηπέδου. Αυτές οι αλληλεπιδράσεις δεν δημιουργούνται σύμφωνα με το κοινωνικό υπόβαθρο, τον πολιτισμό ή ακόμα και τα κίνητρα των εμπλεκόμενων ατόμων. Αυτό απαιτεί να αναζητούμε την αιτία που δημιουργεί τις καταστάσεις που οδηγούν στην επιθετικότητα και τη βία (Armstrong, 1998). Σε πολλές περιπτώσεις, είναι αμφίβολο αν η ύπαρξη ειδικών συνθηκών δημιουργούν μία ισχυρή και ως επί το πλείστον

ανεξέλεγκτη ενεργειακή δυναμική. Το επίπεδο διακύμανσης αυτής της ενεργειακής δυναμικής εξαρτάται από πολύ διαφορετικούς και περίπλοκους παράγοντες.

Θεωρητικές προσεγγίσεις για τη βία στο ποδόσφαιρο

Υπάρχουν πολλές κοινωνιολογικές θεωρίες και έννοιες που επιχειρούν να εξερευνήσουν και να κατανοήσουν τις αιτίες της βίας στο ποδόσφαιρο. Οι εξηγήσεις για το φαινόμενο είναι ευρείες και ποικίλες. Για να υπογραμμιστεί η πολυπλοκότητα του φαινομένου, θα παρουσιαστούν μερικές από τις απόπειρες που σχετίζονται με τη βία στο γήπεδο ποδοσφαίρου. Η βία που προέρχεται από γεγονότα στο ποδόσφαιρο θα μπορούσε να μελετηθεί βάσει διαφόρων κοινωνιολογικών λόγων σύμφωνα με τις κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές συνθήκες. Ωστόσο, παραμένει παρόμοιο με τον τρόπο που εκδηλώνεται (Dunning et al., 1988; Elias & Dunning, 2008). Κυρίως, τα βίαια γεγονότα στο γήπεδο ποδοσφαίρου ήταν και παραμένουν αυθόρμητα και άμεσα συνδεδεμένα με το ίδιο το παιχνίδι. Η βία των φιλάθλων παίρνει διάφορες μορφές στο γήπεδο ποδοσφαίρου. Θα μπορούσε να εκδηλωθεί ως αντίδραση σε κάποιο γεγονός κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού και μπορεί να συμπεριλαμβάνει, μεταξύ άλλων, καταστροφή των αθλητικών εγκαταστάσεων, βία εναντίον διαιτητών, ή ακόμη και οπαδών της αντίθετης ομάδας (Dunning et al., 1988). Δεν είναι σαφές πώς αυτά τα γεγονότα σχετίζονται με τον ρυθμό του παιχνιδιού. Αυτό που δεν μπορεί να αμφισβητηθεί είναι ότι, ανεξάρτητα από τις κοινωνικοπολιτικές και πολιτιστικές συνθήκες, ορισμένα στοιχεία, που αποτελούν την κατάσταση του ποδοσφαίρου, επανέρχονται αμετάβλητα. Μέχρι πρόσφατα, η έρευνα βασίστηκε στην πεποίθηση ότι η σωματική βία υπάρχει στο ποδόσφαιρο περισσότερο από ό, τι σε άλλα αθλήματα, επειδή η εργατική τάξη το ανέχεται ή είναι πιο διαδεδομένη στη σωματική και σκληρή βία (Rookwood & Spraij, 2017).

Ο Taylor (1982) υποστηρίζει ότι μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '60, το ποδόσφαιρο ήταν κυρίως ένα παιχνίδι εργατικής τάξης. Οι υποστηρικτές της εργατικής τάξης συμμετείχαν ενεργά σε πολλές πτυχές των δραστηριοτήτων του συλλόγου, οι οποίες αφορούσαν τη διοίκηση, τους παίκτες και τις πολιτικές. Στη συνέχεια, το ποδόσφαιρο έγινε πιο αστικό, καθώς η ιδιοκτησία μεταβιβάστηκε σε εύπορα άτομα με αποτέλεσμα η εργατική τάξη να χάσει τον έλεγχο (Sleap, 1998). Η απογοήτευση της εργατικής τάξης, που ορίζεται από τον Taylor (1982) αναφέρεται στην απογοήτευση και τη δυσαρέσκεια που αντιμετώπιζε η εργατική τάξη κατά τη διάρκεια αυτού του κύκλου

εργασιών. Ο χουλιγκανισμός του ποδοσφαίρου εμφανίστηκε ως μια βίαιη αντίδραση σε αυτήν τη διαδικασία (Sleap, 1998).

Οι Dunning et al. (1988) προσέφεραν μια σύνθετη θεωρία της βίας στο ποδόσφαιρο (χουλιγκανισμός) γνωστή ως *εικονιστική προσέγγιση*, η οποία αναφέρεται στις αλληλεπιδράσεις των κοινοτήτων της κατώτερης εργατικής τάξης και βασίζεται στην αλληλεπίδραση μεταξύ ιστορικών, ψυχολογικών και κοινωνιολογικών επιρροών. Ωστόσο, τα στοιχεία έχουν δείξει ότι οι συμμετέχοντες σε βίαιες εκδηλώσεις που σχετίζονται με το ποδόσφαιρο δεν ανήκουν σε μια ομοιογενή ομάδα προέρχονται από τις κοινότητες της κατώτερης εργατικής τάξης (Herrmann, 1980). Έτσι, σήμερα αυτό το μοντέλο ανάλυσης φαίνεται να αμφισβητείται (Heinzmann, 2005). Η *κριτική θεωρία*, μια άλλη θεωρητική προοπτική, προσφέρει μια άλλη άποψη που δηλώνει ότι ο αθλητισμός, γενικά, βοηθά στη διατήρηση του καπιταλισμού. Σύμφωνα με αυτό το πλαίσιο, η βία στο ποδόσφαιρο μπορεί να είναι το αποτέλεσμα της εξιδανίκευσης, της εμπορευματοποίησης και κυρίως του εξορθολογισμού της ποδοσφαιρικής δράσης και της επικοινωνίας (Vinnai, 1970). Σε αυτό το πλαίσιο, και με βάση απογοητευτικές πτυχές της ζωής τους, το ποδόσφαιρο μπορεί να προσφέρει στους θεατές που ανήκουν στην κατώτερη κοινωνική τάξη την ευκαιρία να εκφράσουν επιθετικότητα και βία, όχι εναντίον των πραγματικών επιθεωρητών της απογοήτευσής τους και της αποξένωσής τους, αλλά εναντίον υποκατάστατων όπως οι φίλαθλοι των άλλων ομάδων (αναφέρεται στον Patsantaras, 2014). Αυτό τονίζεται για τους φιλάθλους με προσωπικά και οικογενειακά προβλήματα (Pramann, 1980).

Οι Marsh et al. (1978) ορίζουν τη βία στο ποδόσφαιρο ως τελετουργικό γεγονός χωρίς σοβαρότητα. Προτείνουν ότι οι οπαδοί του ποδοσφαίρου ακολουθούν μια σειρά από κοινωνικούς κανόνες που σχηματίζουν μια συμβολική εμφάνιση που αποσκοπεί στο να κάνει τους αντίπαλους οπαδούς να υποχωρήσουν, αλλά όχι να τους τραυματίσουν (Sleap, 1998). Από αυτήν την άποψη, πολλές ερμηνείες της αθλητικής βίας λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο της έννοιας της συμβολικής βίας (βλ., Bourdieu & Wacquant, 1992).

Στο εμπειρικό έργο των Armstrong και Harris (1991) δίνεται έμφαση στο κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των συμμετεχόντων σε βίαιες καταστάσεις στο γήπεδο ποδοσφαίρου. Οι Elias και Dunning (2008) περιγράφουν τη βία στο ποδόσφαιρο που προκαλείται από μια «αναζήτηση για ενθουσιασμό» σε «εξαιρετισμένες» κοινωνίες που έχουν «πολιτισθεί» εδώ και αιώνες. Υποστηρίζουν ότι αυτό που υπογραμμίζεται στο φαινόμενο της βίας στο ποδόσφαιρο είναι τα συναισθήματα ενθουσιασμού και ευχαρίστησης και ότι το γήπεδο ποδοσφαίρου δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τέτοιες

εμπειρίες. Σε αυτήν την προοπτική, μπορεί κανείς να επικεντρωθεί σε συγκεκριμένα στοιχεία ποδοσφαιρικών γεγονότων που αποτελούν τη βάση για τη διαμόρφωση μικρο-καταστάσεων γεμάτων ενεργειακών δυναμικών (Collins, 2008).

Σύμφωνα με την προαναφερθείσα αναλυτική σκέψη, όταν υπάρχει το κίνητρο, η επιθετικότητα και η βία είναι προϊόν συγκεκριμένων κοινωνικών χαρακτηριστικών των συμμετεχόντων, της απογοήτευσής τους και ούτω καθεξής. Από την άλλη πλευρά, ο Collins (2008) επισημαίνει ότι τα μικροϋπολογιστικά αποδεικτικά στοιχεία στα γήπεδα ποδοσφαίρου δείχνουν ότι η βία δεν θα εξελιχθεί, ανεξάρτητα από το πόσα κίνητρα μπορεί να υπάρχουν, εάν η κατάσταση δεν ξεδιπλωθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να ξεπεραστεί η αντιπαράθεση –ο φόβος. Αυτό δείχνει ότι ο χώρος του ποδοσφαίρου και τα συγκεκριμένα στοιχεία του ίδιου του παιχνιδιού είναι οι πρωταρχικοί παράγοντες στους οποίους βασίζεται η δυναμική και τα απρόβλεπτα γεγονότα και όχι τα προσωπικά χαρακτηριστικά. Παρόλο που δεν πρέπει να υπονομεύσουμε τη σημασία της συμπερίληψης της κοινωνικής δομής, όπως η τάξη και το φύλο σε κοινωνικές καταστάσεις, στην παρούσα μελέτη θα προσπαθήσουμε να τα ξεπεράσουμε λαμβάνοντας υπόψη ότι το πρόβλημα της βίας στο ποδόσφαιρο σχετίζεται με ευρείες μεθοδολογικές και επιστημολογικές αιτίες όπως πώς δημιουργείται και συλλαμβάνεται η «πραγματικότητα» (Patsantaras, 2013) και πώς δημιουργούνται μικρο-περιστατικά επεισόδια μέσα στα γήπεδα ποδοσφαίρου.

Χαρακτηριστικά του ποδοσφαίρου

Η αθλητική επιθετικότητα και βία, κυρίως μια σκηνοθετημένη μάχη ή μάλλον ένα υποσύνολο αυτής (Collins, 2008), σημαίνει, μεταξύ άλλων, ότι η δομή του γεγονότος είναι πολύ πιο σημαντική από τις εξηγήσεις της διάθεσης και του ιστορικού που συχνά επικαλούνται για να εξηγήσουν τη βία στο ποδόσφαιρο. Οι ποδοσφαιρικοί αγώνες είναι πραγματικά γεγονότα, τα οποία οργανώνονται σε πιο σκόπιμα επίπεδα από άλλα συνηθισμένα γεγονότα. Για τους εξωτερικούς παρατηρητές, η τελετουργική μορφή της επικοινωνίας αλληλεπίδρασης μεταξύ των παικτών στο γήπεδο μπορεί να θεωρηθεί ως χρονοδιάγραμμα από την καθημερινή ζωή σε αντίθεση με συνήθεις πρακτικές και κοινωνικές προσδοκίες. Από συστημική-θεωρητική σκοπιά, το ποδόσφαιρο γενικά πραγματοποιεί τις αλληλεπιδράσεις και τις επικοινωνίες του μέσω του συγκεκριμένου κωδικού Victory/Defeat (Πατσαντάρας, 2007). Αυτός ο κώδικας επικοινωνίας έχει την έννοια ότι δεν μπορεί κανείς να πετύχει εκτός εάν κάποιος άλλος αποτύχει.

Σε αυτή την προοπτική, οι επικοινωνίες-αλληλεπιδράσεις μεταξύ των άμεσων ή έμμεσων συμμετεχόντων αποκτούν νόημα μόνο όταν θεωρούνται ως συνεισφέροντες στη νίκη. Ο αγώνας ποδοσφαίρου συμπεριλαμβάνει «αγώνες», τόσο επιθετικούς όσο και αμυντικούς, οι οποίοι είναι λεκτικοί και σωματικοί, συναισθηματικοί και ψυχικοί. Ο ποδοσφαιρικός κώδικας εκφράζει τον αγώνα εξουσίας και κυριαρχίας που υπαγορεύει την εσωτερική δυναμική του παιχνιδιού μέσα στο γήπεδο και ταυτόχρονα νοείται ως ο συνδετικός κρίκος της ταραχώδους σχέσης του με την ευρύτερη κοινωνία. Η διαφορά μεταξύ αυτών των δύο πόλων του κώδικα αναφέρεται σε καθαρά αθλητικά κριτήρια και όχι σε ηθικά/δεοντολογικά κριτήρια που παρέχουν τον κώδικα του λειτουργικού συστήματος υψηλού επιπέδου «ανηθικότητας» (Πατσαντάρας, 2007). Κάτω από αυτό το σύστημα κωδικοποίησης, καλλιεργείται μια επικοινωνιακή λογική στο πλαίσιο της οποίας ορισμένες θεμελιώδεις αξίες που παρέχουν κοινωνική σημασία και βιωσιμότητα στο ποδόσφαιρο θα μπορούσαν να εκληφθούν ως ανασταλτικοί παράγοντες λειτουργικών ή επικοινωνιακών στόχων. Αυτό το σύστημα κωδικοποίησης μπορεί να είναι αδιάφορο για τις ηθικές εκκλήσεις από όπου προέρχονται. Η ροή των ενεργειών και των επικοινωνιών στον χώρο του ποδοσφαίρου πραγματοποιούνται στο πλαίσιο αυτής της κωδικοποίησης με τέτοιο τρόπο ώστε να παράγεται μια αναπόφευκτη Ενεργειακή Δυναμική (ΕΔ) μεγάλης έντασης. Αυτή η Ενεργειακή Δυναμική δημιουργεί μια αίσθηση συλλογικότητας, εκρηκτικής, απρόβλεπτης και με διαρκώς μεταβαλλόμενο χαρακτήρα. Κατά τη διάρκεια ενός αγώνα ποδοσφαίρου, η κατεύθυνση, η δομή αυτού και η ΕΔ μπορεί να αλλάξει από τη μια στιγμή στην άλλη. Αυτό αλλάζει επίσης τη δομή της συλλογικότητας και ταυτόχρονα αλλάζει το νόημα της συλλογικής εμπειρίας. Σε αυτές τις καταστάσεις, όλα είναι πιθανά και απρόβλεπτα. Αυτό το απρόβλεπτο τροφοδοτείται ποσοτικά και ποιοτικά από την αβεβαιότητα για την έκβαση του παιχνιδιού και είναι η κύρια αιτία διακύμανσης της ΕΔ. Τίποτα δεν είναι σίγουρο για το ποιος θα κερδίσει. Το ποδόσφαιρο ως ομαδικό άθλημα ασκεί πολύ μεγαλύτερη συναισθηματική δύναμη και συλλογική συνοχή από τα ατομικά αθλήματα (Markovits & Hellermann, 2001).

Αυτή η αβεβαιότητα πολλαπλασιάζεται με τους κανόνες του παιχνιδιού, οι οποίοι περιορίζουν ορισμένες ενέργειες που είναι φυσικά δυνατές, δηλαδή οι κανόνες απαγορεύουν τη χρήση των χεριών (Digel, 1987). Οι παίκτες, ωστόσο, μπορούν να επιλέξουν σε ορισμένες περιπτώσεις να παρεκκλίνουν από αυτούς τους κανόνες. Αυτές οι αποκλίσεις μπορεί να είναι λόγοι αλλαγής της έννοιας της συλλογικής εμπειρίας με αποτέλεσμα επιθετικά και βίαια γεγονότα.

Πολλές μελέτες (Galtung, 1975; Guilbrt, 2004) αποκαλύπτουν ότι η σωματική βία στο ποδόσφαιρο είναι μέρος του ίδιου του παιχνιδιού ή είναι ένα καθοριστικό χαρακτηριστικό του αθλήματος. Οι σωματικές βλάβες ή οι τραυματισμοί συμβαίνουν συχνά εντός των κανόνων του παιχνιδιού και, από αυτή την άποψη, ορισμένοι μιλούν για δομική βία (Galtung, 1975; Guilbrt, 2004). Το ποδόσφαιρο έγινε ένα ανδρικό άθλημα γεννώντας τον μύθο της αρρενωπότητας, ο οποίος συχνά προβάλλεται ως εξήγηση της βίας στο παιχνίδι, είτε έχει τη μορφή πολιτισμικού κώδικα επιθετικότητας και κυριαρχίας είτε είναι στη φυσιολογία της τεστοστερόνης και διογκωμένος μυς. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι σε αθλητικές εκδηλώσεις που σχετίζονται με αθλήματα όπως η πάλη, ο στίβος και η άρση βαρών (όπου οι αθλητές είναι πιο συσσωρευμένοι), δεν έχουν παρατηρηθεί τεκμηριωμένες βίαιες καταστάσεις-ενέργειες.

Αυτό μπορεί να εξηγηθεί επειδή, σε αντίθεση με το ποδόσφαιρο όπου οι επιθετικές και αμυντικές καταστάσεις είναι ιδιαίτερα δραματικές, σε αυτά τα αθλήματα ο ανταγωνισμός λαμβάνει χώρα σε άλλες δομικές συνθήκες, οι οποίες αν και τεταμένες και ανταγωνιστικές, δεν προωθούν δραματικές μορφές βίαιων αντιπαραθέσεων (Collins, 2008). Στο ποδόσφαιρο, η αλλαγή των επιθετικών και αμυντικών παιχνιδιών είναι πιο πιθανό να δημιουργήσει συναισθηματικά σημεία καμπίς, κι έτσι, ο αγώνας να ευχαριστήσει τους φιλάθλους μέσω ενός πλεονάσματος κυριαρχίας της ενεργειακής δυναμικής, η οποία συνήθως "εκτείνεται και εμφανίζεται εμφανώς για χάρη των φιλάθλων" (Collins, 2008). Η ενεργειακή δυναμική στο ποδόσφαιρο είναι συλλογική και τα συλλογικά συναισθήματα θα μπορούσαν να είναι τόσο καλά όσο και κακά επειδή "υπάρχει ταυτόχρονα μια αμοιβαία αλληλεπίδραση με τους αντιπάλους, έτσι ώστε η μία πλευρά να κερδίζει ΕΔ εις βάρος της άλλης που την χάνει" (Collins, 2008). Ο ανταγωνισμός στα ποδοσφαιρικά γήπεδα σε όλες τις προαναφερθείσες προοπτικές μπορεί να καταλύσει τη μετάβαση από το «Εμείς και Αυτοί» (η απλή αντίληψη της διαφοράς) στο «Εμείς εναντίον Εκείνων» (Goleman, 2006). Μπορεί να υποστηριχθεί ότι η ομάδα των φιλάθλων ποδοσφαίρου δεν είναι περισσότερο ή λιγότερο βίαιη από άλλες κοινωνικές ομάδες. Είναι μάλλον οι δομικές συνθήκες του ποδοσφαίρου σε συνδυασμό με άλλες μοναδικές παραμέτρους που διαμορφώνουν βίαιες καταστάσεις στο παιχνίδι. Κατά συνέπεια, για να κατανοήσουμε το ζήτημα πρέπει να επικεντρωθούμε σε εκείνους τους παράγοντες που υπογραμμίζουν τα συναισθήματα και τις ενέργειες των ατόμων που εμπλέκονται (μικροκοινωνιολογική θεωρία).

Άλλες θεωρίες και ατομικές μεταβλητές διαφοράς

Πολλά από τα ευρήματα από την έρευνα για τα μοντέλα κοινωνικής ταυτότητας, καθώς και άλλες ανταγωνιστικές θεωρίες της εξατομίκευσης και της συμπεριφοράς του πλήθους, γενικεύονται αρκετά καλά στη μελέτη του χουλιγκανισμού. Ωστόσο, για να γίνει κατανοητή η διαφοροποιημένη διαδικασία που τα άτομα υφίστανται όταν εκδηλώνουν βίαιες πράξεις, αυτές οι υπάρχουσες θεωρίες πρέπει να συγκεντρωθούν και να συνδυαστούν με περαιτέρω έρευνα για τις ατομικές μεταβλητές διαφοράς.

Οι περισσότεροι χούλιγκαν είναι κοινωνικά απομονωμένοι στην καθημερινή τους ζωή και βρίσκουν παρηγοριά στη μειονοτική τους ομάδα (Piotrowski, 2006). Ως εκ τούτου, είναι σημαντικό να κατανοήσουμε ποια ατομικά χαρακτηριστικά μεσολαβούν και μετριάζουν τη βίαιη συμπεριφορά, έτσι ώστε να διαμορφωθεί ένα πιο ολιστικό μοντέλο χουλιγκανισμού και πράξεων βίας σε ποδοσφαιρικούς αγώνες (Piotrowski, 2006).

Μία από τις πιο ολοκληρωμένες μελέτες για τον χουλιγκανισμό στο ευρωπαϊκό ποδόσφαιρο διεξήχθη από τους Van Hiel et al. (2007) και περιλάμβανε δεδομένα για περισσότερους από 100 οπαδούς ποδοσφαίρου, το 37% των οποίων ταυτοποιήθηκε ως χούλιγκαν. Οι Van Hiel et al. (2017) και η ομάδα του προσπάθησαν να κατανοήσουν ποιες μεταβλητές διαδικασίας (απώλεια ιδιωτικής/δημόσιας αυτογνωσίας και μοντέλο κοινωνικής ταυτότητας) χρησιμεύουν ως οι καλύτεροι μεσολαβητές για επιθετική συμπεριφορά σε ποδοσφαιρικούς αγώνες, καθώς και ποιες μεταβλητές ατομικής διαφοράς (π.χ., στάσεις, ευσυνειδησία κ.λπ.) μετριάζουν τα επίπεδα επιθετικότητας. Αυτός ο περιεκτικός ερευνητικός σχεδιασμός διπλού μοντέλου συγκεντρώνει αποτελεσματικά μερικές από τις πιο δημοφιλείς θεωρίες για την ομαδική συμπεριφορά και επιδιώκει να καταγράψει μια πλήρη εικόνα του χουλιγκανισμού, καθώς και των ατόμων με τη μεγαλύτερη πιθανότητα να ενταχθούν σε μια βίαιη ομάδα υποστηρικτών. Βρήκαν ότι η απώλεια αυτογνωσίας είναι λιγότερο αποτελεσματική από το μοντέλο κοινωνικής ταυτότητας ως παράγοντας πρόβλεψης πράξεων χουλιγκανισμού. Οι μεταβλητές της διαδικασίας συσχετίζονται ισχυρά, και οι δύο είναι προγνωστικοί παράγοντες μαζικής βίας. Εν τω μεταξύ, η χρήση της θεωρίας αυτο-κατηγοριοποίησης για την εξέταση των οργανώσεων χούλιγκαν ρίχνει περαιτέρω φως σε έναν αριθμό προγνωστικών μεταβλητών για τη συμμετοχή στην ομάδα (Piotrowski, 2006).

Το κοινωνικό, οικονομικό και ιστορικό πλαίσιο που περιβάλλει τις πράξεις βίας στους ποδοσφαιρικούς αγώνες είναι ζωτικής σημασίας για την κατανόηση του τρόπου και του γιατί δημιουργούνται ομάδες χούλιγκαν.

Οι χούλιγκαν τείνουν να βρίσκονται στην εφηβεία ή άνδρες ηλικίας έως είκοσι ετών από οικογένειες χαμηλής τάξης έως εργατικής τάξης (Carnibella et al., 1996). Η έρευνα έχει δείξει ότι οι αποκλίνουσες και αντικοινωνικές συμπεριφορές είναι απλώς ένα μέσο για τους ανθρώπους που νιώθουν μεγάλη αποξένωση να εκφραστούν σε μια προσπάθεια να καταπολεμήσουν τη μοναξιά τους (Piotrowski, 2006). Παρομοίως, τα άτομα που επιδεικνύουν χαμηλή αυτοεκτίμηση τείνουν να έχουν ασταθείς πεποιθήσεις για τη δική τους κοινωνική αξία και είναι πιο πιθανό να εμπλέκονται σε βία, επιθετικότητα και αποδίδουν εξωτερικές ευθύνες στους άλλους. Ουσιαστικά, όταν οι νέοι στερούνται ένα σταθερό και υγιές δίκτυο υποστήριξης, είναι πιο πιθανό να βιώσουν την αποξένωση. Ως εκ τούτου, οι ομάδες χούλιγκαν σχηματίζονται από μια ομάδα αποξενωμένων ανθρώπων που όλοι κοιτάζουν αμοιβαία προς τον ίδιο στόχο της ένταξης (Piotrowski, 2006).

Ωστόσο, δεδομένης της παρατεταμένης κοινωνικής τους απομόνωσης στο παρελθόν, πολλές από τις δραστηριότητες στις οποίες συμμετέχουν αυτές οι ομάδες χούλιγκαν είναι αντικοινωνικής φύσης και έχουν τις ρίζες τους στην επιθετικότητα (Van Houtum & Van Dam, 2002). Εν τω μεταξύ, η ανάγκη για συνεχή υποστήριξη μετά την ένταξη στην ομάδα συμβάλλει στη βίαιη συμπεριφορά, καθώς τα άτομα στοχεύουν να διαμορφώσουν την ταυτότητά τους με τους κανόνες της ομάδας, ενώ ταυτόχρονα προσπαθούν να αποδείξουν ότι ανήκουν σε αυτή την ομάδα (Piotrowski, 2006). Όλες αυτές οι βίαιες πρακτικές και οι αντικοινωνικές συμπεριφορές παρουσιάζονται ως σύμβολο του πιο εξέχοντος δόγματος κάθε ομάδας χούλιγκαν: “Υπερασπιστείτε το κλαμπ σας και όλα τα πράγματα που πρεσβεύει ο σύλλογός σας” (Piotrowski, 2006, σελ. 635).

Εκτός από το ότι μοιράζονται παρόμοιο υπόβαθρο και αξίες, η έρευνα έχει δείξει ότι ένας μεγάλος αριθμός χούλιγκαν έχει πιθανότατα παρόμοιες συμπεριφορές και ίσως ένα κοινό προφίλ προσωπικότητας. Πολλοί χούλιγκαν τείνουν να δείχνουν χαμηλά επίπεδα «Συμφωνίας και Συνείδησης» (Van Hiel et al., 2017). Επιπλέον, οι θετικές προδιαθέσεις προς τη βία αποτελούν ισχυρό παράγοντα πρόβλεψης τόσο της εξατομίκευσης εντός του μοντέλου κοινωνικής ταυτότητας όσο και της πιθανότητας εμπλοκής σε πράξεις ομαδικής βίας (Van Hiel et al., 2017). Επιπροσθέτως, οι χούλιγκαν

τείνουν να έχουν χαμηλά επίπεδα κοινωνικών αλληλεπιδράσεων στα καθημερινά τους επίπεδα και να εκδηλώνουν υψηλά επίπεδα επιθετικότητας (Piotrowski, 2006).

Ένας κοινός παράγοντας απελευθέρωσης είναι όταν, μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο του σταδίου, οι οπαδοί μιας ομάδας έχουν την εντύπωση ότι τους έχει προκληθεί κάποιος κακός (Piotrowski, 2006). Μπορεί να εμφανιστεί με πολλές μορφές, όπως η λεκτική κακοποίηση από υποστηρικτές της αντιπολίτευσης, η επίκληση ενός συγκεκριμένου περιστατικού στην ιστορία της αντιπαλότητάς τους και σε ορισμένα πρωταθλήματα, η καταπιεστική κυβέρνηση να υποστηρίζει την άλλη ομάδα (Carnibella et al., 1996).

Ένας άλλος κοινός παράγοντας αποδέσμευσης είναι εάν μια λανθασμένη απόφαση διαιτητή ή ένα σκληρό φάουλ γίνεται κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού που μετατοπίζει το ρεύμα προς όφελος της αντίπαλης ομάδας ή που επηρεάζει δραστικά το αποτέλεσμα του αγώνα (Piotrowski, 2006). Ενώ αυτό το μοτίβο παρατηρείται συχνότερα στα πρωταθλήματα ποδοσφαίρου της Νότιας Αμερικής, το ιστορικό πλαίσιο των αγώνων ντέρμπι σε γενικό επίπεδο μπορεί να επιβεβαιώσει την εμφάνιση βίαιων αντιδράσεων σε αυτές τις καταστάσεις. Τέλος, όσον αφορά την εντός έδρας ομάδα, όταν αυξάνεται ένα επιτακτικό αίσθημα αλληλεγγύης μέσα στην ομάδα κατά τη διάρκεια του αγώνα, τα μέλη της ομάδας με επιρροή τείνουν να εκμεταλλεύονται και να παρακινούν τα άλλα μέλη τους να ενεργούν επιθετικά (Piotrowski, 2006). Για άλλη μια φορά, οι εκτεταμένες πράξεις βίας οπαδών σε ποδοσφαιρικούς αγώνες εξαρτώνται από την ικανότητα της φωνητικής έντασης να χειραγωγεί κανονικά φιλήσυχους οπαδούς.

Τα άτομα με υπερβολικά υψηλή αυτοεκτίμηση συχνά συνθέτουν μια ασταθή εικόνα σχετικά με τη δική τους αυτοεκτίμηση. Ως αποτέλεσμα, τείνουν να επιτίθενται και να παρουσιάζουν αυξημένα περιστατικά βίας, επιθετικότητας και κακοποιητικών ενεργειών (Baumeister & Heatherton, 1996). Για παράδειγμα, ένας χούλιγκαν με ασταθή επίπεδα υψηλής αυτοεκτίμησης παρακολουθεί έναν αγώνα ντέρμπι. Η ομάδα του σκοράρει ένα γκολ στους αντιπάλους της και οι οπαδοί της αντίπαλης ομάδας αρχίζουν να τραγουδούν υβριστικά τραγούδια για την ομάδα του και τους υποστηρικτές της. Με τόσο μεγάλη αυτοεκτίμηση για την ομάδα του, οι αποτυχίες της ομάδας του ενάντια στους πιο μισητούς αντιπάλους του απειλούν σοβαρά την πραγματικότητα του «εγώ» του (Baumeister & Heatherton, 1996). Θα επιτεθεί, συχνά βίαια, στην πηγή των στοιχείων που απειλούν τον εγωισμό του (υποστηρικτές της αντίπαλης ομάδας) προκειμένου να αντιμετωπίσει τις δικές του ανασφάλειες, με το να μην εκτιμά με ακρίβεια τη δική του αυτοεκτίμηση. Επομένως, η μη ρεαλιστική αισιοδοξία σχετικά με τον εαυτό και η

ασυνέπεια στις καταστάσεις που δημιουργούνται, είναι και οι δύο μεσολαβητικές μεταβλητές για τη βία (Baumeister & Heatherton, 1996).

Εκτός από την επέκταση σε προηγούμενες θεωρίες για τη συμπεριφορά του πλήθους και την ομαδική βία, η έρευνα σε μεταβλητές ατομικής διαφοράς στους χούλιγκαν επιβεβαίωσε επίσης αρκετά ευρήματα. Για παράδειγμα, το μοντέλο κοινωνικής ταυτότητας έδειξε ότι η πιθανότητα ευρείας κλίμακας βίας να ξεσπάσει σε έναν ποδοσφαιρικό αγώνα εξαρτάται από την ικανότητα των φωνητικών εντάσεων ομάδων χούλιγκαν να επηρεάζουν τους τυπικά φιλήσυχους οπαδούς (Stott & Pearson, 2007). Εν τω μεταξύ, η έρευνα για τις ατομικές μεταβλητές διαφοράς δείχνει ότι τα άτομα με μη ρεαλιστικά υψηλά επίπεδα αυτοεκτίμησης τείνουν να υιοθετούν ηγετικούς ρόλους μέσα στην ομάδα και είναι επίσης πιο πιθανό να εμφανίζουν βίαια ξεσπάσματα (Baumeister & Heatherton, 1996). Επιπλέον, ο Ian Jones (2000) διαπίστωσε ότι ένας από τους κύριους λόγους που οι οπαδοί του ποδοσφαίρου παραβιάζουν συνεχώς την υπόθεση του κέρδους κατά την ταύτισή τους με συγκεκριμένο σύλλογο είναι ότι η συμμετοχή σε κοινωνικές ομάδες συναδέλφων θαυμαστών προσφέρει μη ρεαλιστική αισιοδοξία. Για τους οπαδούς του ποδοσφαίρου που ταιριάζουν στο γενικό προφίλ προσωπικότητας των χούλιγκαν, η μη ρεαλιστική αισιοδοξία σχετικά με τη δική τους κατασκευασμένη άποψη για τον εαυτό τους είναι μια μεσολαβητική μεταβλητή για τη βία (Baumeister & Heatherton, 1996). Έτσι, τόσο για τις παραδοσιακά μη βίαιες όσο και για τις βίαιες ομάδες υποστηρικτών, η μη ρεαλιστική αισιοδοξία που παρέχεται από τα μέλη της ομάδας οδηγεί τη συνεχή συμμετοχή τους στο κοινωνικό περιβάλλον και τις τελετουργικές επιδείξεις συλλογικής ταυτότητας.

Επιπλέον, δεδομένου ότι η μη ρεαλιστική αισιοδοξία είναι μια μεσολαβητική μεταβλητή για τη βία, όταν τα πράγματα πάνε στραβά σε έναν ποδοσφαιρικό αγώνα, οι ομάδες χούλιγκαν μπορούν να εκμεταλλευτούν τους παράγοντες απελευθέρωσης πριν ή μετά από έναν αγώνα και να επηρεάσουν τους παραδοσιακά μη βίαιους οπαδούς να συμμετάσχουν στη σύγκρουση. Τέλος, υπάρχει μια σειρά από τελετουργικές πρακτικές που παρατηρούνται σε ομάδες χούλιγκαν σε όλη την Ευρώπη.

Διαφορετικές πολιτιστικές πρακτικές σε όλη την Ευρώπη

Η πρακτική του χουλιγκανισμού διαδόθηκε για πρώτη φορά σε όλη την Ευρώπη στις δεκαετίες του 1970 και του 1980. Στην Αγγλία, οι πιο διαβόητες και επιθετικές ομάδες χούλιγκαν ονομάζονται Football Firms. Εν τω μεταξύ, στην Ιταλία οι υποστηρικτές αποκαλούν τις πιο επικίνδυνες ομάδες «Ultras» και τείνουν να έχουν

εξτρεμιστικές πολιτικές και φυλετικές απόψεις (Roversi, 1991). Ανεξάρτητα από την έλλειψη κοινής γλώσσας, ο χουλιγκανισμός μαστίζει το ευρωπαϊκό ποδόσφαιρο. Η ευρεία κάλυψη και ο ηθικός πανικός σχετικά με τον χουλιγκανισμό στην Αγγλία οδήγησε στη σύγχρονη κατάσταση όπου οι Ευρωπαίοι ποδοσφαιρόφιλοι έχουν καλά εκλεπτυσμένο σχήμα σχετικά με τον ρόλο των φιλάθλων στους αγώνες (Sraaij & Anderson, 2010). Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών, οι πιο εξέχουσες ομάδες χούλιγκαν έχουν χρησιμοποιήσει την τεράστια κάλυψη των μέσων ενημέρωσης στο επίκεντρο της προσοχής του κοινού για να εκφράσουν τη δυσαρέσκειά τους με πολιτικά κινήματα ή κρατικούς θεσμούς (Sraaij & Anderson, 2010). Καθώς η παγκοσμιοποίηση του ποδοσφαίρου συνεχίζεται στον 21ο αιώνα, οι εγχώριες ομάδες συλλόγων και η κοινωνία που εκπροσωπούν έχουν γίνει στενά αλληλένδετες (Roversi, 1991).

Δεδομένου ότι κάθε ευρωπαϊκό πρωτάθλημα διαθέτει μοναδικά χαρακτηριστικά και παραδόσεις υποστήριξης, τυχόν συμπεράσματα σχετικά με τους αιτιώδεις παράγοντες της βίας από υποστηρικτές πρέπει να περιλαμβάνουν πληροφορίες για τον πολιτισμό. Ωστόσο, υπάρχουν τρεις γενικές φάσεις ανάπτυξης, του χουλιγκανισμού που παρατηρείται σε κάθε ευρωπαϊκό έθνος. Η πρώτη φάση συνήθως συμβαίνει εντός του σταδίου, με τους διαιτητές και τους παίκτες να δέχονται την πλειοψηφία της κακοποίησης. Εν τω μεταξύ, το δεύτερο στάδιο χαρακτηρίζεται από βία μεταξύ του αντιπάλου με ομάδες υποστηρικτών, καθώς και μεταξύ οπαδών και αρχών επιβολής του νόμου (Carnibella et al., 1996).

Κατά τη διάρκεια αυτής της φάσης πολιτιστικές παραδόσεις, όπως η εισβολή στις κερκίδες των αντιπάλων και η κλοπή αντικειμένων όπως σημαίες, πανό και, σε ακραίες περιπτώσεις, τα ίδια τα καθίσματα (Van Hiel et al., 2017). Στην τρίτη και τελευταία φάση, ο τόπος της βίας απομακρύνεται από το γήπεδο στη γύρω περιοχή. Επιπλέον, οι επιθέσεις σε αντίπαλους υποστηρικτές γίνονται πολύ πιο στρατιωτικοποιημένες και οργανωμένες. Το πιο σημαντικό, ο χουλιγκανισμός κατά τη διάρκεια αυτής της φάσης έχει να κάνει περισσότερο με την άσκηση βίας και την προώθηση τοπικών ταυτοτήτων παρά υποστηρίζοντας πραγματικά μια ποδοσφαιρική ομάδα (Carnibella et al., 1996). Εκτός από τα κοινά σημεία στη γενική ανάπτυξη του χουλιγκανισμού στα ευρωπαϊκά έθνη, υπάρχουν αρκετές κοινωνικές μεταβλητές που επηρεάζουν τα καθιερωμένα πρότυπα των ομάδων υποστηρικτών. Σύμφωνα με τους Sraaij και Anderson (2010), υπάρχουν τέσσερις παράγοντες μακροεπίπεδου που επηρεάζουν το επίπεδο βίαιων εκδηλώσεων ορισμένων συλλόγων και ομάδων υποστηρικτών τους: ο οικονομικός, ο πολιτικός, ο κοινωνικός και ο πολιτιστικός.

Σε όλο τον κόσμο, οι τοπικοί και περιφερειακοί ανταγωνισμοί συχνά διαμορφώνονται σε οικονομικές ανισότητες, πολωμένες πολιτικές απόψεις, καθώς και σε αντικρουόμενες κοινωνικές απόψεις. Επιπλέον, οι Spaaai και Anderson's (2010) περιέγραψαν τους ανταγωνισμούς που σχηματίζονται σύμφωνα με αυτές τις γραμμές ως αποτέλεσμα βαθιάς ιδιαιτερότητας ή υποστήριξης ενός συγκεκριμένου ποδοσφαιρικού συλλόγου με βάση το πώς η ταυτότητά του ευθυγραμμίζεται με τη συλλογική ταυτότητα του συλλόγου. Αυτά τα ζητήματα, που τροφοδοτούν τη βαθιά ιδιαιτερότητα μεταξύ των αντίπαλων ομάδων υποστηρικτών, ονομάζονται κοινωνικά ρήγματα και συχνά σχηματίζονται σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο (Spaaai & Anderson, 2010). Ουσιαστικά, η έντονη αντιπαράθεση μεταξύ της συλλογικής ταυτότητας των υποστηρικτών για δύο αντίπαλες λέσχες, όχι μόνο καθορίζει τις πολιτιστικές νόρμες εντός της ομάδας, αλλά διαμορφώνει επίσης την ταυτότητα και τις τελετουργίες κάθε ατόμου. Επιπλέον, όσο πιο πολικές είναι οι απόψεις και στις δύο πλευρές των κοινωνικών ρήξεων, τόσο πιο βίαιοι και επιθετικοί είναι οι αγώνες ντέρμπι (Spaaai & Anderson, 2010). Το γεγονός ότι η συλλογική ταυτότητα ενός ποδοσφαιρικού συλλόγου βασίζεται σε οικονομικά, πολιτικά, κοινωνικά και πολιτιστικά ζητήματα καταδεικνύει πόσο μπερδεμένα είναι το ποδόσφαιρο και η ταυτότητα για τους οπαδούς.

Οι ταυτότητες εμφανίζονται σε ποδοσφαιρικούς αγώνες προκειμένου να εκπληρωθούν συγκεκριμένα επιθυμητά στερεότυπα. Τα περιεχόμενα, καθώς και το εύρος, αυτών των προπετασμάτων ελέγχονται συνεχώς από τα αποτελέσματα στο πεδίο (Van Houtum & Van Dam, 2002). Αυτά τα μοτίβα είναι ιδιαίτερα εμφανή στην κουλτούρα του ιταλικού ποδοσφαίρου στη Serie A, αν και παρόμοια μοτίβα μπορούν να παρατηρηθούν στα περισσότερα ευρωπαϊκά εγχώρια πρωταθλήματα.

Τα καυτά ντέρμπι και άλλοι έντονοι ποδοσφαιρικοί αγώνες παίζουν μεγάλο ρόλο στη διαμόρφωση συλλογικών ταυτοτήτων και τελετουργικών πρακτικών. Αυτή η διαδικασία πολιτιστικής διάχυσης ξεκινά εντός των ορίων του σταδίου, διαμορφώνεται με την πάροδο του χρόνου σε μια φυσική ενσάρκωση ενός τρίτου χώρου, αυτού του συνδέσμου, πριν εξαπλωθεί σε όλους τους οπαδούς των συλλόγων (Roversi, 1991). Επιπλέον, σύμφωνα με τους Spaaai και Anderson (2010), «η ενσωμάτωση στην συλλογικότητα είναι αυτό που καθιστά δυνατή την ομαδική συμπεριφορά». Έτσι, τα φαινόμενα και οι πρακτικές «ακονίζονται στο καλούπι του γηπέδου» και ενημερώνουν την κουλτούρα και τον προσδιορισμό των ομάδων οπαδών με την πάροδο του χρόνου. Μόλις διαμορφωθεί αυτή η συλλογική ταυτότητα, οι υποστηρικτές της ομάδας περνούν από την προσωπική στην ομαδική ταυτότητα και στη συνέχεια ευθυγραμμίζουν τη

συμπεριφορά και τις απόψεις τους με αυτές της συλλογικής (Van Hiel et al., 2017). Όχι μόνο η συλλογική ταυτότητα επιτρέπει την ομαδική συμπεριφορά, αλλά η βάση πάνω στην οποία σχηματίζεται η ταυτότητα καθορίζει επίσης τους τύπους τελετουργικών πρακτικών στις οποίες επιδίδονται οι υποστηρικτές. Εάν η συνήθεια των ομάδων υποστηρικτών συνδέεται εγγενώς με τη βία και την επιθετικότητα, τότε η κοινωνική μάθηση θα οδηγήσει στην ανάπτυξη ορισμένων αιτιών σχετικά με τη συμπεριφορά και τις πολιτισμικές πρακτικές (Sraaij & Anderson, 2010).

Όταν τα άτομα ευθυγραμμίζονται με τη συλλογική εκπροσώπηση του συλλόγου, αισθάνονται λιγότερο υπεύθυνοι για τις πράξεις τους. Επομένως, δεδομένης της παρουσίας ορισμένων συνθηκών, είναι πιθανό να εκδηλώνουν επιθετικές και αντικοινωνικές τάσεις.

Δεδομένου ότι η πλειονότητα των τελετουργικών και συμπεριφορικών πρακτικών διαμορφώνεται εντός των ορίων του σταδίου, ενός τόπου κοινωνικής συγκέντρωσης, υπάρχουν δύο διακριτές κατηγορίες θεμάτων που οδηγούν σε βίαια ξεσπάσματα. Αυτό το μοντέλο αντικατοπτρίζει αυτό που υιοθέτησε ο Reicher (1996) ότι συγκρίνει την αποτελεσματικότητα του μοντέλου κοινωνικής ταυτότητας με τις θεωρίες κατηγοριοποίησης.

Σύμφωνα με τους Sraaij και Anderson (2010), τόσο οι παράγοντες που σχετίζονται με το θέμα όσο και οι μη σχετικοί παράγοντες είναι μεσολαβητές για την εμφάνιση βίας από οπαδούς. Παράγοντες που σχετίζονται με το ζήτημα είναι μεταβλητές ατομικής διαφοράς, οι οποίες, ενημερωμένες από τα κοινωνικά στερεότυπα, οδηγούν σε αλλοίωση και πόλωση των στάσεων εντός και εκτός ομάδας (Sraaij & Anderson, 2010).

Επιπλέον, παράγοντες άσχετοι με το θέμα ασχολούνται με τη σαφή κατανόηση του περιβάλλοντος μέσα στο γήπεδο, επειδή ορισμένες περιστασιακές μεταβλητές μεσολαβούν στη βία υποστηρικτών και τις πράξεις χουλιγκανισμού (Sraaij & Anderson, 2010). Για άλλη μια φορά, η έρευνα έδειξε ότι για να έχουμε μια ολιστική κατανόηση του χουλιγκανισμού, είναι ζωτικής σημασίας η συνολική κατανόηση των επιπτώσεων τόσο των περιστασιακών όσο και των ατομικών μεταβλητών διαφοράς.

Έτσι, το τυπικό προφίλ προσωπικότητας ενός οπαδού που προσελκύει ένας συγκεκριμένος σύλλογος καθοδηγεί τη φύση της συλλογικής ταυτότητας για τους οπαδούς και ομάδες χούλιγκαν. Επομένως, δεν μπορεί κανείς να βγάλει συμπεράσματα σχετικά με τη φύση του χουλιγκανισμού και τα διαφορετικά διαμεσολαβητικά μοντέλα χωρίς γνώση των διακριτών πολιτισμικών πρακτικών σε κάθε ευρωπαϊκό πρωτάθλημα. Δεδομένου ότι κάθε πρωτάθλημα έχει τη δική του μοναδική ιστορία, η τρέχουσα

κατάσταση των ομάδων οπαδών θα πρέπει να αντιμετωπιστεί μέσα από μια διαδικασία στην οποία το παρελθόν και το μέλλον επηρεάζουν συνεχώς το παρόν.

Το ποδόσφαιρο στην Ελλάδα

Το ποδόσφαιρο στην Ελλάδα έχει ισχυρότερους ιστορικούς δεσμούς με τη βία του φίλαθλου κόσμου από την Ιταλία και την Πορτογαλία, αν και ο χουλιγκανισμός εξαπλώθηκε στην ελληνική Super League σε παρόμοιο χρονικό πλαίσιο με τα δύο προηγούμενα έθνη. Ο πρωταρχικός λόγος της χρονικής καθυστέρησης του χουλιγκανισμού που έφτασε στην Ελλάδα ήταν η καταπιεστική δικτατορία από το 1967-74 (Tsoukala, 2011). Ως εκ τούτου, οι πρώτες επίσημες και εξαιρετικά οργανωμένες ομάδες υποστηρικτών εμφανίστηκαν στα τέλη της δεκαετίας του 1970. Αυτές οι πρώτες ομάδες έτειναν είτε να είναι φασιστικές είτε αντιφασιστικές, και ως αποτέλεσμα, ο χουλιγκανισμός στην Ελλάδα είναι εγγενώς συνδεδεμένος με εξτρεμιστικές πολιτικές ιδεολογίες. Ωστόσο, η μαζική άνοδος των βίαιων κρουσμάτων είτε εντός είτε κοντά στο στάδιο εκτοξεύτηκε στα ύψη κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, ενισχύοντας τον χουλιγκανισμό ως ισχυρό εργαλείο πολιτικής διαμαρτυρίας (Tsoukala, 2011). Σύμφωνα με τον Γιάννη Ζαϊμάκη του Πανεπιστημίου Κρήτης, «το ποδόσφαιρο λειτουργεί ως ένας πολιτιστικός χώρος που δραματοποιεί και κωδικοποιεί ευρύτερη πολιτική και ιδεολογική αντιπαράθεση κάτω από τον τρόπο σκέψης των ποδοσφαιρικών υποκουλτούρων» (Zaimakis, 2018, σελ. 267).

Ουσιαστικά, οι αγώνες του ελληνικού ποδοσφαίρου είναι μια ενσάρκωση του τρίτου χώρου, κλειστή αρένα, στον οποίο οι ατομικές και συλλογικές ταυτότητες διαμορφώνονται από εκδηλώσεις κοινωνικοπολιτικής διαμαρτυρίας. Με τον καιρό, αυτή η διαδικασία έχει μετατρέψει τη φύση της ελληνικής Super League σε διαγωνισμό γεμάτη με βία και διαφθορά (Carnibella et al., 1996). Ως αποτέλεσμα, οι Έλληνες οπαδοί βλέπουν τώρα τη Super League με παρόμοιο τρόπο με τον τρόπο που βλέπουν την κυβέρνησή τους: μια κατάσταση κρίσης. Επιπλέον, η Ελλάδα είναι ένα από τα λίγα έθνη γύρω από τον κόσμο που βιώνει βία από οπαδούς και σε αγώνες καλαθοσφαίρισης (Tsoukala, 2011). Αυτό καταδεικνύει ότι ο αθλητισμός και ο πολιτικός ακτιβισμός στην Ελλάδα συνδέονται στενά. Τέλος, η ιστορία της βίας μεταξύ αντίπαλων ομάδων και των αρχών επιβολής του νόμου έχει οδηγήσει να αναπτύξει το σχήμα και τη βαθιά ριζωμένη συμβολική αλλοίωση. Η Χούντα των Συνταγματαρχών, η οποία διήρκεσε οκτώ χρόνια στα τέλη της δεκαετίας του '60 και αρχές της δεκαετίας του '70, χρησιμοποιούσε τακτικά την επιτυχία των ελληνικών ποδοσφαιρικών ομάδων ως εργαλείο προπαγάνδας για την

προώθηση του στρατιωτικού καθεστώτος (Ζαϊμάκης, 2013). Σε απάντηση στο ότι η κυβέρνηση πήρε τον έλεγχο του αγαπημένου τους αθλήματος, νεότερες ομάδες οπαδών του ποδοσφαίρου πολιτικοποιήθηκαν έντονα. Αυτή η εισαγωγή της πολιτικής στη φύση της ταυτότητας για τους οπαδούς του ποδοσφαίρου συνέδεσε για πάντα τις δύο σφαίρες. Για παράδειγμα, οι ιδιοκτήτες συλλόγων κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 εξέφραζαν την υποστήριξή τους για τη Χούντα των Συνταγματαρχών στους υποστηρικτές τους με αντάλλαγμα τις χάρες από το καθεστώς (Zaimakis, 2018). Ακόμη και μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας μετά την κατάρρευση του φασισμού, ομάδες νεαρών υποστηρικτών συνέχισαν να σχηματίζονται με βάση την υποστήριξη μιας συγκεκριμένης λέσχης και τις ριζοσπαστικοποιημένες πολιτικές ιδεολογίες.

Οι χούλιγκαν στην Ελλάδα μοιράζονται πολλές τελετουργικές πρακτικές και επιδείξεις ταυτότητας με τους αντίστοιχους Ultras στην Ιταλία. Οι Ultras και στα δύο πρωταθλήματα τείνουν να είναι νέοι, κοινωνικά αποξενωμένοι και επιδεικνύουν θετική στάση απέναντι στη βία. Ομάδες υποστηρικτών και από τα δύο πρωταθλήματα χρησιμοποιούν φυλετικές επιδείξεις για την προώθηση της συλλογικής ταυτότητας. Αυτά τα προπετάσματα πραγματοποιούνται σε μια προσπάθεια τόσο για την ομαδοποίηση των αξιών του έργου, όσο και για τη δημιουργία τοποθεσιών κοινωνικής κεντρικότητας για τους Ultras μέσα σε τμήματα του σταδίου.

Σε μια προσπάθεια καταπολέμησης των αυξανόμενων περιστατικών βίας στους ποδοσφαιρικούς αγώνες, οι ελληνικές αρχές επιβολής του νόμου άρχισαν να κατασκευάζουν πύλες/θύρες για να κατακερματίσουν και να διαχωρίσουν διαφορετικές ομάδες υποστηρικτών (Zaimakis, 2018). Οι Ιταλοί οπαδοί καθιερώνουν ομαδικά πρότυπα εντός των ορίων του σταδίου (Van Houtum & Van Dam, 2002). Ουσιαστικά, αυτή η κλειστή αρένα χρησιμεύει ως ένας τρίτος χώρος όπου οι οπαδοί μπορούν να διαμορφώσουν τη συλλογική τους ταυτότητα ανταγωνιζόμενοι με αντίπαλες ομάδες υποστηρικτών μέσα στο γήπεδο. Η επίδραση του περιορισμού είναι εκθετικά μεγαλύτερη στο ελληνικό ποδόσφαιρο, επειδή κάθε τμήμα εκτός αρένας χρησιμεύει ως ο τρίτος χώρος για τη συγκεκριμένη ομάδα οπαδών. Στην πραγματικότητα, αυτές οι δύο δημιουργίες συνδέονται τόσο στενά που οι Έλληνες «Ultras» συχνά αντλούν το όνομά τους από το τμήμα τους στο στάδιο, όπως οι Ultras της Θύρας 7 και της Θύρας 13 του Ολυμπιακού και του Παναθηναϊκού, αντίστοιχα (Zaimakis, 2018). Αυτές οι ομάδες πρωτοδημιουργήθηκαν τη δεκαετία του 1980, η οποία συνέπεσε με μια από τις πιο βίαιες περιόδους του ελληνικού ποδοσφαίρου. Από το 1983-86, αναφέρθηκαν τρεις θάνατοι και

εκατοντάδες σοβαροί τραυματισμοί (Tsoukala, 2011). Ωστόσο, από το 1983 μέχρι και σήμερα έχουν καταγραφεί 12 θάνατοι που προέρχονται από οπαδική βία (Πάτας, 2022).

Ένας σημαντικός τρόπος με τον οποίο ο χουλιγκανισμός στην Ελλάδα διαφέρει από την Ιταλία είναι η σημασία που δίνεται στον εθνικισμό μέσα σε αυτές τις ομάδες. Στην πραγματικότητα, αυτή είναι η αντίθεση της ιταλικής κουλτούρας, η οποία έχει έντονες περιφερειακές και τοπικές ταυτότητες (Van Houtum & Van Dam, 2002).

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 και στις αρχές του 2000, η κουλτούρα των χουλιγκαν διαπέρασε όλο το ελληνικό ποδόσφαιρο (Ζαϊμάκης, 2013). Ωστόσο, αυτή η έντονη αίσθηση εθνικισμού ήταν σοβαρά ασταθής. Για παράδειγμα, όταν η Ελλάδα έχασε ένα φιλικό από την Αλβανία το 2004, οι οπαδοί σε όλη τη χώρα θα εξαπέλυαν αιφνιδιαστικές επιθέσεις στους Αλβανούς, οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα τον θάνατο ενός 20χρονου Αλβανού υποστηρικτή (Tsoukala, 2011). Αυτή η τοξική σχέση πολιτικής και ποδοσφαίρου στην Ελλάδα έχει οδηγήσει σε ένα ανεπανόρθωτο περιβάλλον βίας στην ελληνική Super League.

Παναθηναϊκός vs Ολυμπιακός: Ντέρμπι των αιώνιων εχθρών

Δεν υπάρχει άλλη αντιπαλότητα στο ποδόσφαιρο ή στον αθλητισμό, όπως το ντέρμπι των αιώνιων εχθρών. Είναι γεγονός ότι οι μέρες των ντέρμπι εξακολουθούν να είναι ένα από τα πιο επικίνδυνα και απειλητικά φαινόμενα στην Ελλάδα. Με τα χρόνια, τα θύματα του χουλιγκανισμού στην Αθήνα ήταν αστυνομικοί, διαχειριστές, μάνατζερ, παίκτες και σε ακραίες περιπτώσεις, αθώοι πολίτες. Ενώ ο σχηματισμός των ομάδων Hooligan και Ultras πηγάζει από την κουλτούρα που αναπτύχθηκε για πρώτη φορά στην Αγγλία κατά τη δεκαετία του 1960, ο αθλητισμός ήταν σημαντική μορφή κοινωνικής διαμαρτυρίας στην Ελλάδα από τις αρχές του 19ου αιώνα (Carnibella et al., 1996). Μάλιστα, η βία οπαδών είναι εξίσου διαδεδομένη στα ντέρμπι της καλαθοσφαίρισης, της πετοσφαίρισης, και της υδατοσφαίρισης της Αθήνας, όπως και στο ποδόσφαιρο. Για παράδειγμα, ένας οπαδός του Παναθηναϊκού σκοτώθηκε το 2007 στον απόηχο ενός γυναικείου ντέρμπι πετοσφαίρισης. Σε απάντηση σε αυτή την τραγωδία, η ελληνική κυβέρνηση απαγόρευσε όλα τα αθλήματα για δύο εβδομάδες, αποδεικνύοντας έτσι την εγγενή σχέση μεταξύ ποδοσφαίρου και πολιτικής στην Ελλάδα.

Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις και οι συλλογικές ταυτότητες του Παναθηναϊκού και του Ολυμπιακού μοιράζονται ένα παρόμοιο μοτίβο με το Derby della Capitale. Δηλαδή, οι οπαδοί του Παναθηναϊκού είναι πλούσιοι και ζουν στην καρδιά της Αθήνας, όπως και οι οπαδοί της Ρόμα (Zaimakis, 2018).

Ομοίως, οι οπαδοί του Ολυμπιακού κατοικούν συνήθως στο λιμάνι του Πειραιά, το οποίο έχει κοινά σημεία με την κοινωνική εκπροσώπηση της Λάτσιο. Συνοψίζοντας, οι οπαδοί του Ολυμπιακού αναγνωρίζονται ως εργαζόμενοι σε πολίτες χαμηλής τάξης που έχουν ανέβει στην κορυφή και κέρδισαν την ιδιότητά τους, ενώ ο Παναθηναϊκός είναι ο πλουσιότερος στην Αθήνα αισθάνεται ότι ο Ολυμπιακός επωφελείται από το διάχυτο στοιχείο της διαφθοράς στη σύγχρονη Ελλάδα (Tsoukala, 2011).

Επιπλέον, το ντέρμπι των αιώνιων εχθρών δίνει παρόμοια σημασία στη θυματοποίηση, αν και σε εντελώς διαφορετική εκδήλωση. Ενώ οι υποστηρικτές της Λάτσιο τείνουν να υιοθετούν ένα καθεστώς θυματοποίησης σε σχέση με τον σχηματισμό της AS Roma, οι κοινωνικές αναπαραστάσεις κάθε φιλάθλου στο ντέρμπι της Αθήνας είναι κατασκευασμένες με κάποιο στοιχείο θυματοποίησης. Για παράδειγμα, οι οπαδοί του Ολυμπιακού αισθάνονται θύματα από τους πολίτες της Αθήνας για την κλοπή του πλούτου τους, ενώ οι οπαδοί του Παναθηναϊκού αισθάνονται εξαπατημένοι από την άνευ προηγουμένου επιτυχία του αντιπάλου τους τις τελευταίες δύο δεκαετίες (Zaimakis, 2018). Επιπλέον, και οι δύο ομάδες οπαδών αισθάνονται θύματα από την επιβολή του νόμου και, περισσότερο το σημαντικό είναι η κυβέρνηση. Μάλιστα, μια από τις χειρότερες επιθέσεις σε αστυνομικούς σημειώθηκε το 2011 ως απάντηση στα ευρωπαϊκά μέτρα λιτότητας. Το ντέρμπι διεκόπη στα μισά του αγώνα, οι υποστηρικτές του Παναθηναϊκού πέταξαν φωτοβολίδες, αυτοσχέδιες βόμβες και βόμβες μολότοφ στην αστυνομία από τις εξέδρες, τραυματίζοντας 20 αστυνομικούς στη διαδικασία. Στην πραγματικότητα, η υιοθέτηση του καθεστώτος του θύματος είναι τόσο ζωτικής σημασίας για την κουλτούρα Ultras στην Ελλάδα που δεν έχουν αναφερθεί σχεδόν καθόλου περιστατικά χουλιγκανισμού είτε στο Europa είτε στο Champions League (Zaimakis, 2018).

Μια πολύ μοναδική πτυχή του χουλιγκανισμού στην Ελλάδα είναι ότι ορισμένα τμήματα του γηπέδου λειτουργούν ως τόποι κοινωνικής κεντρικότητας για συγκεκριμένες ομάδες χούλιγκαν. Οι φανατικοί οπαδοί, οι οποίοι είναι μέλη των «Θυρών», που εντάσσονται και οι ομάδες χούλιγκαν, πιστεύουν ότι είναι θεματοφύλακες των αρχών της ομάδας τους, και αρκετές φορές, επιθυμούν να παρεμβαίνουν στις αποφάσεις της διοίκησης της ομάδας, αφού θεωρούν ότι αποτελούν μέρος του ποδοσφαιρικού θεάματος, και ότι έμπρακτα τη στηρίζουν στο γήπεδο, με την επιτέλεση τελετουργικών ενεργειών ηγεμονικής επιβολής τους έναντι των αντιπάλων οπαδών (Papageorgiou, 1998, αναφέρεται στην Tsoukala 2011). Για παράδειγμα, οι πιο διαβόητοι χούλιγκαν στο ντέρμπι της Αθήνας είναι οι Ultras της Θύρας 13 και της Θύρας 7,

Παναθηναϊκός και Ολυμπιακός, αντίστοιχα. Το τμήμα των καθισμάτων είναι τόσο σημαντικό για τις κατασκευασμένες κοινωνικές ταυτότητες κάθε ομάδας χούλιγκαν που το χρησιμοποιούν για το όνομά τους. Ο περιορισμός σε αυτήν την εκδήλωση του τρίτου χώρου παίζει ζωτικό ρόλο στην ανάπτυξη πολιτιστικών κανόνων και τελετουργικών πρακτικών για τους υποστηρικτές και των δύο πλευρών. Ένα άλλο μοναδικό χαρακτηριστικό του Derby of the Eternal Enemies είναι η στρατιωτικοποιημένη μόδα των πιο ακραίων ομάδων χούλιγκαν. Για παράδειγμα, οι Ultras συχνά φορούν θωράκιση σώματος, μαύρα ρούχα, μάσκες full face και χρησιμοποιούν θανατηφόρα όπλα όταν συγκρούονται είτε με τους αντιπάλους τους είτε με τις αρχές επιβολής του νόμου. Στην πραγματικότητα, η κοινωνική ιεραρχία της ομάδας συχνά περιστρέφεται γύρω από την αξία σε βίαιες συγκρούσεις, με τον τρόπο που αυτοί οι επίσημοι χούλιγκαν έχουν συχνά τα δικά τους γυμναστήρια και προπονητικές εγκαταστάσεις (Johnston, 2014). Ενώ η δυναμική και η σύνθεση αυτών των βίαιων ομάδων δείχνει πολλά για τη φύση του ποδοσφαίρου στην Ελλάδα, μια εξέταση ιδιαίτερα επικίνδυνων συγκρούσεων μεταξύ των αιώνιων εχθρών αποκαλύπτει περαιτέρω τις ρίζες του ανταγωνισμού.

Μια ανασκόπηση των πρόσφατων πράξεων χουλιγκανισμού δείχνει πόσο πολύ η οπαδική βία διαπερνά την ίδια την ουσία της ποδοσφαιρικής υποστήριξης στην Ελλάδα. Για παράδειγμα: Ο νεαρός αθλητής ποδηλασίας Άρης Δημητριάδης, ετών 18, πριν από 39 χρόνια, καταγράφηκε ως ο πρώτος νεκρός της τυφλής οπαδικής βίας στη χώρα μας. Μαχαιρώθηκε στη Θεσσαλονίκη, έξω από το γήπεδο Χαριλάου, όταν ρώτησε το τελικό σκορ του αγώνα ποδοσφαίρου με τον Παναθηναϊκό. Τρία χρόνια αργότερα, το 1986, ο δεύτερος καταγεγραμμένος νεκρός και ο πρώτος νεκρός εντός γηπέδου, ο καθηγητής Χαράλαμπος Μπλιώνας, ετών 29, όπου στις εξέδρες του γηπέδου Αλκαζάρ Λάρισα χτυπήθηκε στο λαιμό από φωτοβολίδα. Το 1991 ο μόλις 17 ετών Γιώργος Παναγιώτου, βρήκε στη Νέα Φιλαδέλφεια θάνατο από φωτοβολίδα στην κοιλιά. Το 2007 ο θάνατος ενός 22χρονου στην Αττική, άνοιξε τη συζήτηση για την ανάγκη πάταξης της οπαδικής βίας, όταν ο Μιχάλης Φιλόπουλος άφησε την τελευταία του πνοή σε ραντεβού θανάτου μεταξύ οπαδών Ολυμπιακού – Παναθηναϊκού στη Λεωφόρο Λαυρίου (Κοντορούσης, 2023). Στον απόηχο της νίκης του Ολυμπιακού στο ντέρμπι των αιώνιων εχθρών του 2008 με σκορ 4-1, δύο μέλη των Gate 7 Ultras μαχαιρώθηκαν με ένα να πεθάνει (Zaimakis, 2018). Επιπλέον, μετά από μια ήττα το 2010, οι υποστηρικτές του Παναθηναϊκού επιχείρησαν να πυρπολήσουν το λεωφορείο της ομάδας του Ολυμπιακού. Οι Ultras της Gate 13 μετατράπηκαν για άλλη μια φορά σε εμπρησμό μετά από ένα βίαιο εντός έδρας ντέρμπι το 2012. Ο αγώνας καθυστέρησε σχεδόν για μία ώρα καθώς οι Ultras

επιτέθηκαν στην αστυνομία με εκρηκτικά, τραυματίζοντας 20 από αυτούς στη διαδικασία. Αμέσως μετά, οι Ultras της Θύρας 13 έβαλαν φωτιά σε αρκετά τμήματα του γηπέδου, επειδή έδιναν προσωρινά τους αγώνες τους στην αρένα του Ολυμπιακού. Ενώ οι οπαδοί που πετούν επικίνδυνα αντικείμενα στο γήπεδο είναι βασικό στοιχείο του χουλιγκανισμού στην Ελλάδα, τον Μάρτιο του 2014 ένας οπαδός του Ολυμπιακού χτύπησε με ένα μπουκάλι στο πρόσωπο τον προπονητή του Παναθηναϊκού (Yokhin, 2015). Παρόμοια περίπτωση, τον Οκτώβριο 2023 με σοβαρό τραυματισμό παίκτη από ρίψη κροτίδας από ένθερμους οπαδούς της κερκίδας του σταδίου Καραϊσκάκη. Ο παίκτης του Παναθηναϊκού, Χουανκάρ, έκανε προθέρμανση στον αγώνα ντέρμπι Ολυμπιακός – Παναθηναϊκός. Ο αγώνας διεκόπη και ο παίκτης διακομίσθηκε στο νοσοκομείο (Μπαλατσός, 2023, gazzetta.gr).

Πρόσφατα τον Φεβρουάριο του 2022, ο 19χρονος Άλκης Καμπαρός, σχεδόν στο ίδιο σημείο όπου άφησε την τελευταία του πνοή και ο πρώτος νεκρός οπαδικής βίας, έξω από το γήπεδο Χαριλάου, βρήκε σκληρό θάνατο από μαχαιριές χούλιγκαν. Όμως η οπαδική βία συνεχίζεται και τον Αύγουστο του 2023, ο 29χρονος Μιχάλης Κατσούρης φίλαθλος της ΑΕΚ, έξω από το στάδιο της Νέας Φιλαδέλφειας, δέχτηκε δολοφονική μαχαιριά από άγνωστο μέχρι σήμερα, δράστη (Κοντορούσης, 2023).

Παρόλο που υπάρχουν χιλιάδες αστυνομικοί σε κάθε ντέρμπι και οι εκτός έδρας οπαδοί αποκλείονται από το παιχνίδι, ο χουλιγκανισμός εξακολουθεί να είναι ένα τεράστιο ζήτημα στην Ελλάδα.

Αυτή η ξεκάθαρη παραβίαση της υπόθεσης του κέρδους δείχνει ότι οι χούλιγκαν συνεχίζουν να υποστηρίζουν με πάθος την ομάδα τους επειδή η παρακολούθηση αγώνων παρέχει μια ευκαιρία για βίαιη διαμαρτυρία. Τρανό παράδειγμα αποτελεί ο πρόσφατος σοβαρότατος τραυματισμός αστυνομικού από ναυτική φωτοβολίδα στις 7 Δεκεμβρίου 2023, από χούλιγκαν της ομάδας του Ολυμπιακού, σε επεισόδια κατά αστυνομικών, που έλαβαν χώρα έξω από το κλειστό γυμναστήριο πετοσφαίρισης του Ρέντη, σε αγώνα βόλεϊ μεταξύ του Ολυμπιακού εναντίον του Παναθηναϊκού (Δοβώνης και συν., 2023). Βέβαια όπως αναφέρουν κυβερνητικές πηγές, στα συγκεκριμένα επεισόδια, με βάση τα στοιχεία και πληροφορίες που έχουν στη διάθεσή τους οι αρμόδιες Αρχές, θεωρείται ότι η ρίζα του κακού βρίσκεται στο ποδόσφαιρο. Ότι, δηλαδή, στον χώρο του ποδοσφαίρου έχουν εδραιωθεί και λειτουργούν οι οργανωμένες ομάδες οπαδών, οι οποίες δρουν συχνά ως εγκληματικές συμμορίες και επιδίδονται σε ακραία βίαιες συμπεριφορές (kathimerini.gr, 2023).

Επιπλέον, η δυναμική εντός και εκτός ομάδας των πιο ακραίων χούλιγκαν, ειδικά σε σχέση με τις εγκαταστάσεις εκπαίδευσης και τη στρατιωτικοποιημένη δομή τους, αποκαλύπτει σχετικές πληροφορίες σχετικά με τον τύπο υποστηρικτών που προσελκύουν. Για παράδειγμα, η κοινωνική εκπροσώπηση των υποστηρικτών επικεντρώνεται στη βία, την επιθετικότητα, τη στρατηγική και τις υπερβολικές επιδείξεις αντικοινωνικών τάσεων. Μαρτυρίες από πρώτους υποστηρικτές αποκαλύπτουν ότι πολλοί χούλιγκαν στο ντέρμπι της Αθήνας δείχνουν θετική στάση απέναντι στην επιθετικότητα, την αλληλεγγύη και θετική στάση για να αποδείξουν την πίστη τους στον σύλλογο. Πέρα από αυτό, οι συνεχείς συγκρούσεις με την αστυνομία και τους υποστηρικτές που βρίσκονται εκτός έδρας καταδεικνύουν ότι οι πράξεις αντίστασης αποτελούν σημαντικό μέρος στην κατασκευή κοινωνικών αναπαραστάσεων και στην ανάπτυξη πολιτιστικών κανόνων σχετικά με τη βία. Το πιο σημαντικό, όμως, αυτές οι συνεχείς συγκρούσεις αποκαλύπτουν ότι η κακή στρατηγική αστυνόμευσης μπορεί να εξηγηθεί μέσω της κανονιστικής συμμόρφωσης στη θεωρία της διαδικαστικής δικαιοσύνης. Τέλος, η περιφερειακή εδαφική κατηγοριοποίηση σχετικά με το ποιος σύλλογος εκπροσωπεί πραγματικά την Αθήνα συνεχίζει να τροφοδοτεί τη συλλογική ταυτότητα και των δύο συνόλων χούλιγκαν.

Ενώ μια σειρά από θεωρίες που συζητήθηκαν σε προηγούμενες ενότητες γενικεύονται στο ντέρμπι των αιώνιων εχθρών, η θεωρία του νεο-φυλετισμού εξηγεί καλύτερα το μοναδικό μοτίβο βίας που επικρατεί σε αυτόν τον ανταγωνισμό. Πολλοί από τους χούλιγκαν είναι νέοι, χωρίς μόρφωση, κατάγονται από χαμηλότερο κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο και τείνουν να είναι πολύ κοινωνικά αποξενωμένοι (Zaimakis, 2018).

Επιπλέον, οι συλλογικές ταυτότητες και των δύο ομάδων των ομάδων χούλιγκαν διαμορφώνονται με την πάροδο του χρόνου με βάση σημαντικές πράξεις αντίστασης και εξομοιωτικής αναπαραγωγής. Ο τρόπος με τον οποίο η δυναμική μεταξύ των ομάδων μεταξύ των Gate 13 και Gate 7 άλλαξε με την πάροδο του χρόνου, με βάση τις επιδόσεις τους στο γήπεδο είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα των παρατηρούμενων νέων οπαδών. Μια άλλη σημαντική ομοιότητα είναι ότι τα μαχητικά γυμναστήρια και τα στούντιο πολεμικών τεχνών στα οποία προπονούνται οι πιο ακραίοι χούλιγκαν είναι σημαντικές πόλεις κοινωνικής κεντρικότητας.

Η βία, η επιθετικότητα και η επίδειξη αντικοινωνικών συμπεριφορών αναπτύσσονται σε αυτές τις τοποθεσίες κοινωνικής κεντρικότητας. Τέλος, οι συνεχείς επιθέσεις σε αστυνομικούς, αντίπαλους οπαδούς και αθώους πολίτες καταδεικνύουν ότι

οι ποδοσφαιρικοί αγώνες στην Ελλάδα είναι το τέλειο μέσο για ομάδες νεο-φυλών χούλιγκαν να επιδείξουν τις υπόγειες αξίες τους.

Αθλητική νομοθεσία

Η ελληνική νομοθεσία δεν περιλαμβάνει διατάξεις που να αναφέρονται συγκεκριμένα στη ριζοσπαστικοποίηση και τις σχετικές τάσεις της (αριστερά / δεξιά, ισλαμισμός, χουλιγκανισμός). Ωστόσο, προβλέπει την τιμωρία της τρομοκρατίας, του οργανωμένου εγκλήματος, του εγκλήματος μίσους, του χουλιγκανισμού και του βίαιου και μη βίαιου εξτρεμισμού, που συλλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα ριζοσπαστικών πράξεων. Η εθνική αντιτρομοκρατική νομοθεσία συνοδεύεται από σχετικούς διεθνείς νόμους που έχουν επικυρωθεί από το καταστατικό και οι οποίοι, σύμφωνα με το ελληνικό σύνταγμα, υπερσχύουν σύμφωνα με οποιεσδήποτε αντίθετες διατάξεις του εθνικού δικαίου περί θεμάτων τρομοκρατίας και οργανωμένου εγκλήματος.

Οι Νόμοι 2928/2001, 3251/2004, 3691/2008 και 3875/2010 και τα άρθρα 187 και 187Α του Ελληνικού Ποινικού Κώδικα ρυθμίζουν το θέμα της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα. Ο Νόμος 2928/2001 με τίτλο «Τροποποίηση των διατάξεων του ποινικού κώδικα και του κώδικα ποινικής διαδικασίας και άλλες διατάξεις για την προστασία των πολιτών από εγκληματικές πράξεις εγκληματικών οργανώσεων» εκδόθηκε τον Ιούνιο του 2001 και τροποποίησε τον Ποινικό Κώδικα. Ο Νόμος παρουσιάστηκε ως αντι-μαφία και δεν διέθετε ρητό νομικό ορισμό της τρομοκρατίας. Αντίθετα, τρομοκρατικές ομάδες συμπεριλήφθηκαν στον ορισμό των «εγκληματικών οργανώσεων» σύμφωνα με το άρθρο 187 του Ποινικού Κώδικα, το οποίο επίσης ορίζει τρομοκρατικές και οργανωμένες εγκληματικές πράξεις και τις αντίστοιχες κυρώσεις τους. Ο Νόμος 2928/2001 ποινικοποίησε τη δημιουργία και τη συμμετοχή σε τρομοκρατική ή εγκληματική οργάνωση/συμμορία, καθώς και την απειλή ή προετοιμασία της χρήσης τρομοκρατικής ή οργανωμένης βίας. Έδωσε επίσης στην αστυνομία μεγαλύτερες εξουσίες για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος (βλ. «Πλαίσιο Πολιτικής») και δημιούργησε το πρώτο πρόγραμμα προστασίας μαρτύρων στην Ελλάδα.

Επιπλέον, εξάλειψε τη χρήση ενόρκων κατά τη διάρκεια των δικών και τις αντικατέστησε με μια ομάδα τριών δικαστών, ενώ μετέφερε τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν από εγκληματικές οργανώσεις υπό τη δικαιοδοσία του Ποινικού Εφετείου. Ο Νόμος 3251/2004 με τίτλο «Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και αντιπαράθεση της τρομοκρατίας» ήταν μέρος της συνολικής πρωτοβουλίας για την ασφάλεια πριν από τους

Ολυμπιακούς Αγώνες της ελληνικής κυβέρνησης και μια προσπάθεια συμμόρφωσης με την απόφαση-πλαίσιο της ΕΕ για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Τροποποίησε τον παλαιότερο αντιτρομοκρατικό Νόμο 2928/2001 και παρείχε για πρώτη φορά έναν ορισμό της τρομοκρατίας. Επιπλέον, εισήγαγε το άρθρο 187Α με τίτλο «Πράξεις τρομοκρατίας» στον Ποινικό Κώδικα, το οποίο πρόσθεσε 22 νέα τρομοκρατικά εγκλήματα και τις αντίστοιχες κυρώσεις τους.

Ο Νόμος 3691/2008 με τίτλο «Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και άλλες διατάξεις» τέθηκε σε ισχύ στις 5 Αυγούστου 2008. Ο Νόμος 3691/2008, όπως ισχύει μετά τις τροποποιήσεις του, βελτίωσε τη νομοθεσία για την πρόληψη και την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και για τη διασφάλιση του χρηματοπιστωτικού συστήματος από τους κινδύνους που συνοδεύουν τέτοια αδικήματα. Ο Νόμος ενσωμάτωσε στην εθνική νομοθεσία τις διατάξεις της οδηγίας 2005/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου «σχετικά με την πρόληψη της χρήσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας». Επιπλέον, ενσωμάτωσε ορισμένες διατάξεις της Οδηγίας 2006/70/ΕΚ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και αντικατέστησε ειδικές διατάξεις του Ν. 2331/1995. Ειδικότερα, ο Νόμος 3691/2008 καθόρισε τις ενέργειες που θεωρούνται ως ξέπλυμα χρήματος και χρηματοδότηση της τρομοκρατίας τα φυσικά και νομικά πρόσωπα που είναι υποχρεωμένα να λάβουν μέτρα δέουσας επιμέλειας κατά των πελατών τους τα τυπικά μέτρα δέουσας επιμέλειας που πρέπει να ληφθούν, και τις σχετικές κυρώσεις.

Ο Νόμος 3875/2010, με τίτλο «Επικύρωση και εφαρμογή της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά του διακρατικού οργανωμένου εγκλήματος και συναφών διατάξεων», επικύρωσε ένα από τα τρία πρωτόκολλα του Παλέρμο της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών του 2000 κατά του διακρατικού οργανωμένου εγκλήματος και τροποποίησε τον προηγούμενο Νόμο 3251/2004 και τον Ποινικό Κώδικα προς μια πιο δραστήρια αντιτρομοκρατική προσέγγιση. Πιο συγκεκριμένα, εισήγαγε το στοιχείο της συλλογικής αντικειμενικής πρόθεσης, η οποία ποινικοποίησε την ατομική συμπεριφορά βάσει της συλλογικής ευθύνης. Κυρώθηκε σε ομάδες που έχουν συσταθεί για να διαπράξουν κακομεταχείριση (π.χ., παρεμπόδιση της μεταφοράς, επιδεινωμένες ζημιές κ.λπ.) λόγω τρομοκρατίας. Αυξήθηκε οι ποινές για τον/τους αρχηγό/ους και τον/τους διευκολυντή/ές μιας ομάδας που ιδρύθηκε για να διαπράξει κακούργημα, και για

εκείνους που απειλούν να διαπράξουν κακούργημα και, ως εκ τούτου, προκαλούν τρόμο. Επιπλέον, ο Νόμος 3875/2010 κατάργησε το σχετικό άρθρο, το οποίο απαλλάσσει συγκεκριμένες κακουργήσεις από τρομοκρατικές πράξεις. Επιπλέον, ενίσχυσε την προστασία των μαρτύρων επιτρέποντας στο δικαστήριο να δεχτεί μαρτυρίες από ανώνυμους μάρτυρες και να αρνηθεί την αποκάλυψη των προσωπικών τους στοιχείων. Οι διατάξεις του ποινικού νόμου για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων περιλαμβάνονται στον Νόμο 927/1979 για την «Καταπολέμηση των φυλετικών διακρίσεων», όπως ισχύει μετά τις τροποποιήσεις του (Ν.4285/2014, που εκδόθηκε τον Σεπτέμβριο του 2014, τροποποίησε τον Νόμο 927/1979 προκειμένου να ευθυγραμμιστεί η εθνική νομοθεσία με τους κανόνες της ΕΕ που αφορούν τη ρητορική μίσους και την άρνηση γενοκτονίας και να ενισχύσει την υφιστάμενη ποινική νομοθεσία κατά του ρατσισμού).

Ειδικότερα, ο Νόμος 4285/2014 κατάργησε το άρθρο σχετικά με επιβαρυντικές περιστάσεις και εισήγαγε το άρθρο 81Α στον Ποινικό Κώδικα, ο οποίος αύξησε τις χαμηλότερες ποινές που μπορούν να επιβληθούν για εγκλήματα μίσους. Επιπλέον, συμπεριέλαβε την έννοια του χρώματος στον κατάλογο των λόγων για εγκλήματα μίσους και κατέστησε την αναστολή των αντίστοιχων ποινών. Όσον αφορά τον χουλιγκανισμό, το Ελληνικό Σύνταγμα αναγνωρίζει την αξία του αθλητισμού και δηλώνει ότι είναι «υπό την προστασία και το υψηλότερο εποπτεία του κράτους» (άρθρα 9 και 16). Ο Νόμος που ρυθμίζει τον αθλητισμό στην Ελλάδα είναι ο 2725/1999 με τίτλο «Ερασιτεχνικός και επαγγελματικός αθλητισμός και άλλες διατάξεις» και έχει τροποποιηθεί 19 φορές.

Ωστόσο, ο πρώτος αθλητικός Νόμος ήταν 75/75, ο οποίος παρέμεινε σε ισχύ για 24 χρόνια και ήταν τροποποιήθηκε τρεις φορές, το 1983, το 1987 και το 1995. Τα άρθρα 41-41Z του Νόμου 2725/1999 αντιμετωπίζουν το μεγάλο πρόβλημα της βίας σε αθλητικές εκδηλώσεις (χουλιγκανισμός). Τέλος, οι πράξεις βίαιου και μη βίαιου εξτρεμισμού τιμωρούνται από μια σειρά διαφορετικών άρθρα στον Ελληνικό Ποινικό Κώδικα.

Πρόσφατες νομοθετικές ρυθμίσεις για την οπαδική βία

Το φαινόμενο της οπαδικής βίας στο ελληνικό ποδόσφαιρο θέτει εδώ και καιρό προκλήσεις για τις αρχές που επιδιώκουν τη διατήρηση της δημόσιας τάξης, της ασφάλειας και του ευ αγωνίζεσθαι στα αθλητικά γεγονότα. Στην προηγούμενη ενότητα αναλύθηκε η εξέλιξη της νομοθεσίας για την οπαδική βία μέχρι το 2014. Στη συνέχεια παρουσιάζεται μια λεπτομερή ανάλυση της εξέλιξης της πρόσφατης νομοθεσίας στην

Ελλάδα σχετικά με τη οπαδική βία, με τα μέτρα που εφαρμόστηκαν μετά το 2014. Αυτή η περιεκτική ανασκόπηση στοχεύει να ρίξει φως στην πορεία των νόμων και τις μεταβαλλόμενες στάσεις για την καταπολέμηση της βίας στο ελληνικό επαγγελματικό ποδόσφαιρο.

Ο Νόμος 4326/2015 αποτέλεσε σημαντική καμπή στο ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο σχετικά με την οπαδική βία και μια αλλαγή παραδείγματος προς μια πιο ανθεκτική και ολοκληρωμένη προσέγγιση για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος. Αυτός ο Νόμος - ορόσημο αναγνώρισε την ανάγκη όχι μόνο να αντιμετωπιστούν οι άμεσες συνέπειες της οπαδικής βίας, αλλά και οι βαθύτερες αιτίες της και να ληφθούν μέτρα για την αποφυγή της επανάληψης τέτοιων περιστατικών.

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του Νόμου 4326/2015 ήταν οι κλιμακούμενες κυρώσεις για βίαια αδικήματα κατά τη διάρκεια αθλητικών εκδηλώσεων. Με τη θέσπιση αυστηρότερων κυρώσεων, συμπεριλαμβανομένων υψηλότερων προστίμων και μεγαλύτερων ποινών φυλάκισης, ο Νόμος είχε ως στόχο να δημιουργήσει ισχυρότερο αποτρεπτικό αποτέλεσμα. Αυτή η κίνηση έστειλε ένα σαφές μήνυμα στους πιθανούς παραβάτες ότι οι ενέργειές τους θα είχαν σοβαρές συνέπειες, σηματοδοτώντας μια απόκλιση από προηγούμενες νομοθετικές προσπάθειες που αντιμετώπιζαν κυρίως τις συνέπειες των βίαιων επεισοδίων.

Επιπλέον, ο Νόμος 4326/2015 έδωσε έμφαση στη λογοδοσία σε διάφορα επίπεδα. Κρίνοντας τους αθλητικούς συλλόγους υπεύθυνους για τη συμπεριφορά των οπαδών τους, ο Νόμος μετατόπισε το βάρος της ευθύνης από μεμονωμένους δράστες στις οργανώσεις που ασκούν συχνά επιρροή στη συμπεριφορά των φιλάθλων. Αυτό το πλαίσιο λογοδοσίας ενθάρρυνε τους συλλόγους να συμμετάσχουν ενεργά στην πρόληψη της οπαδικής βίας, ενισχύοντας το αίσθημα της ευθύνης και του επείγοντος για τη δημιουργία ενός ασφαλέστερου αθλητικού περιβάλλοντος (Παρασκευόπουλος, 2018).

Μια άλλη αξιοσημείωτη πτυχή αυτού του Νόμου ήταν η διάταξη που απαγόρευε την αναστολή της εκτέλεσης ποινών για εγκλήματα που σχετίζονται με τη βία των οπαδών. Αυτή η διάταξη υπογράμμιζε τη σοβαρότητα του ζητήματος και είχε ως στόχο να διασφαλίσει ότι οι ποινές εκτίονταν πλήρως, αφαιρώντας την πιθανότητα επιείκειας που συχνά συνδέεται με ποινές με αναστολή. Με την εξάλειψη αυτής της οδού, ο νόμος επεδίωξε την πιο αυστηρή επιβολή των κυρώσεων και την ενθάρρυνση της πραγματικής αλλαγής στη συμπεριφορά των πιθανών παραβατών.

Ενώ ο Νόμος 4326/2015 αντιπροσώπευε αναμφίβολα ένα σημαντικό άλμα προς τα εμπρός, πυροδότησε επίσης συζητήσεις για την ισορροπία μεταξύ των σωφρονιστικών

μέτρων και των προληπτικών στρατηγικών. Οι επικριτές υποστήριζαν ότι ενώ οι αυστηρότερες ποινές μπορεί να αποτρέψουν κάποιους, δεν αντιμετώπιζαν απαραίτητα τις βαθύτερες αιτίες της βίας, όπως τους κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες που συμβάλλουν στην παραβατική συμπεριφορά. Αυτή η συζήτηση υπογράμμισε την ανάγκη για μια ολιστική προσέγγιση που θα συνδύαζε την τιμωρία με προληπτικά μέτρα για την αντιμετώπιση των υποκείμενων ζητημάτων (Παρασκευόπουλος, 2018).

Η ψήφιση του Νόμου 4908/2022 αποτέλεσε ακόμη μια σημαντική καμπή στο νομοθετικό τοπίο, αντιπροσωπεύοντας μια κρίσιμη συγκυρία όπου η ελληνική κυβέρνηση στόχευε να εντείνει τις προσπάθειες για την καταπολέμηση της βίας των οπαδών και να ενισχύσει το συνολικό πλαίσιο για τη διασφάλιση της δημόσιας ασφάλειας κατά τη διάρκεια αθλητικών εκδηλώσεων. Αυτός ο Νόμος κατέδειξε μια δέσμευση όχι μόνο για την τιμωρία των ατόμων που παραβατούν αλλά και για την ενίσχυση των προληπτικών μέτρων, της θεσμικής εποπτείας και της δημόσιας λογοδοσίας.

Ένας από τους κεντρικούς πυλώνες του Νόμου 4908/2022 ήταν η εστίασή του σε θεσμικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση της οπαδικής βίας. Ο Νόμος στόχευε στην ενίσχυση της υποδομής για τη διαχείριση των λεσχών φιλάθλων, εισάγοντας μέτρα με αυστηρότερους όρους για τη στέγαση και τη λειτουργία τους. Με τη διασφάλιση αυστηρότερης εποπτείας και λογοδοσίας, ο Νόμος στόχευε στην αποτροπή περιστατικών στην πηγή τους, καθιστώντας πιο δύσκολο για τους πιθανούς ταραχοποιούς να οργανώσουν και να πραγματοποιήσουν βίαιες ενέργειες (Kassimeris, 2023).

Η δημιουργία Ψηφιακού Μητρώου Μελών και Λεσχών Φιλάθλων από το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης ήταν ένα σημαντικό βήμα προς την ενίσχυση της διαφάνειας και φυσικά του ελέγχου. Αυτό το μητρώο είχε ως στόχο τη δημιουργία μιας ενιαίας και κεντρικής βάσης δεδομένων που θα επέτρεπε στις αρχές να παρακολουθούν και να ελέγχουν τις δραστηριότητες των λεσχών και των μελών τους πιο αποτελεσματικά. Αυτό το επίπεδο διαφάνειας είχε σκοπό να αποθαρρύνει τους πιθανούς παραβάτες, οι οποίοι πλέον αντιμετώπιζαν αυξημένο έλεγχο και κινδύνευαν να εκτεθούν.

Επιπλέον, ο Νόμος 4908/2022 ανέβασε τον πήχη ως προς τις κυρώσεις για βίαια αδικήματα στη διάρκεια αθλητικών εκδηλώσεων. Με την επιβολή αυστηρότερων ελάχιστων ποινών και την απαγόρευση της αναστολής εκτέλεσης της ποινής, ο Νόμος επεδίωξε να ενισχύσει την αντίληψη ότι η οπαδική βία θα είχε γρήγορες και σοβαρές συνέπειες. Αυτή η προσέγγιση είχε στόχο τόσο να αποτρέψει τους πιθανούς δράστες όσο

και να στείλει ένα ισχυρό μήνυμα στην κοινωνία ότι τέτοιου είδους συμπεριφορές δεν θα ήταν ανεκτές (Poulioroulos, 2022).

Οι επικριτές του Νόμου εξέφρασαν ανησυχίες σχετικά με πιθανές ακούσιες συνέπειες, όπως η πιθανότητα υπερβολικής αστυνόμευσης και ασφυκτικής ατμόσφαιρας στις αθλητικές εκδηλώσεις. Η έμφαση που δίνει ο Νόμος στην τιμωρία, υποστήριξαν, μπορεί να επισκιάσει την ανάγκη για καλλιέργεια μιας θετικής και παθιασμένης κουλτούρας οπαδών. Αυτή η συζήτηση υπογράμμισε περαιτέρω τη δυσκολία στην εξεύρεση ισορροπίας ανάμεσα στη διασφάλιση της δημόσιας ασφάλειας και της διατήρησης της ουσίας του θεατή αθλητικών εκδηλώσεων.

Η πορεία από τον Νόμο 1646/1986 στον Νόμο 4908/2022 αντανακλά την εξέλιξη στην αντιμετώπιση της οπαδικής βίας στο ελληνικό επαγγελματικό ποδόσφαιρο. Ενώ οι προηγούμενοι Νόμοι εστίαζαν στις άμεσες συνέπειες και στα αντιδραστικά μέτρα, η αλλαγή παραδείγματος στον Νόμο 4326/2015 σηματοδότησε μια αναγνώριση της ανάγκης τόσο για τιμωρία όσο και για πρόληψη. Ο Νόμος 4908/2022, ως η πιο πρόσφατη εξέλιξη, έδωσε έμφαση στη συνολική λογοδοσία, τη διαφάνεια και τις αυστηρές κυρώσεις για τη δημιουργία ενός ασφαλέστερου αθλητικού περιβάλλοντος. Καθώς η Ελλάδα συνεχίζει να παλεύει με την πολύπλευρη πρόκληση της οπαδικής βίας, η εύρεση μιας λεπτής ισορροπίας μεταξύ τιμωρίας και πρόληψης παραμένει κρίσιμο ζητούμενο για το μέλλον του επαγγελματικού ποδοσφαίρου και της δημόσιας ασφάλειας (Kassimeris, 2023).

Και ενώ συνεχίζουμε να βιώνουμε μια ακραία έκφανση της οπαδικής βίας στον αθλητισμό τα τελευταία δύο έτη, 2022 και 2023, με αποκορύφωμα τον τραγικό τραυματισμό του αστυνομικού, όπως προαναφέρθηκε, η Κυβέρνηση έρχεται να επιβάλλει λήψη νέων μέτρων. Μια νέα σειρά μέτρων που θα επιδιωχθεί να υπάρξει άμεσο αποτέλεσμα, ιδιαίτερα μέσω ποινικής αναβάθμισης της δικαστικής έρευνας. Συγκεκριμένα στις 12 Δεκεμβρίου 2023, ο Υπουργός Προστασίας του Πολίτη και ο Αναπληρωτής Υπουργός Αθλητισμού ζήτησαν από την Εισαγγελία του Αρείου Πάγου, την ποινική αναβάθμιση της έρευνας για όλες τις υποθέσεις αθλητικής βίας αλλά και διαφθοράς, με σκοπό την αναζήτηση τόσο των φυσικών όσο και των ηθικών αυτουργών όλων των εγκλημάτων που έχουν τελεστεί καθώς επίσης και τη διερεύνηση τυχόν ύπαρξης εγκληματικών οργανώσεων στον χώρο του αθλητισμού (kathimerini.gr, 2023). Τέλος στις 14 Δεκεμβρίου 2023, προαναγγέλθηκε από το βήμα της Βουλής των Ελλήνων και τον Αναπληρωτή Υπουργό Αθλητισμού, ότι θα υπάρξει στο επόμενο χρονικό

διάστημα, νέο σύγχρονο πλαίσιο με νομοθετική διάταξη, μια νέα συνολική νομοθετική παρέμβαση για την αποτροπή της οπαδικής βίας (Βλαχοδήμου Κ., *amna.gr*, 2023).

Ο νέος Νόμος υπ. αρ. 5085/2024, περί αποτροπής και αντιμετώπισης των παραβατικών συμπεριφορών στις αθλητικές συναντήσεις, υπερψηφίστηκε στις 2 Φεβρουαρίου 2024. Με μεταρρυθμίσεις για την ουσιαστική αντιμετώπιση των φαινομένων αθλητικής βίας και χουλιγκανισμού αλλά με νομοθετικές διατάξεις και με συγκεκριμένες προβλέψεις που συμπληρώνουν το υφιστάμενο πλαίσιο. Νόμος στον οποίο περιγράφονται με απόλυτη σαφήνεια οι διαδικασίες, οι κυρώσεις και φυσικά οι ποινές χωρίς την ύπαρξη κενών. Οριζόντιας απαίτησης προς και από όλους τους εμπλεκόμενους και με δέσμιες αρμοδιότητες στην επιβολή ποινών, θωρακίζοντας με αυτό τον τρόπο ακόμα περισσότερο το θεσμικό πλαίσιο αντιμετώπισης της οπαδικής βίας στον αθλητισμό της χώρας μας. (Δελτίο Τύπου ΓΓΑ, 2024)

Τα σημαντικότερα σημεία του νέου Νόμου:

- Αναδιαμόρφωση αρμοδιοτήτων αλλά και του πλαισίου λειτουργίας της ΔΕΑΒ (Διαρκούς Επιτροπής Αντιμετώπισης της Βίας).
- Σύγχρονο, πρωτοποριακό σύστημα ταυτοποίησης των κατόχων εισιτηρίων².
- Πρόβλεψη επιβολής διοικητικού προστίμου σε βάρος του παραβάτη-κατόχου εισιτηρίου που δεν ταυτοποιείται με τον δικαιούχο του εισιτηρίου και επιβολή ποινής απαγόρευσης χρήσης συγκεκριμένων τμημάτων και κερκίδων αθλητικής εγκατάστασης ή ακόμη και διεξαγωγής αγώνα κεκλεισμένων των θυρών δηλαδή χωρίς την παρουσία θεατών.
- Ηλεκτρονική εποπτεία αθλητικών εγκαταστάσεων με υπερσύγχρονες κάμερες σε όλους τους χώρους, με συνεχή έλεγχο τους από την Ελληνική Αστυνομία.
- Για τις ΑΑΕ, τα ΤΑΑ και τα Σωματεία προβλέπονται ρήτρα παραβατικότητας, τα οποία είναι αποδέκτες της προβλεπόμενης χρηματοδότησης από τη φορολογία των κερδών τυχερών παιγνίων.
- Τιμωρία με ποινή φυλάκισης και χρηματική ποινή, σε όποιον προβαίνει δημόσια σε δηλώσεις, καταχωρήσεις, ανακοινώσεις, κ.α., δημόσιες ενέργειες που μπορεί να υποκινήσουν πράξεις βίας ή και απειλής σε βάρος αθλητικών προσώπων και φορέων.
- Συστήνεται Εθνική Επιτροπή Συντονισμού ακολουθώντας όσα προβλέπει το Συμβούλιο της Ευρώπης με τη σύμβαση «Σεν Ντενί».
- Ύπαρξη μίας και μόνο Λέσχης Φιλάθλων ανά έμβλημα ομάδας.

² Επισήμανση – Πρόταση που έγινε από τον Τραυλός (2000) και υλοποιείται μετά από 24 χρόνια.

- Διεύρυνση προσβασιμότητας στο Ψηφιακό Μητρώο Λεσχών Φιλιάθλων.

Μέτρα κατά του χουλιγκανισμού

Οι αστυνομικές και πολιτικές αρχές σε διάφορες χώρες με προβλήματα χουλιγκανισμού έχουν λάβει ορισμένα μέτρα, αρκετά χρόνια πριν, όπως:

- Απαγόρευση αντικειμένων που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως όπλα ή φωτοβολίδες, πυρσούς ή άλλα σε γήπεδα και αναζήτηση ύποπτων χούλιγκαν.
- Απαγόρευση αναγνωρισμένων χούλιγκαν από γήπεδα, είτε επίσημα μέσω δικαστικών εντολών, είτε ανεπίσημα, αρνούμενοι την είσοδο τους την ημέρα του αγώνα.
- Απαγόρευση μετακίνησης στα καθίσματα, γεγονός που μειώνει τον κίνδυνο άτακτης κίνησης του πλήθους.
- Διαχωρίζοντας τους αντίπαλους οπαδούς και περίφραξη για να κρατήσουμε τους οπαδούς μακριά ο ένας από τον άλλο και εκτός γηπέδου.
- Απαγόρευση αντιπάλων από αγώνες και/ή ορισμός συγκεκριμένων αγώνων να παίζονται και κεκλεισμένων θυρών.
- Κατάρτιση μητρώου γνωστών χούλιγκαν και παρουσία τους στα αστυνομικά τμήματα κατά τη διάρκεια του αγώνα τους.
- Περιορίζοντας τη δυνατότητα γνωστών χούλιγκαν να ταξιδεύουν στο εξωτερικό.
- Εγκατάσταση και λειτουργία καμερών υψηλής ευκρίνειας στα γήπεδα με πρόσβαση των αρμοδίων Αρχών στις καταγραφές και στον έλεγχο ταυτοπροσωπίας των φιλάθλων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΜΕΛΕΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΠΑΔΙΚΗ ΒΙΑ ΣΤΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Κριτική αξιολόγηση της ποδοσφαιρικής βίας στην Ελλάδα

Τα τελευταία χρόνια, το θέμα της οπαδικής βίας στο ελληνικό επαγγελματικό ποδόσφαιρο έχει προσελκύσει την προσοχή τόσο των ερευνητών όσο και των φορέων χάραξης πολιτικής. Μια αξιοσημείωτη μελέτη που εμβαθύνει σε αυτό το περίπλοκο φαινόμενο είναι η «Youth, Policing and Football Violence in Greece» των Georgoulas και Paraskevoroulos (2019). Αυτή η κριτική εγκληματολογική προσέγγιση ρίχνει φως στην ποινικοποίηση των κοινοτήτων των νεαρών οπαδών και στις αντιεγκληματικές πολιτικές που έχουν εφαρμοστεί για την αντιμετώπιση της ποδοσφαιρικής βίας. Στη συνέχεια, θα ασχοληθούμε με τα βασικά ευρήματα της μελέτης των Georgoulas και Paraskevoroulos (2019), εξετάζοντας τους τρόπους με τους οποίους η ενασχόληση των νέων με τον οπαδισμό θεωρείται ενδεχόμενη απειλή για την κοινωνική τάξη και πώς η αντίδραση του κράτους έχει επηρεάσει τη φύση των οπαδικών κοινοτήτων και το ίδιο το άθλημα.

Οι Georgoulas και Paraskevoroulos (2019) αναδεικνύουν πώς η ενασχόληση των νέων με τον ποδοσφαιρικό οπαδισμό υφίσταται έντονο έλεγχο και προκαλεί ηθικό πανικό. Η μελέτη αποκαλύπτει πώς η διαδικασία του να γίνεις οπαδός περιλαμβάνει την ευθυγράμμιση με έναν συγκεκριμένο σύλλογο, συχνά μια κρίσιμη πτυχή της ανδρικής κανονικότητας. Ωστόσο, αυτή η φαινομενικά αθώα πτυχή του σχηματισμού ταυτότητας παρουσιάζεται ως πιθανός κίνδυνος για παραβατική συμπεριφορά. Η μελέτη αναφέρεται στον όρο «σχολεία παραβατικής συμπεριφοράς» (schools of delinquent behavior), συνδέοντας αυτήν την έννοια με εγκληματολογικές θεωρίες που έχουν εφαρμοστεί στον ποδοσφαιρικό χουλιγκανισμό και σε παρόμοιες αποκλίνουσες συμπεριφορές. Η απεικόνιση των οπαδικών κοινοτήτων ως χώροι υπόθαλψης της εγκληματικότητας αντανακλά ευρύτερες κοινωνικές ανησυχίες και συμβάλλει στον στιγματισμό των νέων που ασχολούνται με το ποδόσφαιρο.

Οι Georgoulas και Paraskevoroulos (2019) εξετάζουν την εφαρμογή νομοθετικών μέτρων για την αντιμετώπιση της ποδοσφαιρικής βίας στην Ελλάδα. Αυτά τα μέτρα περιλαμβάνουν την υιοθέτηση συστημάτων ηλεκτρονικής επιτήρησης και την απαίτηση από τους οπαδούς να χρησιμοποιούν ονομαστικά εισιτήρια, δημιουργώντας

ουσιαστικά ένα καθεστώς επιτήρησης και ελέγχου σε όσους παρακολουθούν ποδοσφαιρικούς αγώνες. Αυτές οι πολιτικές εντάσσονται σε ένα ευρύτερο βιοπολιτικό πλαίσιο, όπου το κράτος ασκεί εξουσία σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού, ιδιαίτερα στους νέους. Αυτή η επιτήρηση εκτείνεται πέρα από το γήπεδο, με δημόσιες ανακοινώσεις που ενισχύουν το μήνυμα ελέγχου και πρόληψης της βίας. Η μελέτη υποστηρίζει ότι αυτές οι πολιτικές στοχεύουν στην ομαλοποίηση της κοινωνικής συμπεριφοράς και στη διατήρηση της αίσθησης τάξης, ενώ συμβάλλουν επίσης στη διάβρωση της αυτονομίας και του αυθορμητισμού των οπαδών.

Οι Georgoulas και Paraskevoroulou (2019) παρουσιάζουν μια στοχαστική ανάλυση της ποινικοποίησης των οπαδικών κοινοτήτων των νέων και της εφαρμογής αντιεγκληματικών πολιτικών στο ελληνικό ποδόσφαιρο. Η μελέτη υπογραμμίζει την επισήμανση και τον στιγματισμό των οπαδών ως πιθανών παραβατών, καταδεικνύοντας πώς ο φόβος της κοινωνίας για αναταραχή διαμορφώνει τις αντιλήψεις για τη συμμετοχή των νέων στην ποδοσφαιρική κουλτούρα. Η εστίαση στην επιτήρηση και τον έλεγχο εντός των γηπέδων αντανακλά ευρύτερες τάσεις βιοπολιτικής διακυβέρνησης, όπου το κράτος διεκδικεί την εξουσία επί του πληθυσμού για τη διατήρηση της κοινωνικής τάξης.

Τα ευρήματα της μελέτης των Georgoulas και Paraskevoroulou επεκτείνονται στην κατανόηση του πώς οι κρατικές παρεμβάσεις διαμορφώνουν τη συμπεριφορά των φιλάθλων και την κουλτούρα του ποδοσφαίρου. Τα αυστηρά μέτρα ελέγχου, όπως η ηλεκτρονική επιτήρηση και τα ονομαστικά εισιτήρια, επηρεάζουν την ατμόσφαιρα και τον αυθορμητισμό των ποδοσφαιρικών αγώνων, αλλάζοντας τη φύση της εμπειρίας των φιλάθλων. Επιπλέον, η μελέτη εγείρει ερωτήματα σχετικά με τις συνέπειες της απεικόνισης των οπαδικών κοινοτήτων των νέων, ως εγγενώς προβληματικές. Το στίγμα που συνδέεται με αυτές τις κοινότητες μπορεί να αποθαρρύνει τους πιθανούς οπαδούς από το να ασχοληθούν με την ποδοσφαιρική κουλτούρα ή να οδηγήσει σε μια αυτοεκπληρούμενη προφητεία όπου κάποια άτομα εκπληρώνουν τον ρόλο των «παραβατών» λόγω των κοινωνικών προσδοκιών.

Η μελέτη των Georgoulas και Paraskevoroulou (2019) προσφέρει μια κριτική εξέταση της ποινικοποίησης των κοινοτήτων των νεαρών οπαδών και των αντιεγκληματικών πολιτικών που εφαρμόζονται ως απάντηση στην ποδοσφαιρική βία στην Ελλάδα. Υπογραμμίζοντας τον συσχετισμό της διαμόρφωσης ταυτότητας των νέων, των τεχνολογιών επιτήρησης και του κρατικού ελέγχου, η μελέτη τονίζει την πολυπλοκότητα του ζητήματος και τις ευρύτερες κοινωνικές του επιπτώσεις. Χρησιμεύει ως πολύτιμη πηγή για την κατανόηση της δυναμικής της βίας των οπαδών, του ρόλου της

κρατικής παρέμβασης και των προκλήσεων για την εξισορρόπηση της ασφάλειας με τη διατήρηση της ουσίας της ποδοσφαιρικής κουλτούρας.

Μελέτη για την οπαδική βία στο Ελληνικό πρωτάθλημα της Super League

Το ζήτημα της βίας των οπαδών στα γήπεδα ποδοσφαίρου είναι ένα σύνθετο και πολύπλευρο φαινόμενο που έχει προσελκύσει την προσοχή ερευνητών, υπεύθυνων χάραξης πολιτικής και λάτρων του αθλητισμού. Ενώ διάφορες μελέτες έχουν εμβαθύνει στο θέμα αυτό, η έρευνα του Patsantaras (2014) παρουσιάζει μια μοναδική θεωρητικο-εμπειρική προσέγγιση για την κατανόηση των υποκείμενων παραγόντων που συμβάλλουν στην οπαδική βία στο ελληνικό πρωτάθλημα της Super League.

Η μελέτη αναγνωρίζει ότι η οπαδική βία είναι ένα βαθιά ριζωμένο και περίπλοκο αθλητικο-κοινωνικό φαινόμενο που χρήζει περαιτέρω διερεύνησης. Προηγούμενες έρευνες επικεντρώθηκαν κυρίως στην ερμηνεία της εμφάνισης βίας με βάση τις κοινωνικές συνθήκες ή τα χαρακτηριστικά των οπαδών που εμπλέκονται. Ωστόσο, η μελέτη του Patsantaras (2014) υιοθετεί μια ξεχωριστή άποψη διερευνώντας την αλληλεπίδραση του χώρου, του χρόνου και των δομικών συνθηκών που συμβάλλουν στο φαινόμενο της βίας στα γήπεδα ποδοσφαίρου.

Για να εμβαθύνει σε αυτήν την πτυχή, διεξήχθη μια ολοκληρωμένη έρευνα στην οποία συμμετείχαν 696 συμμετέχοντες από διάφορες ομάδες που συνδέονται με το ποδόσφαιρο: μέλη της αστυνομίας, φοιτητές που σπουδάζουν φυσική αγωγή και αθλητικές επιστήμες, επαγγελματίες και ερασιτέχνες ποδοσφαιριστές και γονείς φοιτητών ακαδημιών ποδοσφαίρου. Τα αποτελέσματα της έρευνας κατηγοριοποιούνται σε τρεις βασικές θεματικές, προσφέροντας πολύτιμες γνώσεις για την περίπλοκη δυναμική της βίας των οπαδών:

Αντίληψη περί επιθετικότητας, ηθικής και παιχνιδιού

Η μελέτη Patsantaras (2014) αποκαλύπτει μια σημαντική απόκλιση στην αντίληψη του επιθετικού παιχνιδιού μεταξύ των οπαδών και των ενδιαφερόμενων μερών. Ενώ ένα σημαντικό μέρος των ερωτηθέντων (63,5%) δεν θεώρησε αποδεκτές τις σκόπιμες ενέργειες εναντίον αντιπάλων, η πλειοψηφία (76%) πίστευε ότι τέτοιες ενέργειες θα μπορούσαν να κλιμακωθούν σε επιθετικά και βίαια γεγονότα. Αυτή η διχοτόμηση υπογραμμίζει την περίπλοκη ισορροπία μεταξύ του επιθετικού παιχνιδιού ως πολιτιστικού στοιχείου του ποδοσφαίρου και των πιθανών κινδύνων που εγκυμονεί για τους ηθικούς κανόνες.

Επιπλέον, αναδείχθηκε ο ρόλος των διαιτητών στην επιρροή της συμπεριφοράς των φιλάθλων. Ένα εντυπωσιακό 76,4% των ερωτηθέντων ανέφερε ότι οι λανθασμένες αποφάσεις των διαιτητών συμβάλλουν σημαντικά στην εμφάνιση βίας στον αγωνιστικό χώρο. Αυτή η αντίληψη υπογραμμίζει τον σημαντικό ρόλο που παίζουν οι αποφάσεις διαιτησίας στη διαμόρφωση της συναισθηματικής δυναμικής των αγώνων και υπογραμμίζει την ανάγκη για δίκαιη και συνεπή διαιτησία (Patsantaras, 2014).

Επιρροή ΜΜΕ και αστυνόμευση

Ο ρόλος των μέσων μαζικής ενημέρωσης (ΜΜΕ) στη διαμόρφωση της αντίληψης του κοινού και την προώθηση ή όξυνση της βίας στα γήπεδα ποδοσφαίρου είναι προφανής. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα του Patsantaras (2014) έδειξαν μια συλλογική αναγνώριση (92,09%) ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο στη δημιουργία και τη διαίωξη του κοινωνικού νοήματος των ποδοσφαιρικών γεγονότων. Η κάλυψη από τα ΜΜΕ, που συχνά προκαλεί αίσθηση, συμβάλλει στη δημιουργία αυθαίρετων προσδοκιών γύρω από ένα αγώνα, επηρεάζοντας έτσι την εμπειρία των φιλάθλων και ενδεχομένως και τη συμπεριφορά τους.

Είναι ενδιαφέρον ότι η ευθύνη τήρησης της τάξης εντός του γηπέδου αποδίδεται κατά πλειοψηφία (57,1%) στους ποδοσφαιρικούς συλλόγους και όχι στην αστυνομία ή στις κρατικές αρχές. Αυτή η άποψη αντικατοπτρίζει μια κατανόηση του ρόλου των συλλόγων στην προώθηση ενός ασφαλούς και πολιτισμένου περιβάλλοντος για τους φιλάθλους, ενώ υπογραμμίζει την πιθανή αντιπαραγωγικότητα της υπερβολικής αστυνομικής παρουσίας (Patsantaras, 2014).

Το γήπεδο ποδοσφαίρου ως ξεχωριστός κοινωνικός χώρος

Το γήπεδο ποδοσφαίρου αναγνωρίζεται ως ένας μοναδικός κοινωνικός χώρος με τους δικούς του κώδικες επικοινωνίας, τελετουργίες και κανόνες. Η επιθετική συμπεριφορά, οι προσβολές και οι χλευασμοί θεωρούνται συχνά αποδεκτά σε αυτό το πλαίσιο, υποδεικνύοντας τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος όπου η συναισθηματική έκφραση υπερβαίνει τα συμβατικά κοινωνικά πρότυπα. Το γήπεδο γίνεται ένα μέρος όπου οι οπαδοί μπορούν να βιώσουν έντονα συναισθήματα, τα οποία μπορεί περιστασιακά να οδηγήσουν σε επιθετικότητα και βία.

Επιπλέον, η μελέτη του Patsantaras (2014) ρίχνει φως στην περίπλοκη αλληλεπίδραση μεταξύ οπαδών και παικτών. Οι οπαδοί και οι παίκτες είναι συναισθηματικά μπλεγμένοι στην ίδια σύγκρουση, όπου οι παίκτες ενεργούν ως

δραματικοί πρωταγωνιστές και οι οπαδοί βιώνουν παρόμοια συναισθηματική ένταση. Αυτή η αλληλεπίδραση συμβάλλει σε μια συλλογική διάθεση και μεταδοτικότητα που κινητοποιεί και τις δύο πλευρές, τονίζοντας τη διασύνδεση των συναισθημάτων στα γήπεδα ποδοσφαίρου.

Η μελέτη του Patsantaras (2014) προσφέρει μια ολοκληρωμένη εξερεύνηση της οπαδικής βίας στο ελληνικό πρωτάθλημα Super League, εμβαθύνοντας στο περίπλοκο τοπίο των παραγόντων που συμβάλλουν στην εμφάνισή της. Αναλύοντας τα αποτελέσματα στις τρεις βασικές κατηγορίες της επιθετικότητας και της ηθικής, της επιρροής των μέσων ενημέρωσης και του ξεχωριστού κοινωνικού χώρου των ποδοσφαιρικών γηπέδων, η μελέτη παρέχει μια διαφοροποιημένη οπτική για το φαινόμενο αυτό. Αυτή η έρευνα υπογραμμίζει την ανάγκη να θεωρηθεί η οπαδική βία ως ένα πολυδιάστατο ζήτημα που δεν μπορεί να αποδοθεί σε έναν μοναδικό μηχανισμό αιτίου-αποτελέσματος. Τονίζει τη σημασία της κατανόησης των συγκεκριμένων πολιτισμικών και συναισθηματικών συνθηκών εντός των οποίων εκδηλώνεται η βία, αμφισβητώντας τις συμβατικές ερμηνείες της συμπεριφοράς των οπαδών. Εξετάζοντας την αλληλεπίδραση του χώρου, του χρόνου και των δομικών συνθηκών, η μελέτη ενθαρρύνει μια πιο ολιστική προσέγγιση για την αντιμετώπιση και τον περιορισμό της οπαδικής βίας στη Super League και όχι μόνο.

Επίδραση οικονομικής κρίσης στην οπαδική βία στη Super League

Η Super League, το κορυφαίο ελληνικό πρωτάθλημα ποδοσφαίρου, γνώρισε σημαντικές αλλαγές λόγω κοινωνικοπολιτικών παραγόντων. Η ενότητα αυτή βασίζεται στο έργο του Zaimakis (2018) που περιγράφει λεπτομερώς τη σύνδεση μεταξύ της οπαδικής βίας, της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα και του κινήματος διαμαρτυρίας της κοινότητας των φιλάθλων ποδοσφαίρου.

Μέχρι το 2010, η Ελλάδα αντιμετώπιζε σοβαρές οικονομικές προκλήσεις. Με τη διάσωση που προσέφερε το ΔΝΤ, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και Ευρωπαϊκή Ένωση (Τρόικα), τα αυστηρά μέτρα λιτότητας έγιναν ο κανόνας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη χειροτέρευση των συνθηκών διαβίωσης, την εκτόξευση της ανεργίας και τις επισφαλείς εργασιακές σχέσεις. Όπως ήταν αναμενόμενο, το ποδοσφαιρικό τοπίο δεν έμεινε ανέπαφο (Zaimakis, 2018).

Η έντονη οικονομική ύφεση επηρέασε και το επαγγελματικό ποδόσφαιρο. Παρά τη σημαντική μείωση των τιμών των εισιτηρίων των αγώνων, η μέση προσέλευση στους

αγώνες της Super League μειώθηκε δραματικά. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία ανά αγώνα:

- τη σεζόν 2009–2010: οι θεατές ήταν 7.547
- τη σεζόν 2010–2011: οι θεατές ήταν 6.424
- τη σεζόν 2011–2012: οι θεατές ήταν 5.149
- τη σεζόν 2012–2013: οι θεατές ήταν 4.896
- τη σεζόν 2013–2014: οι θεατές ήταν 3.912

Αν και έπαιξαν σημαντικό ρόλο, οι λόγοι της μείωσης της γοητείας του ποδοσφαίρου δεν ήταν καθαρά οικονομικοί. Οι επισφαλείς συνθήκες διαβίωσης των φιλάθλων προκάλεσαν ένα κύμα πολιτικής διαφωνίας στην ποδοσφαιρική κοινότητα. Την εποχή εκείνη σημειώθηκαν μαζικές διαδηλώσεις κατά της λιτότητας, με πολιτικοποιημένες ομάδες μεταξύ των φιλάθλων να κινητοποιούν οργανωμένους οπαδούς για να συμμετάσχουν σε πολιτικούς αγώνες ενάντια στη λιτότητα και αυτό που αντιλαμβάνονταν ως κρατικό αυταρχισμό (Zaimakis, 2018).

Οι ποδοσφαιρικές προτιμήσεις μπήκαν στην άκρη καθώς οπαδοί από διάφορες ομάδες ενώθηκαν κάτω από την ίδια πολιτική ομπρέλα. Για παράδειγμα, εμφανίστηκαν συνθήματα όπως «Δεν σε θέλει ο λαός, πάρε την Τρόικα και μπρος» και μηνύματα όπως "Μην ψάχνεις εχθρούς σε άλλες ομάδες, έλα μαζί μας να αγωνιστούμε για μια διαφορετική κοινωνία", που σηματοδοτούν μια στροφή από το ποδόσφαιρο σε ευρύτερα κοινωνικά ζητήματα (Zaimakis, 2018).

Η κρίση του ελληνικού επαγγελματικού ποδοσφαίρου σε συνδυασμό με τις επισφαλείς συνθήκες διαβίωσης πολλών φιλάθλων πυροδότησε την πολιτική αμφισβήτηση στην ποδοσφαιρική κοινότητα. Στην εποχή των μνημονίων εμφανίστηκαν μαζικές διαδηλώσεις και ένα κοινωνικό κίνημα βάσης που εξέφραζε τη σφοδρή αντίθεση στις πολιτικές λιτότητας. Ήταν σε αυτό το πλαίσιο που πολιτικοποιημένες ομάδες παρεισέφεραν μεταξύ των οργανωμένων οπαδών (Zaimakis, 2018).

Η Χρυσή Αυγή, που είχε εν τω μεταξύ καταφέρει να πολλαπλασιάσει τη δύναμή της στο εκλογικό σώμα, ενίσχυσε την επιρροή της σε τμήμα των φιλάθλων. Με θεωρίες συνωμοσίας για τον ύποπτο ρόλο των ξένων τοκογλύφων στην ελληνική τραγωδία, άρθρωσε έναν λαϊκίστικο, εθνοκεντρικό λόγο βασισμένο σε μια αντιμεταναστευτική, αντιπαγκοσμιοποιητική, και αντικομμουνιστική ατζέντα. Εθνικιστικά σύμβολα εμφανίστηκαν στις εξέδρες και νεοφασιστικές ιδέες και εικόνες διαδόθηκαν στις ιστοσελίδες των οπαδών (Zaimakis, 2018).

Κατά την περίοδο των μαζικών διαδηλώσεων εναντίον των πολιτικών λιτότητας από τα τέλη του 2011 έως τις αρχές του 2012 οπαδοί εξέφρασαν, μέσω ενορχηστρωμένων συμβολικών διαμαρτυριών, την έντονη αντίθεσή τους στην κυβερνητική πολιτική και την επιτήρηση της χώρας από το ΔΝΤ και την Τρόικα. Αν και οι αρμόδιες αρχές απαγόρευσαν την προβολή πολιτικών συμβόλων στα γήπεδα και τους αγώνες, οι οργανωμένοι οπαδοί κατάφεραν με συντονισμένη προσπάθεια να περάσουν σε τμήματα κερκίδων πανό με πολιτικά μηνύματα, θίγοντας ευρύτερα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα, διαμαρτυρόμενοι με αυτό τον τρόπο για τα μέτρα λιτότητας και τις «νεοφιλελεύθερες» πολιτικές (Zaimakis, 2018).

Αυτά τα πανό μετέφεραν ένα πλήθος μηνυμάτων που αντανακλούσαν τις διάφορες πολιτικές απόψεις των οργανωμένων οπαδών. Έτσι κάποιοι, όπως η Θύρα 7 του Ολυμπιακού, χρησιμοποίησαν έναν επιθετικό και εθνικιστικό ή αντισυστημικό λόγο, για παράδειγμα, «Αλήτες, προδότες πολιτικοί, θα κάψουμε εσάς και τη Βουλή». Άλλοι χρησιμοποίησαν πιο ανάλαφρα και ενδιαφέροντα συνθήματα με στόχο την ανύψωση του πνεύματος της εξέγερσης μεταξύ των φιλάθλων και τη σύνδεση του ποδοσφαιρικού ακτιβισμού με την πολιτική του δρόμου και τον αντισυστημικό λόγο, όπως η Θύρα 13 του Παναθηναϊκού π.χ., «Για να σωθούν οι τράπεζες από χρεοκοπία, μας έριξαν στη φτώχεια και την ανεργία. Ξεπούλησαν τη χώρα μας και ότι μας ανήκει, σβήσε την τηλεόραση στον δρόμο για τη νίκη», και η Original 21 της ΑΕΚ π.χ., «Η φλόγα καίει εδώ και καιρό σε γήπεδα και δρόμους. Τώρα όμως φούντωσε και θα σας κάψει όλους». Εμφανίστηκαν και προκλητικά συνθήματα που εξέφραζαν ακραίες ιδεολογίες και μιλούσαν για αντάρτικο πόλεων και κοινωνική ανισότητα, όπως το σύνθημα της Θύρας 4 του ΠΑΟΚ «Κλέψε από τους πλούσιους και δώσε στους φτωχούς» και των Super 3 του Άρη Θεσσαλονίκης «Στα δικά σας μάτια τρομοκράτες, στα δικά μας επαναστάτες: Ελευθερία στους ένοπλους αντάρτες».

Οπαδοί μικρότερων συλλόγων συμμετείχαν επίσης στις κοινές δράσεις, αναρτώντας μερικές φορές πανό που περνούσαν από τη σφαίρα των ποδοσφαιρικών αντιπαλοτήτων σε αυτή του πολιτικού αγώνα, όπως αυτό της Θύρας 4 του ΟΦΗ προς τον τότε πρωθυπουργό Γεώργιο Παπανδρέου «Δε σε θέλει ο λαός, πάρ' την Τρόικα και μπρος» και των Alternatives του Εργατοέλλη «Μην ψάχνεις για εχθρούς σε άλλα σωματεία, έλα να παλέψουμε για άλλη κοινωνία» (Zaimakis, 2018).

Το αντιμνημονιακό πνεύμα των φιλάθλων εξαπλώθηκε εκτός γηπέδου. Αθλητικά ραδιοφωνικά προγράμματα και μέσα κοινωνικής δικτύωσης (social media) φιλοξένησαν απόψεις αγανακτισμένων φιλάθλων και οπαδών που καλούσαν τον κόσμο να

κινητοποιηθεί συμμετέχοντας σε πολιτικές δράσεις. Δεδομένου ότι η πολιτική πόλωση βρισκόταν τότε στο αποκορύφωμά της, απροσδόκητα περιστατικά στα γήπεδα με πολιτική χροιά πυροδότησαν πολιτικές αλλά και ιδεολογικές αντιπαραθέσεις μεταξύ ακροδεξιών ομάδων και των antifa. Στις 16 Δεκεμβρίου 2012, τρεις οπαδοί της ΑΕΚ, μέλη της Χρυσής Αυγής, επιτέθηκαν και χτύπησαν τον βουλευτή του Συνασπισμού της Ριζοσπαστικής Αριστεράς (ΣΥΡΙΖΑ) Δημήτριο Στρατούλη στον αγώνα της Super League ΑΕΚ-Ατρόμητος έξω από το Ολυμπιακό Στάδιο Αθηνών. Το περιστατικό προκάλεσε την έντονη διαμαρτυρία της Original 21 που μέσω ανακοίνωσης αποδοκίμασε το «καρκίνωμα των φασιστών» και αποκάλυψε τους επιτιθέμενους «θρασύδειλα σκουλήκια». Η ανακοίνωση ανέφερε ότι οι οπαδοί του συλλόγου είναι «απόγονοι προσφύγων και μεταναστών», ότι «η μεγάλη οικογένεια της ΑΕΚ περιλαμβάνει ανθρώπους χωρίς χρώμα και σύνορα» και ότι οι «μισάνθρωποι» επιτιθέμενοι ήταν «ανεπιθύμητοι και πλέον επικηρυγμένοι». Στις 16 Μαρτίου 2013, ένας ναζιστικός χαιρετισμός από τον 20χρονο παίκτη της ΑΕΚ Γιώργο Κατίδη κατά τη διάρκεια αγώνα Super League στο Ολυμπιακό Στάδιο προκάλεσε σφοδρές αντιπαραθέσεις μεταξύ υποστηρικτών και επικριτών του παίκτη στα social media. Με εξαίρεση τη Χρυσή Αυγή, όλα τα πολιτικά κόμματα καταδίκασαν τη συμπεριφορά του. Η Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία αποφάσισε τον ισόβιο αποκλεισμό του από τα αντιπροσωπευτικά συγκροτήματα επειδή ο ναζιστικός χαιρετισμός προκάλεσε «βάνανουσα το κοινό αίσθημα», προσέβαλε «βαρύτατα όλα τα θύματα της ναζιστικής θηριωδίας», και τραυμάτισε «τον βαθιά ειρηνικό και ανθρώπινο χαρακτήρα του ποδοσφαίρου». Οι οργανωμένοι οπαδοί της ΑΕΚ, Original 21, έκανε μια σκληρή δήλωση μέσω της οποίας κατήγγειλε τον ποδοσφαιριστή Κατίδη για την προσβλητική του συμπεριφορά που προσέβαλε την πολιτιστική κληρονομιά της ομάδας, τον χαρακτήρισε «τιποτένιο ξεφτίλα» και ζήτησε από τους πολιτικούς να την αφήσουν ελεύθερη να λύσει το θέμα μόνη της εκφράζοντας την αντιπάθειά της προς το πολιτικό σύστημα. Οι πολιτικές συνθήκες ευνόησαν τις συγκρούσεις μεταξύ οπαδών της Original 21 και εθνικιστικών ομάδων στην Αθήνα και στις επαρχιακές πόλεις, καθώς και την ανταλλαγή επιθετικών δηλώσεων, γεγονός που έδωσε την ευκαιρία στους Originalistas να επαναφέρουν στο προσκήνιο τη μνήμη της ιστορικής τους καταγωγής προκειμένου να ενισχύσουν τη σύγχρονη δημιουργία της ταυτότητάς τους στη βάση ελευθεριακών, antifa, και αντιρατσιστικών ιδεών (Zaimakis, 2018).

Πολιτικές αντιπαραθέσεις και οπαδική βία

Οι πολιτικά τροφοδοτημένες αντιπαραθέσεις μεταξύ της Χρυσής Αυγής και των αντιφασιστών σκληροπυρηνικών οπαδών σύντομα εξαπλώθηκαν στη Βόρεια Ελλάδα. Στις 4 Σεπτεμβρίου 2013, ο Καζε, Αλβανός παίκτης του ΠΑΟΚ που γεννήθηκε στην Αλβανία και μετακόμισε στη Θεσσαλονίκη σε ηλικία τριών ετών, ενεπλάκη σε σκάνδαλο όταν ανήρτησε στο Facebook μια φωτογραφία όπου φορούσε μπλουζάκι με το σύμβολο του Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσσυφοπεδίου (UCK). Αυτή η χειρονομία πυροδότησε κριτική στον κόσμο του ποδοσφαίρου και η Χρυσή Αυγή εξέδωσε μια εμπρηστική και μισαλλόδοξη δήλωση κατά της πολυπολιτισμικότητας και της παγκοσμιοποίησης, κατηγορώντας τον Καζε για τη δράση του και καλώντας τη Θύρα 4 να λάβει θέση στο ζήτημα. Η ανακοίνωση προκάλεσε τη βίαιη αντίδραση οπαδών του ΠΑΟΚ που επιτέθηκαν με μπουκάλια, πέτρες και κροτίδες στα γραφεία της Χρυσής Αυγής. Οι οπαδοί του ΠΑΟΚ, της Θύρας 4 εξέδωσε ανακοίνωση με την οποία κατήγγειλε την οικειοποίηση του ονόματος και της πολιτιστικής παράδοσης του ΠΑΟΚ που «δεν προσφέρονται για πολιτικά παιχνίδια από κανένα κόμμα ή κομματικό μόρφωμα». Η ανακοίνωση συνέχισε λέγοντας ότι ο ΠΑΟΚ είναι «ένας σύλλογος περήφανων μεταναστών, που ήρθαν σφαγμένοι και κυνηγημένοι σαν Έλληνες από την Τουρκία και όταν ήρθαν στην Ελλάδα τους φέρθηκαν σαν σκουπίδια επειδή ήταν δήθεν Τούρκοι». Οι οπαδοί του ΠΑΟΚ, όπως και οι αντίστοιχοι της ΑΕΚ, εκμεταλλεύτηκαν τις τρέχουσες πολιτικές εξελίξεις προς όφελός τους, ώστε να ενισχύσουν το αίσθημα της κοινοτικής αλληλεγγύης και του ανήκειν σε έναν αθλητικό σύλλογο αυτσαίντερ και μη προνομιούχο, προσφιλέα αφήγημα στις τάξεις των οπαδών της ομάδας (Κουτρουμάνη, 2021).

Άλλο ένα περιστατικό που προκάλεσε νέο κύκλο ιδεολογικών αντιπαραθέσεων ήταν η δολοφονία του Παύλου Φύσσα, antifa-ράπερ και οπαδό του Ολυμπιακού, από μέλος της Χρυσής Αυγής έξω από καφεενείο στο Κερατσίνι, όπου παρακολουθούσε αγώνα της αγαπημένης του ομάδας στο Champions League. Ακροαριστεροί οπαδοί εξέφρασαν τη θλίψη τους για την απώλεια με αντιφασιστικά πανό και γκράφιτι εντός και εκτός γηπέδων κατά τη διάρκεια των επόμενων αγώνων των εγχώριων πρωταθλημάτων και ορισμένοι σύλλογοι έβγαλαν ανακοινώσεις τονίζοντας την αγανάκτησή τους για τη φασιστική απειλή. Με δεδομένο ότι οι οπαδοί του Ολυμπιακού, της Θύρας 7 δεν εξέδωσε ανακοίνωση, στα social media σημειώθηκαν αντεγκλήσεις μεταξύ «αντιφασιστών» και «απολιτικών» οπαδών. Οι αντιφασίστες οπαδοί του Ολυμπιακού στα Εξάρχεια

αποδοκίμασαν τη σιωπή στο Facebook του μεγαλύτερου Συνδέσμου της Θύρας 7, Porto Leone, επικρίνοντας τη σχέση του με Έλληνες και Σέρβους εθνικιστές, γεγονός που οδήγησε σε επιθετική ανακοίνωση του τελευταίου. Χρησιμοποιώντας macho, ρητορική μίσους, το Porto Leone υπερασπίστηκε την τιμή της Θύρας 7 που «ήταν ένας τόπος όπου αριστεροί και δεξιοί, εργάτες και αφεντικά, γινόταν ένα» και καυτηρίασε τη χρήση του Facebook για καταδίκες υπενθυμίζοντας ότι αυτή «έγινε στο Κερατσίνι με περισσότερο από 20.000 κόσμο» (Κουτρούμάνη, 2021).

Παρά την κριτική κατά της φασιστικής διείσδυσης στα γήπεδα, η ύπαρξη εθνικιστικών συμβόλων στις εξέδρες της Θύρας 7 συνέχισε να υποδηλώνει τους δεσμούς της με εθνικιστικούς κύκλους. Στον αγώνα Ολυμπιακός Vs Anderlecht στις 9 Δεκεμβρίου 2013, μέλη της Θύρας 7 κρέμασαν πανό με κρανίο και οστά, σύμβολο ιστορικά συνδεδεμένο με τον φασισμό, και προκάλεσαν την άμεση αντίδραση της UEFA, η οποία τιμώρησε τον Ολυμπιακό για τη «ρατσιστική συμπεριφορά» οπαδών του με το κλείσιμο μέρους του βόρειου τμήματος των κερκίδων του «Γεώργιος Καραϊσκάκης» για την επόμενη ευρωπαϊκή αναμέτρηση. Η απόφαση της UEFA οδήγησε στην απόσυρση των εθνικιστικών και επιθετικών συμβόλων από τους αγώνες του Ολυμπιακού και έφερε στο προσκήνιο του δημόσιου λόγου τον κίνδυνο εξάπλωσης της ακροδεξιάς στους ποδοσφαιρικούς χώρους. Η κατά τον Scalia (2009) «ποδοσφαιροποίηση της πολιτικής» είναι άλλο ένα ορόσημο στη διαδικασία διασταύρωσης ποδοσφαίρου και πολιτικής. Στις εθνικές εκλογές του 2012, η διείσδυση της ποδοσφαιρικής κοινωνίας στο πολιτικό σύστημα ενισχύθηκε όταν επιφανείς οργανωμένοι οπαδοί εκλέχθηκαν ως βουλευτές και βρέθηκαν στο προσκήνιο της πολιτικής σκηνής. Για παράδειγμα, ο Βαγγέλης Διαμαντόπουλος, ιδρυτικό μέλος του «Super 3», ο Γρηγόρης Ψαριανός, πρώην πρόεδρος της «Ένωση 1924» και ο Ηλίας Παναγιώταρος, αρχηγός των Blue Army και πρώην μέλος των Mad Boys, έγιναν βουλευτές με τον ΣΥΡΙΖΑ, τη Δημοκρατική Αριστερά και τη Χρυσή Αυγή, αντίστοιχα (Κουτρούμάνη, 2021).

Οι τοπικές εκλογές και οι ευρωεκλογές στην Ελλάδα τον Μάιο του 2014 σηματοδεύτηκαν από μια ασυνήθιστη «εισβολή» των ποδοσφαιρικών ελίτ στην πολιτική. Ο Γιάννης Μόραλης, ο αντιπρόεδρος του Ολυμπιακού και, στη συνέχεια, πρόεδρος της Super League, κέρδισε τη δημαρχία Πειραιά με τον ανεξάρτητο συνδυασμό του «Πειραιάς Νικητής», όρος εμπνευσμένος από την ποδοσφαιρική ορολογία. Ο συνδυασμός ιδρύθηκε από τον πρόεδρο του Ολυμπιακού, Βαγγέλη Μαρινάκη, μεγιστάνα της ναυτιλίας, που εκλέχτηκε στο Δημοτικό Συμβούλιο, μαζί με άλλα επιφανή στελέχη

του συλλόγου, όπως ο Πέτρος Κόκκαλης, γιος του πρώην ιδιοκτήτη του Ολυμπιακού για 17 χρόνια, Σωκράτη Κόκκαλη (Κουτρουμάνη, 2021).

Ομοίως, ο Αχιλλέας Μπέος, πρώην ιδιοκτήτης του Ολυμπιακού Βόλου, που προσήχθη στα δικαστήρια για στημένους αγώνες, ήταν ο νικητής της τοπικής αναμέτρησης για τη δημαρχία. Χρησιμοποιώντας έναν λαϊκίστικο λόγο ενάντια στους δήθεν απαξιωμένους τοπικούς πολιτικούς των κομμάτων, προσέλκυσε τους ψηφοφόρους του Βόλου υποσχόμενος γρήγορη οικονομική ανάπτυξη και προωθώντας επιτυχημένους πολίτες, κυρίως από τον κόσμο της αγοράς και του αθλητισμού. Στην Αθήνα το «Παναθηναϊκό Κίνημα», ένα πολιτικό κόμμα που ιδρύθηκε το 2012 από υποστηρικτές της ομάδας, πήρε το 2,91% των ψήφων στις εκλογές και συμμετείχε στις ευρωεκλογές προωθώντας στην εκστρατεία του ποδοσφαιρικά ζητήματα. Στις ευρωεκλογές, ο Θεόδωρος Ζαγοράκης, ο πρώην παίκτης του ΠΑΟΚ και αρχηγός της νικήτριας του ευρωπαϊκού πρωταθλήματος του 2004 Εθνικής Ελλάδας, εξελέγη στο Ευρωκοινοβούλιο με τη Νέα Δημοκρατία (Κουτρουμάνη, 2021).

Ενώ στο παρελθόν, τα πελατειακά δίκτυα μεταξύ των στελεχών των συλλόγων και του πολιτικού συστήματος βρίσκονταν στο παρασκήνιο, σήμερα οι ασυνήθιστα δημόσιες συναναστροφές επιχειρηματιών που ασχολούνται με το ποδόσφαιρο με εκπροσώπους κομμάτων σηματοδοτεί μια ανησυχητική στροφή στην πολιτική κουλτούρα της χώρας προς την ποδοσφαιροποίηση της πολιτικής. Αντικατοπτρίζει την αυξανόμενη απογοήτευση των Ελλήνων απέναντι σε ένα απαξιωμένο πολιτικό σύστημα στην εποχή της λιτότητας που οδηγεί αγανακτισμένους ανθρώπους στην αναζήτηση νέων προσώπων αντί των παραδοσιακών πολιτικών. Δημοφιλείς διασημότητες του ποδοσφαίρου και ιδιοκτήτες συλλόγων, που αποτελούν παράδειγμα των «συνηθισμένων αλλά ξεχωριστών» πολιτών ανάμεσά μας, εκπληρώνουν το «καπιταλιστικό όνειρο για φήμη και πλούτο». Φαίνεται να προσφέρουν μια «μαγική» λύση στις κοινωνικές πιέσεις και τα αδιέξοδα μιας κοινωνίας σε κρίση. Αν και ο οπαδικός ακτιβισμός επικρίνει την εμπορευματοποίηση και τον εξευγενισμό του επαγγελματικού ποδοσφαίρου, συχνά ακολουθεί συμφεροντολογικές πολιτικές που χαρακτηρίζονται από ομορτοτισμό και ρευστότητα. Αξιοσημείωτο παράδειγμα είναι η διαμάχη μεταξύ των οπαδών της ΑΕΚ, Original 21, και ακτιβιστών που ήταν αντίθετοι στα σχέδια του Προέδρου της ΑΕΚ Δημήτρη Μελισσανίδη για ανέγερση νέου πολυτελούς γηπέδου με εμπορικές εγκαταστάσεις στη θέση του παλιού, καταλαμβάνοντας μέρος του γειτονικού δημόσιου άλσους. Τον Ιούνιο του 2014, περίπου 200 οργανωμένοι οπαδοί της ΑΕΚ βανδάλισαν την αναρχική κατάληψη «Στρούγκα», επιτέθηκαν σε διαδηλωτές και ξυλοκόπησαν τον

αριστερό δήμαρχο της Νέας Φιλαδέλφειας - Νέας Χαλκηδόνας Άρη Βασιλόπουλο. Κατά τη διάρκεια της εθνικής εκλογικής εκστρατείας του 2015, η σύγκρουση συνεχίστηκε και η Original 21 εξέφρασε δημόσια την αποδοκιμασία της για την άποψη του ΣΥΡΙΖΑ. Η Original εξέδωσε ανακοίνωση με την οποία επέκρινε τον δήμαρχο Νέας Φιλαδέλφειας, κάλεσε τον ΣΥΡΙΖΑ να λάβει ξεκάθαρη θέση για το θέμα και στις 8 Ιανουαρίου στον αγώνα ΑΕΚ vs Ατρόμητος σήκωσε ένα προειδοποιητικό πανό που έγραφε: «το γήπεδο στηρίζουμε και ανάλογα ψηφίζουμε». Αυτό που δείχνουν τα ευρήματα της έρευνας είναι ότι η προστασία των συμφερόντων του αγαπημένου συλλόγου παραμένει βασικό κίνητρο της φίλαθλης συλλογικής δράσης και συνεπώς η ταυτότητα του αφοσιωμένου υποστηρικτή ομάδας ενός οπαδού συχνά υπερισχύει της πολιτικής ταυτότητάς του (Κουτρουμάνη, 2021).

Ναρκοτικά και ελληνικές οπαδικές ποδοσφαιρικές κοινότητες

Η μελέτη των Skliamis και Chatzinakos (2023) διερευνά την κανονικοποίηση των ναρκωτικών στον χώρο του ελληνικού ποδοσφαίρου. Αυτή η ανάλυση εμβαθύνει στις βασικές διαστάσεις του φαινομένου, αξιολογεί εμπειρικά δεδομένα που αφορούν την ελληνική κοινωνία και συζητά τις επιπτώσεις αυτών των ευρημάτων για την κατανόηση της οπαδικής βίας στο ελληνικό επαγγελματικό ποδόσφαιρο.

Η μελέτη του Zaimakis (2018) ξεκινά αναδεικνύοντας τη σύνθετη δυναμική του οπαδισμού στο ελληνικό ποδόσφαιρο, τονίζοντας την παρουσία μακροχρόνιας διαφθοράς και την «ποδοσφαιροποίηση της ελληνικής πολιτικής». Αυτό το σκηνικό είναι κρίσιμο για την κατανόηση του ευρύτερου κοινωνικοπολιτικού περιβάλλοντος που επηρεάζει τη συμπεριφορά και τις αντιδράσεις των οπαδών. Οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι οι Έλληνες Ultras, οι σκληροπυρηνικές ομάδες οπαδών, βλέπουν τους εαυτούς τους ως παράγοντες αντίστασης ενάντια στην διεφθαρμένη ποδοσφαιρική διακυβέρνηση, τα μέσα ενημέρωσης, τις αρχές και την εμπορευματοποίηση του αθλήματος (Ζαϊμάκης, 2013). Οι ρευστές ταυτότητες αυτών των Ultras εκφράζονται μέσα από μια ποικιλία συνθημάτων-τραγουδιών, που συμβολίζουν την παθιασμένη αφοσίωσή τους στους συλλόγους τους (Zaimakis, 2018).

Στη συνέχεια, η μελέτη εμβαθύνει στην έννοια της κανονικοποίησης των ναρκωτικών, διερευνώντας τη μεταβαλλόμενη στάση της κοινωνίας απέναντι στη ψυχαγωγική χρήση τους. Σημειώνεται ότι παρά την ιστορική δαιμονοποίηση, τα μέσα της δεκαετίας του 1990 αποτέλεσαν ένα σημείο καμπής που χαρακτηρίζεται από νομικές και κοινωνικο-πολιτιστικές αλλαγές (Skliamis, 2022). Αυτή η αλλαγή, που αναφέρεται

ως κανονικοποίηση των ναρκωτικών, περιλαμβάνει πέντε βασικές διαστάσεις: αυξημένη διαθεσιμότητα και προσβασιμότητα, υψηλότερα ποσοστά πειραματισμού, τακτική χρήση, κοινωνική προσαρμογή για ψυχαγωγική χρήση και πολιτιστική προσαρμογή (Parker et al.,2002).

Οι συγγραφείς προχωρούν στην αξιολόγηση του βαθμού στον οποίο η έννοια της κανονικοποίησης των ναρκωτικών ισχύει για την ελληνική κοινωνία. Αναλύουν εμπειρικά δεδομένα που σχετίζονται με την πρόσβαση στα ναρκωτικά, τα ποσοστά χρήσης και την κοινωνική και πολιτιστική προσαρμογή. Τα στοιχεία του Ευρωπαϊκού Κέντρου Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction - EMCDDA) αποκαλύπτουν μια ασυμφωνία μεταξύ της θεωρίας κανονικοποίησης και του ελληνικού πλαισίου. Παρά τις αποκλίσεις από την αυστηρή επιβολή του νόμου, η χρήση ναρκωτικών παραμένει παράνομη στην Ελλάδα (EMCDDA, 2022a; Skliamis & Korf, 2019). Η πρόσβαση στα ναρκωτικά είναι σχετικά περιορισμένη και τα ποσοστά πειραματισμού με κάνναβη στους Έλληνες νέους είναι χαμηλότερα από τον μέσο όρο της ΕΕ (ESPAD, 2019). Η διαβίωση και η πρόσφατη χρήση ναρκωτικών, συμπεριλαμβανομένων ουσιών όπως η κάνναβη, το MDMA και η κοκαΐνη, βρίσκονται επίσης κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ (EMCDDA, 2022b). Επιπλέον, η ανάλυση λυμάτων αναδεικνύει χαμηλότερα ποσοστά χρήσης διαφόρων φαρμάκων στην Ελλάδα σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ (EMCDDA, 2022c).

Η μελέτη υπογραμμίζει την πολυπλοκότητα της κανονικοποίησης των ναρκωτικών τονίζοντας την επίμονα αρνητική στάση των ελληνικών μέσων ενημέρωσης απέναντι στην ψυχαγωγική χρήση ναρκωτικών, ιδιαίτερα της κάνναβης. Σημειώνει την απουσία επίσημων συζητήσεων στο ελληνικό κοινοβούλιο σχετικά με την αποποινικοποίηση της χρήσης ναρκωτικών, γεγονός που αποδεικνύει περαιτέρω τις τιμωρητικές πολιτικές της Ελλάδας για τα ναρκωτικά και τον χαμηλό βαθμό κανονικοποίησης των ναρκωτικών (Skliamis, 2022; Vouliwatch, 2018).

Τα ευρήματα της μελέτης θέτουν ένα ενδιαφέρον ερώτημα: γιατί οι Έλληνες Ultras ενσωματώνουν αναφορές με θέμα τα ναρκωτικά στα συνθήματά τους στα ποδοσφαιρικά γήπεδα; Αυτή η ερώτηση χρησιμεύει ως σημείο εκκίνησης για την κατανόηση του ρόλου των συνθημάτων - τραγουδιών με θέμα τα ναρκωτικά στην κατασκευή της ταυτότητας των Ultras και ενδεχομένως της συμβολής τους στην οπαδική βία.

Συμπερασματικά, η μελέτη των Skliamis και Chatzinakos (2023) σχετικά με τις διαδικασίες κανονικοποίησης των ναρκωτικών στο ελληνικό ποδόσφαιρο αποκαλύπτει

την περίπλοκη αλληλεπίδραση μεταξύ των κοινωνικών στάσεων, των εμπειρικών δεδομένων και της συμπεριφοράς των Ultras. Η μελέτη παρουσιάζει μια διαφοροποιημένη εικόνα της κανονικοποίησης των ναρκωτικών στην Ελλάδα, αναδεικνύοντας τις διαφορές μεταξύ θεωρίας και πράξης. Καθώς η Ελλάδα συνεχίζει να επιδεικνύει τιμωρητικές πολιτικές για τα ναρκωτικά και περιορισμένη κανονικοποίηση, η μελέτη εγείρει ερωτήματα σχετικά με τα κίνητρα πίσω από τα γηπεδικά συνθήματα με θέμα τα ναρκωτικά και πώς σχετίζονται με την οπαδική βία.

Η συγκεκριμένη ανάλυση υπογραμμίζει τη σημασία της αναγνώρισης των πολύπλευρων παραγόντων που επηρεάζουν τη συμπεριφορά των οπαδών, συμπεριλαμβανομένων του ευρύτερου κοινωνικοπολιτικού κλίματος και των εξελισσόμενων πολιτισμικών κανόνων. Ερευνώντας την πολυπλοκότητα της κανονικοποίησης των ναρκωτικών στον χώρο του ελληνικού ποδοσφαίρου, η μελέτη αυτή συμβάλλει στη βαθύτερη κατανόηση της υποβόσκουσας δυναμικής της βίας στη Super League.

Η μελέτη που διεξήχθη από τους Skliamidis και Chatzinakos (2023) προσφέρει μια ολοκληρωμένη παρουσίαση των διαδικασιών κανονικοποίησης των ναρκωτικών στις ελληνικές ποδοσφαιρικές κοινότητες. Μέσω μιας αυστηρής μεθοδολογικής προσέγγισης και θεματικής ανάλυσης ποδοσφαιρικών τραγουδιών που ανακτήθηκαν από το YouTube, οι ερευνητές εμβαθύνουν στην περίπλοκη δυναμική της συμπεριφοράς των οπαδών, στις αναφορές σε ναρκωτικά και στην κατασκευή αποκλινουσών ταυτοτήτων μεταξύ των Ελλήνων Ultras. Η μελέτη ρίχνει φως στη σύνθετη αλληλεπίδραση μεταξύ των τραγουδιών με θέμα τα ναρκωτικά, της βίας των οπαδών και του ευρύτερου κοινωνικοπολιτιστικού πλαισίου στο ελληνικό επαγγελματικό ποδόσφαιρο.

Οι ερευνητές χρησιμοποιούν μια προσέγγιση θεματικής ανάλυσης για να διερευνήσουν την επικράτηση και τη σημασία των συγκριμένων συνθημάτων - τραγουδιών μεταξύ των Ultras του ελληνικού ποδοσφαίρου. Βασισόμενη σε ένα ποικίλο σύνολο 440 ποδοσφαιρικών τραγουδιών που ανακτήθηκαν από το YouTube, η μελέτη καταγράφει μια ποικιλία νόμιμων και παράνομων ουσιών που ενσωματώνονται στα τραγούδια. Παρά τους πιθανούς περιορισμούς, η επιλογή του YouTube ως πηγής δεδομένων αποδεικνύεται αποτελεσματική λόγω της εκτεταμένης χρήσης του από τους Έλληνες Ultras για την κοινοποίηση οπτικοακουστικού περιεχομένου που σχετίζεται με τις επιδόσεις τους.

Η μελέτη εντοπίζει τον ρόλο των συγκριμένων τραγουδιών στην ευρύτερη κουλτούρα των Ultras στην Ελλάδα. Αναγνωρίζει ότι οι Ultras χτίζουν την ταυτότητά

τους γύρω από μια αντικουλτούρα αντίστασης ενάντια στη διεφθαρμένη διακυβέρνηση και την εμπορευματοποίηση του ποδοσφαίρου, συχνά τοποθετώντας τους εαυτούς τους ως ανταγωνιστές των αρχών και της κοινωνίας (Ζαϊμάκης, 2013). Οι ερευνητές υποστηρίζουν ότι τα συνθήματα με θέμα τα ναρκωτικά χρησιμεύουν στους Ultras ως μηχανισμός για την ενίσχυση της αποκλίνουσας και περιθωριοποιημένης ταυτότητάς τους. Αυτή η οπτική ευθυγραμμίζεται με τη νοοτροπία του «εμείς εναντίον όλων» που καλλιεργεί μια αίσθηση ενότητας στην κοινότητα των Ultras.

Η μελέτη διερευνά επίσης το φαινόμενο των συνθημάτων - τραγουδιών με θέμα τα ναρκωτικά στο πλαίσιο της κανονικοποίησης των ναρκωτικών στην Ελλάδα. Παρά τον χαμηλό βαθμό κανονικοποίησης των ναρκωτικών στη χώρα, οι αναφορές στα ναρκωτικά είναι διάχυτες στα τραγούδια των Ultras. Οι συγγραφείς θεωρούν ότι το γήπεδο ποδοσφαίρου λειτουργεί ως χώρος όπου οι Ultras μπορούν να αναφέρονται ανοιχτά στα ναρκωτικά, εκμεταλλευόμενοι την ανεκτική ατμόσφαιρα και ανατρέποντας τους κοινωνικούς κανόνες. Αυτό το εύρημα αμφισβητεί τις συμβατικές έννοιες της κανονικοποίησης των ναρκωτικών, καθώς τα τραγούδια περιλαμβάνουν μια σειρά από αναφορές, από τον ενθουσιασμό που σχετίζεται με τις επιπτώσεις των ναρκωτικών έως τις πιο προβληματικές συμπεριφορές.

Η μελέτη εμβαθύνει επίσης στον ρόλο των συγκεκριμένων τραγουδιών ως μορφή αντίστασης ενάντια στο σύγχρονο ποδόσφαιρο και τα κοινωνικά πρότυπα. Τα τραγούδια των Ultras που αναφέρονται στα ναρκωτικά μπορούν να ερμηνευθούν ως συμβολική αντίθεση στην εμπορευματοποίηση και ομογενοποίηση του αθλήματος. Εισάγοντας αποκλίνοντα στοιχεία μέσω συνθημάτων, οι Ultras επιδιώκουν να διαταράξουν την ωραιοποιημένη εικόνα που επιθυμούν να προβάλουν οι ποδοσφαιρικές αρχές. Αυτή η προοπτική ευθυγραμμίζεται με την ιστορικά προκλητική στάση των Ultras ενάντια στην καταναλωτική κουλτούρα του σύγχρονου ποδοσφαίρου.

Μια διαφωτιστική πτυχή της μελέτης είναι η εξέταση του πώς τα τραγούδια αυτά συμβάλλουν στην κατασκευή αποκλινουσών ταυτοτήτων μεταξύ των Ελλήνων Ultras. Μέσω αυτών των τραγουδιών, οι Ultras εμπλέκονται σε μια διαδικασία αυτοπροσδιορισμού που τονίζει την περιθωριοποίηση και τη ιδιαιτερότητά τους. Αναφέροντας ανοιχτά τα ναρκωτικά, οι Ultras εδραιώνουν την ιδιότητά τους ως αυτσαίντερ, αμφισβητώντας τους κοινωνικούς κανόνες και επιδεικνύοντας την περιφρόνησή τους απέναντι στην εξουσία. Η μελέτη υποστηρίζει ότι τα συγκεκριμένα τραγούδια λειτουργούν ως σύμβολα της ταυτότητάς τους, καθιστώντας τους αναγνωρίσιμους και μοναδικούς στο ευρύτερο τοπίο του οπαδισμού.

Τα ευρήματα της μελέτης προσφέρουν επίσης μια νέα οπτική της οπαδικής βίας στο ελληνικό ποδόσφαιρο. Συνδέοντας τις αναφορές στα ναρκωτικά με την επιθετικότητα και τη βία, ορισμένα τραγούδια αποκλίνουν από τη συζήτηση για την κανονικοποίηση των ναρκωτικών. Αντίθετα, υποδηλώνουν μια πιο περίπλοκη σχέση μεταξύ των ναρκωτικών, της κατασκευής ταυτότητας των Ultras και των αντιδράσεων τους στις κοινωνικές δυνάμεις. Ο συσχετισμός των τραγουδιών με τη βία δημιουργεί σχετικά ερωτήματα με τον τρόπο με τον οποίο η συμπεριφορά των οπαδών επηρεάζεται από την αλληλεπίδραση μεταξύ αποκλινουσών ταυτοτήτων, αναφορών σε ναρκωτικά και αντιδραστικών τάσεων.

Επίδραση οπαδικής βίας στην απόδοση των Ελλήνων διαιτητών

Ο ρόλος των διαιτητών ποδοσφαίρου στα επαγγελματικά πρωταθλήματα έχει τεράστια σημασία για την διατήρηση της ακεραιότητας και της δικαιοσύνης του παιχνιδιού. Μια μελέτη που έγινε από τους Vyzirgiannakis et al. (2018) εμβαθύνει στους περίπλοκους παράγοντες που επηρεάζουν την απόδοση των Ελλήνων διαιτητών σε Super League και Football League. Η εργασία αυτή παρέχει μια ολοκληρωμένη ανάλυση των ευρημάτων της μελέτης, εστιάζοντας ιδιαίτερα στον ρόλο της οπαδικής βίας και στον αντίκτυπό της στην απόδοση των διαιτητών. Μέσω μιας σχολαστικής εξέτασης των στατιστικών δεδομένων και των αντιδράσεων των διαιτητών, η εργασία αυτή στοχεύει να μας δια φωτίσει για τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι διαιτητές και στις ενδεχόμενες λύσεις για τη βελτίωση της απόδοσής τους.

Η έρευνα των Vyzirgiannakis et al. (2018) είχε ως στόχο την αξιολόγηση των παραγόντων που επηρεάζουν την απόδοση των Ελλήνων διαιτητών ποδοσφαίρου στα κορυφαία πρωταθλήματα. Στη μελέτη συμμετείχαν 128 διαιτητές από τη Super League και τη Football League, οι οποίοι συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο κλειστού τύπου που περιείχε 14 θέματα. Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν υποβλήθηκαν σε στατιστική ανάλυση για τον εντοπισμό κοινών απόψεων και τάσεων μεταξύ των διαιτητών σχετικά με παράγοντες που επηρεάζουν την απόδοσή τους. Τα αποτελέσματα της μελέτης υπογραμμίζουν τη σημασία των σωματικών και ψυχολογικών παραγόντων, την αντίληψη των θεατών και τον ρόλο της εκπαίδευσης στη διαμόρφωση της απόδοσης του διαιτητή.

Η μελέτη εμβαθύνει στην επίδραση της οπαδικής βίας στην απόδοση των διαιτητών. Οι απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο αντικατοπτρίζουν τον πολύπλευρο αντίκτυπο της συμπεριφοράς των φιλάθλων στους διαιτητές:

- **Παράγοντες που ενοχλούν τους διαιτητές:** Το ερωτηματολόγιο έθεσε το ερώτημα σχετικά με τους παράγοντες που ενοχλούν προσωπικά τους διαιτητές. Είναι ενδιαφέρον ότι οι διαφωνίες με τους παίκτες για τις αμφισβητούμενες φάσεις (54%) αποτελούν πιο σημαντική ενόχληση από την προβληματική συμπεριφορά των προπονητών (13%) ή θεατών (Vyzirgiannakis et al., 2018). Αυτό υποδηλώνει ότι οι αλληλεπιδράσεις στο γήπεδο με τους παίκτες έχουν έντονη επίδραση στα συναισθήματα του διαιτητή και, κατά συνέπεια, στη λήψη αποφάσεων.
- **Επιρροή θεατών:** Οι διαιτητές ερωτήθηκαν για τον βαθμό στον οποίο πίστευαν ότι οι θεατές επηρέασαν τις αποφάσεις τους. Ένα αξιοσημείωτο ποσοστό διαιτητών αναγνώρισε ότι η συμπεριφορά των θεατών έχει αντίκτυπο στην κρίση τους, είτε σε σημαντικό είτε σε μικρότερο βαθμό (Vyzirgiannakis et al., 2018). Αυτό δείχνει ότι οι αντιδράσεις των οπαδών, συμπεριλαμβανομένων των έντονων διαμαρτυριών και των εκδηλώσεων δυσαρέσκειας, παίζουν ρόλο στη διαμόρφωση των αποφάσεων των διαιτητών.
- **Κατανόηση του ρόλου του διαιτητή:** Διερευνήθηκαν οι αντιλήψεις των διαιτητών για την κατανόηση του ρόλου τους από τους θεατές. Η πλειοψηφία των διαιτητών εξέφρασε την πεποίθηση ότι οι θεατές δεν κατανοούν πλήρως την πολυπλοκότητα του ρόλου του διαιτητή (Vyzirgiannakis et al., 2018). Αυτό υπογραμμίζει το πιθανό χάσμα ανάμεσα στις προσδοκίες του φίλαθλου κοινού και των ευθυνών των διαιτητών.
- **Ευθύνη για τη βία:** Μια ενδιαφέρουσα πτυχή που εξετάζεται στη μελέτη είναι το ερώτημα εάν οι διαιτητές θεωρούν τους εαυτούς τους εν μέρει υπεύθυνους για τη βία στα ελληνικά γήπεδα. Ένα σημαντικό ποσοστό των διαιτητών (53%) αναγνώρισαν κοινή ευθύνη για τη βία στα γήπεδα, ενώ το υπόλοιπο 47% δεν συμεριζόταν το ίδιο συναίσθημα (Vyzirgiannakis et al., 2018). Αυτό δείχνει ότι υπάρχει ένα χάσμα απόψεων μεταξύ των διαιτητών σχετικά με τον ρόλο τους στη διαχείριση της συμπεριφοράς του πλήθους.
- **Εκτίμηση διαιτητών και υποστήριξη μέσω ενημέρωσης:** Οι διαιτητές ρωτήθηκαν για πιθανές βελτιώσεις ώστε να αυξηθεί η εκτίμηση για τον ρόλο τους στη διασφάλιση της ευγενούς άμιλλας. Οι απαντήσεις τους τόνισαν την ανάγκη για συγκεκριμένες οδηγίες προς τους νεαρούς αθλητές, την υποστήριξη των μέσω ενημέρωσης για τον σεβασμό των διαιτητών και την καθιέρωση βραβείων για την αναγνώριση της συνεισφοράς των διαιτητών (Vyzirgiannakis et al., 2018). Αυτές οι

προτάσεις υπογραμμίζουν την επιθυμία για πιο θετικές απεικονίσεις των διαιτητών στα μέσα ενημέρωσης και μεταξύ των φιλάθλων.

Η έρευνα που διεξήχθη από τους Vyzirgiannakis et al. (2018) παρέχει πολύτιμες πληροφορίες για τους παράγοντες που επηρεάζουν την απόδοση των Ελλήνων διαιτητών ποδοσφαίρου στη Super League και τη Football League. Η οπαδική βία αναδεικνύεται ως ένας αξιοσημείωτος παράγοντας που επηρεάζει τη συναισθηματική κατάσταση και τη λήψη αποφάσεων των διαιτητών κατά τη διάρκεια των αγώνων. Τα δεδομένα υποδηλώνουν ότι οι διαφωνίες διαιτητή-παικτών και η συμπεριφορά των θεατών παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της απόδοσης ενός διαιτητή. Οι αντιλήψεις των διαιτητών για τον ρόλο τους, η εκτίμηση που λαμβάνουν και η πιθανή ευθύνη τους για τη βία προσφέρουν επίσης πολύτιμες γνώσεις για την περίπλοκη δυναμική της διαιτησίας αγώνων επαγγελματικού ποδοσφαίρου.

Γενικά, τα ευρήματα της μελέτης επισημάνουν την ανάγκη για μια πολύπλευρη προσέγγιση για τη βελτίωση της απόδοσης των διαιτητών. Αυτό περιλαμβάνει την αντιμετώπιση ζητημάτων ψυχολογικής και σωματικής ευεξίας, τη βελτίωση των αλληλεπιδράσεων με τους παίκτες, την εκπαίδευση των θεατών σχετικά με τις δυσκολίες του επαγγέλματος και τη δημιουργία ενός πιο θετικού και υποστηρικτικού περιβάλλοντος με τη βοήθεια των μέσων ενημέρωσης και την καθιέρωση βραβείων. Κατανοώντας πλήρως αυτούς τους παράγοντες, τα διοικητικά όργανα του ποδοσφαίρου και τα ενδιαφερόμενα μέρη μπορούν να συμβάλλουν στη βελτίωση της απόδοσης των διαιτητών, να διασφαλίσουν την ευγενή άμιλλα και να ελαχιστοποιήσουν τις αρνητικές επιπτώσεις της βίας στο γήπεδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΠΑΔΙΚΗ ΒΙΑ ΣΤΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται δεδομένα που συλλέχθηκαν από τρεις πηγές και αφορούν πέντε αγωνιστικές περιόδους. Συγκεκριμένα, συλλέχθηκαν δεδομένα για τις αγωνιστικές περιόδους της Super League Hellas από το 2007-2008 έως και την περίοδο 2011-2012, καθώς αυτά ήταν εφικτό να αναζητηθούν την περίοδο εκπόνησης της εργασίας. Τα δεδομένα που παρουσιάζονται στο συγκεκριμένο κεφάλαιο προέρχονται από δευτερογενείς πηγές και πιο συγκεκριμένα, στοιχεία από τις εκθέσεις των παρατηρητών της Διαρκής Επιτροπής Αντιμετώπισης της Βίας (ΔΕΑΒ) και των παρατηρητών της ελληνικής διοργανώτριας αρχής ποδοσφαίρου Super League, καθώς και στοιχεία της εταιρείας Galanis Sports Data³, η οποία από το 1990, (1) παρείχε τα επίσημα στατιστικά στοιχεία για το ποδόσφαιρο, την καλαθοσφαίριση, και την πετοσφαίριση στην Ελλάδα, (2) παρήγαγε τα επίσημα στατιστικά στοιχεία για το πρωτάθλημα ποδοσφαίρου της Super League καθώς και για όλα τα πρωταθλήματα καλαθοσφαίρισης (Α1 Ανδρών - ΕΣΑΚΕ, Α2 Ανδρών & Α1 Γυναικών - ΕΟΚ/ΗΕΒΑ), και (3) παρείχε τα γραφικά σε όλα τα τηλεοπτικά κανάλια στο πλαίσιο της συμφωνίας τηλεοπτικών δικαιωμάτων.

Οι εν λόγω πηγές είναι ιδιαίτερα σημαντικές καθώς οι πληροφορίες που παρέχουν είναι απαραίτητες προκειμένου να εντοπιστεί το μέγεθος του προβλήματος. Οι δευτερογενείς πληροφορίες για να είναι χρήσιμες για τις ανάγκες της εργασίας, θα πρέπει να είναι διαθέσιμες, ακριβείς, να έχουν άμεση σχέση με το θέμα της έρευνας, να είναι πρόσφατα τα στοιχεία και προέρχονται από αξιόπιστες πηγές (Πετράκης, 2006). Οι πηγές άντλησης των δεδομένων ακολουθούν (1) στοιχεία συμβάντων της διοργανώτριας αρχής Super League των ετών 2007-2012, (2) στοιχεία του Galanis Sports Data που αφορούν τις καταγεγραμμένες παραβάσεις του έτους 2010-2011, και (3) τα βασικά αρχεία συμβάντων παραβατικότητας σε hard copy εκθέσεις της ΔΕΑΒ των ετών 2007-2011. Τα στατιστικά στοιχεία που συγκεντρώθηκαν από τις εκθέσεις παρατηρητών της Διαρκής Επιτροπής Αντιμετώπισης της Βίας (ΔΕΑΒ) και των παρατηρητών της ελληνικής

³ Ο επίσημος ιστότοπος της εταιρείας, όπου και αντλήθηκαν τα δεδομένα: <https://www.galanissportsdata.com/company>

διοργανώτριας αρχής ποδοσφαίρου Super League χρησιμοποιήθηκαν αποκλειστικά και μόνο για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας.

Στατιστικά στοιχεία της Super League για την αγωνιστική περίοδο 2011-12

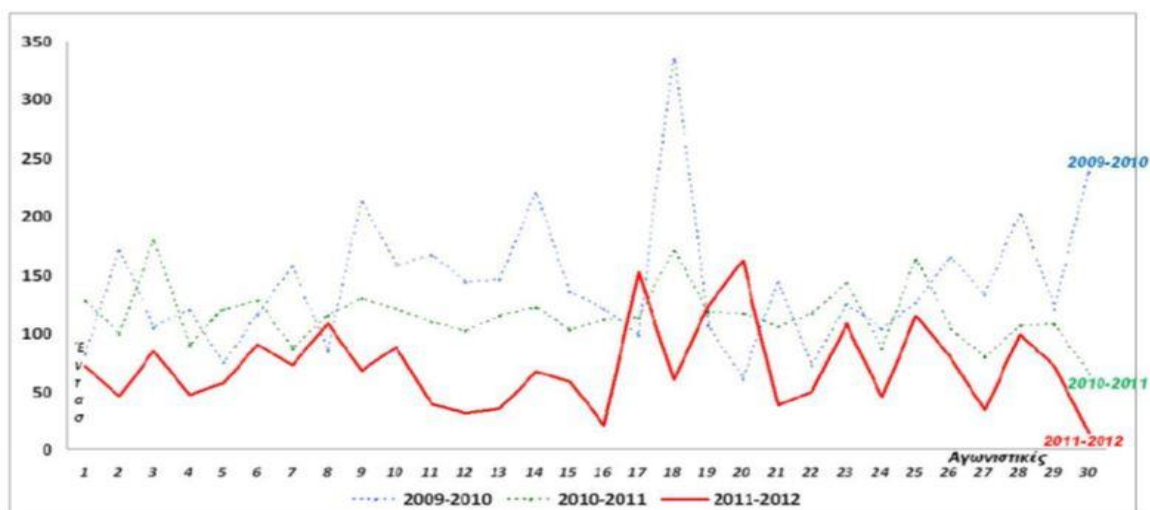
Στα πλαίσια των υποχρεώσεων της, η Super League Ελλάδα υλοποίησε σύνταξη αναλυτικών περιγραφών και παρατηρήσεων, για κάθε αγώνα του Πρωταθλήματος. Προκειμένου να δοθεί μία ολοκληρωμένη εικόνα της αγωνιστικής περιόδου, έχει θεσπίσει κλίμακα αξιολόγησης των αγώνων του πρωταθλήματος, όπου αποτυπώνονται τα στοιχεία «έντασης» αυτών, συγκεντρώνοντας τα κάτωθι στατιστικά στοιχεία τα οποία παρουσιάζονται στους παρακάτω Πίνακες και Σχήματα ([Απολογισμός SuperLeague Ελλάδα 2011-2012](#), 2014).

Πίνακας 1. Αξιολόγηση Αγώνων

Κλίμακα Αξιολόγησης Αγώνων/ 1 έως 6 (0 -χωρίς «ένταση»)	
Υβριστικά Συνθήματα	1
Άναμμα Βεγγαλικά	2
Άναμμα Πυρσοί	2
Ρίψη Βεγγαλικών	3
Ρίψη Κροτίδων	3
Εύρεση φωτοβολ. στο γηπ.	3
Εύρεση απαγ. Αντικ. στο γηπ.	3
Εύρεση φωτοβολιδών εκτός γηπ.	2
Εύρεση απαγ. Αντικ. εκτός γηπ.	2
Ρίψη Φωτοβολιδών	3
Ρίψη αντικειμένων	3
Εισβολή φιλ. Στον αγ. Χώρο για επεισόδια	4
Εισβολή φιλ. Στον αγ. Χώρο για πανηγυρ.	1
Διαμαρτυρία παραγόντων στους διαιτητές	3
Επεισόδια στην προσέλευση φιλάθλων	6
Επεισόδια στην αποχώρηση φιλάθλων	6
Επεισόδια κατά τη διάρκεια του αγώνα	5
Επεισόδια προκληθέντα από παράγοντες	5
Επεισόδια εκτός αγων. χώρου & αγώνα	4
Βιαιοπραγίες κατά ΜΜΕ	5
Βιαιοπραγίες κατά Διαιτητών	6
Λεκτικές βιαιοπρ. κατά Διαιτητών	3
Βιαιοπραγίες Γενικά	5
Χρήση Λεϊζερ	3
Συμπλοκές Θεατών	6
Πρόκληση Τραυματισμού	6
Συλλήψεις από αστυνομία στο γηπέδου	0
Επέμβαση από Αστυνομία στο Γηπέδου	6
Συλλήψεις από αστυνομία εκτός Γηπέδου	0
Επέμβαση από αστυνομία εκτός γηπέδου	4
Φθορές μέσα στο γήπεδο	5
Φθορές στον Περιβάλλοντα χώρο του γηπ.	3

Πηγή: <https://www.smgr.gr/superleaguestorage/oto/CkUmrbNLoDESrMXKS0zW1NngxujGaS4K.pdf>

Όπως φαίνεται στο Σχήμα 1, συγκριτικά με τα προηγούμενα χρόνια, η καμπύλη των στοιχείων εντάσεων είναι ιδιαίτερα βελτιωμένη, γεγονός που είναι θετικό για τη γενικότερη εικόνα του εν λόγω πρωταθλήματος.

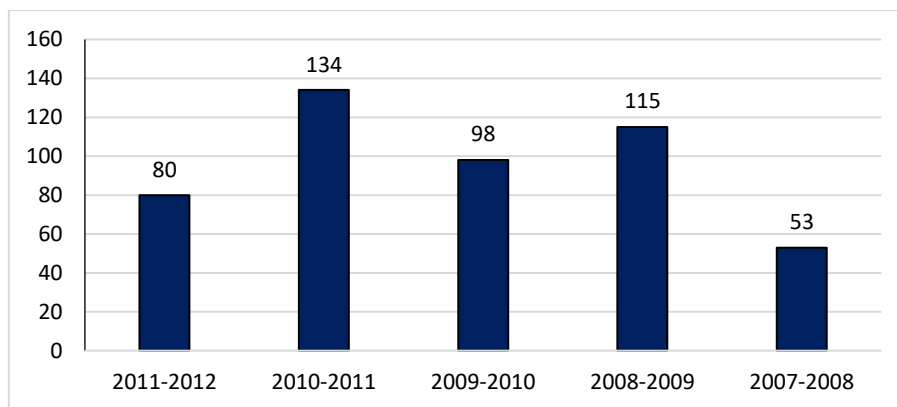

Σχήμα 1. Διάγραμμα έντασης 3ετίας.

Πηγή: <https://www.slgr.gr/superleaguestorage/oto/CkUmrnNLoDESrMXKS0zW1NngxujGaS4K.pdf>

Στο Σχήμα 2 παρουσιάζεται η τάση του αριθμού των συλλήψεων που σχετίζονται με τη βία των οπαδών στην ελληνική Super League κατά τη διάρκεια των αγωνιστικών περιόδων από το 2007-2008 έως το 2011-2012. Τα στοιχεία αποκαλύπτουν διακυμάνσεις στον αριθμό των συλλήψεων κατά την πενταετία. Την περίοδο 2007-2008 έγιναν 53 συλλήψεις, οι οποίες παρουσίασαν αξιοσημείωτη αύξηση την επόμενη περίοδο (2008-2009) με 115 συλλήψεις. Στη συνέχεια, σημειώθηκε μικρή μείωση σε 98 συλλήψεις το 2009-2010, πριν σημειωθεί νέα αύξηση σε 134 συλλήψεις το 2010-2011. Ωστόσο, κατά την περίοδο 2011-2012, ο αριθμός των συλλήψεων μειώθηκε και πάλι σε 80. Συνολικά, το γράφημα απεικονίζει διαφορετικά επίπεδα περιστατικών βίας από οπαδούς κατά τη διάρκεια των συγκεκριμένων εποχών, αναδεικνύοντας πιθανές αλλαγές στους παράγοντες που συμβάλλουν σε τέτοιες συμπεριφορές εντός της ελληνικής Super League.

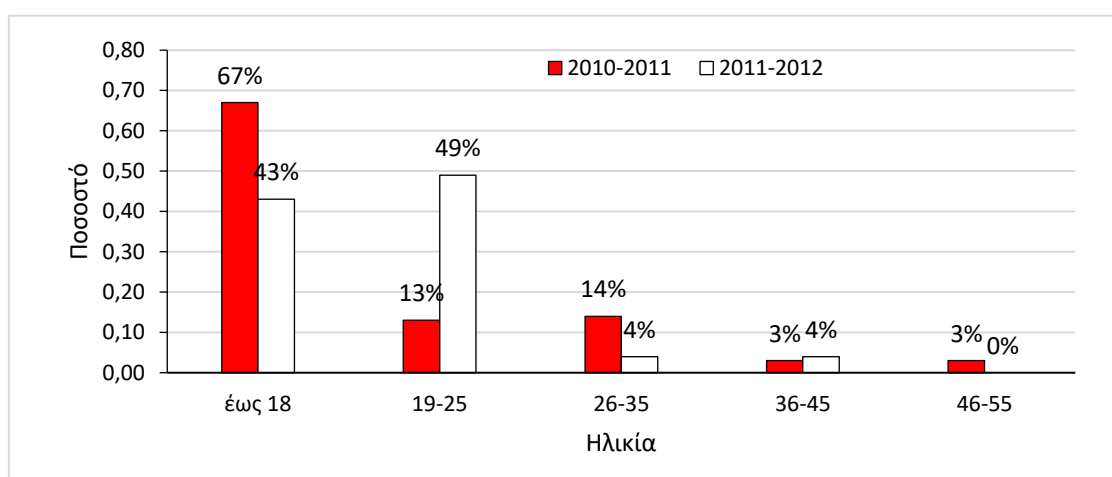
Στο Σχήμα 3 παρουσιάζεται η κατανομή των συλλήψεων στην ελληνική Super League σε διάφορες ηλικιακές ομάδες για τις περιόδους 2007-2008 έως 2011-2012. Τα δεδομένα αναδεικνύουν αξιοσημείωτες μεταβολές στην ηλικιακή δημογραφία των ατόμων που συνελήφθησαν κατά τη διάρκεια επεισοδίων που σχετίζονται με οπαδούς κατά τη συγκεκριμένη περίοδο.

Σχήμα 2. Αριθμός συλλήψεων.

Πηγή: <https://www.slgr.gr/superleaguestorage/oto/CkUmrbNLoDESrMXKS0zW1NngxujGaS4K.pdf>

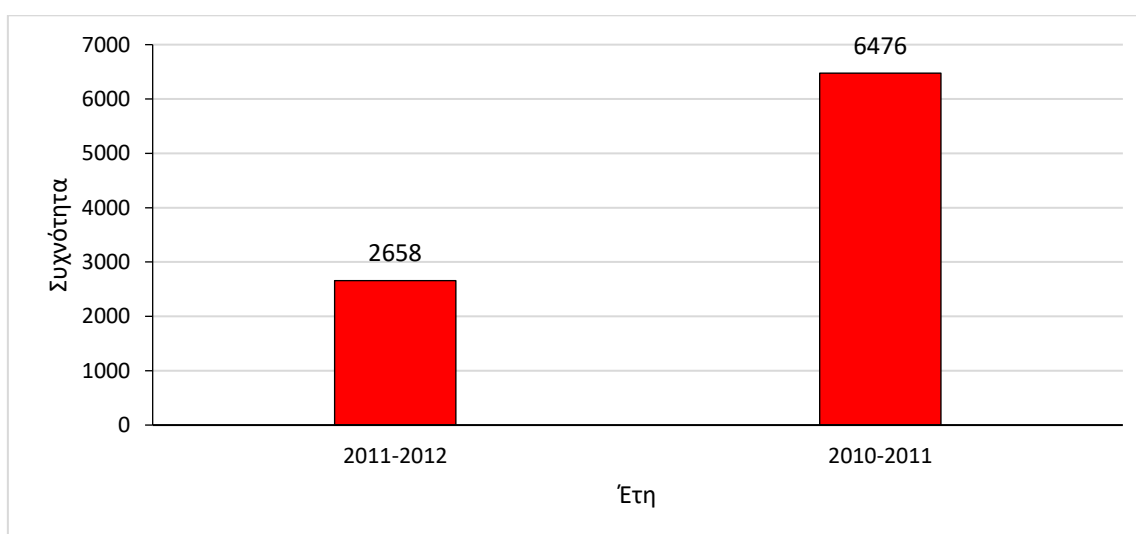
Την περίοδο 2010-2011, η πλειονότητα των συλλήψεων αφορούσε άτομα ηλικίας έως 18 ετών, αντιπροσωπεύοντας το 67% του συνόλου των συλλήψεων, και ακολούθησε η ηλικιακή ομάδα 19-25 ετών, η οποία αντιπροσώπευε το 13% των συλλήψεων. Ωστόσο, κατά την περίοδο 2011-2012, σημειώθηκε σημαντική μείωση του ποσοστού των συλλήψεων μεταξύ ατόμων ηλικίας έως 18 ετών, που έπεσε στο 43%, ενώ η ηλικιακή ομάδα 19-25 ετών σημείωσε σημαντική αύξηση, ανερχόμενη στο 49% των συνολικών συλλήψεων. Επιπλέον, υπήρξε μείωση των ποσοστών των συλλήψεων μεταξύ των ηλικιακών ομάδων 26-35 και 36-45 μεταξύ των δύο περιόδων, ενώ η ηλικιακή ομάδα 46-55 δεν είχε καμία αναφερόμενη σύλληψη κατά την περίοδο 2011-2012. Τα ευρήματα αυτά υποδηλώνουν πιθανές αλλαγές στην ηλικιακή δυναμική των ατόμων που εμπλέκονται σε περιστατικά οπαδικής βίας εντός της ελληνικής Super League κατά τη διάρκεια των συγκεκριμένων αγωνιστικών περιόδων.

Σχήμα 3. Ηλικίες συλλήψεων.

Πηγή: <https://www.slgr.gr/superleaguestorage/oto/CkUmrbNLoDESrMXKS0zW1NngxujGaS4K.pdf>

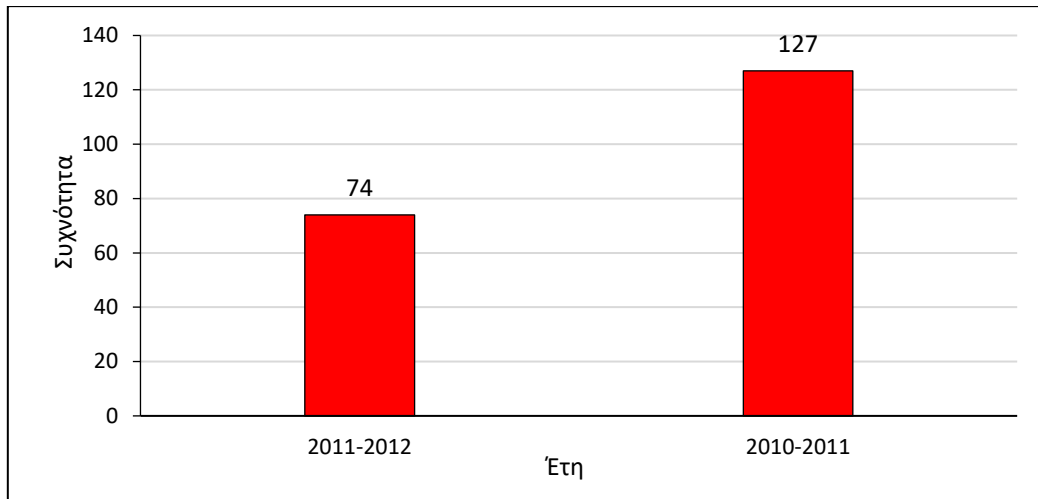
Στο Σχήμα 4 παρουσιάζονται οι περιπτώσεις καύσης ή ρίψης φωτοβολίδων που καταγράφηκαν στο ελληνικό πρωτάθλημα SuperLeague για τις αγωνιστικές περιόδους 2010-2011 και 2011-2012. Τα στοιχεία αποκαλύπτουν σημαντική μείωση των περιστατικών αυτών από την περίοδο 2010-2011 στην περίοδο 2011-2012. Την περίοδο 2010-2011 καταγράφηκαν 6.476 περιπτώσεις καύσης ή ρίψης φωτοβολίδων, ενώ την περίοδο 2011-2012 ο αριθμός αυτός μειώθηκε αισθητά σε 2.658. Αυτή η σημαντική μείωση υποδηλώνει πιθανές αλλαγές στα μέτρα επιβολής, στη συμπεριφορά των φιλάθλων ή σε άλλους παράγοντες που επηρεάζουν την επικράτηση των περιστατικών που σχετίζονται με φωτοβολίδες εντός της ελληνικής Super League κατά τη διάρκεια των συγκεκριμένων αγωνιστικών περιόδων.

Σχήμα 4. Καύση-Ρίψη Φωτοβολίδων.

Πηγή: <https://www.slgr.gr/superleaguestorage/oto/CkUmrnNLoDESrMXKS0zW1NngxujGaS4K.pdf>

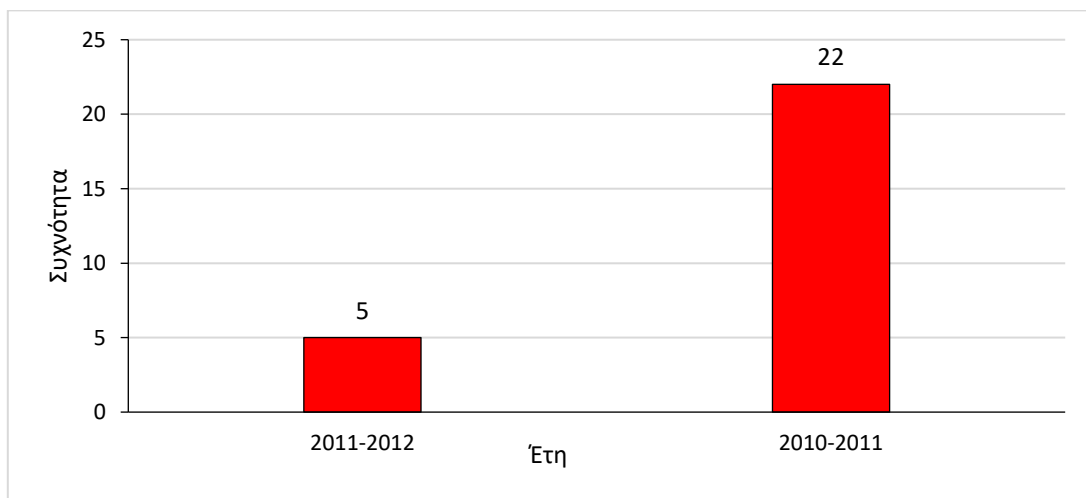
Στο Σχήμα 5 παρουσιάζονται τα περιστατικά υβριστικών συνθημάτων που καταγράφηκαν στην ελληνική Super League για τις αγωνιστικές περιόδους 2010-2011 και 2011-2012. Τα στοιχεία δείχνουν μείωση του αριθμού των καταγεγραμμένων περιπτώσεων υβριστικών συνθημάτων από την περίοδο 2010-2011 στην περίοδο 2011-2012. Συγκεκριμένα, την περίοδο 2010-2011 καταγράφηκαν 127 περιπτώσεις υβριστικών συνθημάτων, ενώ την περίοδο 2011-2012 ο αριθμός αυτός μειώθηκε σε 74. Αυτή η μείωση υποδηλώνει πιθανές αλλαγές στη συμπεριφορά των φιλάθλων, στις στρατηγικές επιβολής ή σε άλλους παράγοντες που επηρεάζουν την επικράτηση των υβριστικών εκφράσεων εντός της ελληνικής Super League κατά τη διάρκεια των συγκεκριμένων αγωνιστικών περιόδων.

Σχήμα 5. Υβριστικά συνθήματα.

Πηγή: <https://www.slgr.gr/superleaguestorage/oto/CkUmrbNLoDESrMXKS0zW1NngxujGaS4K.pdf>

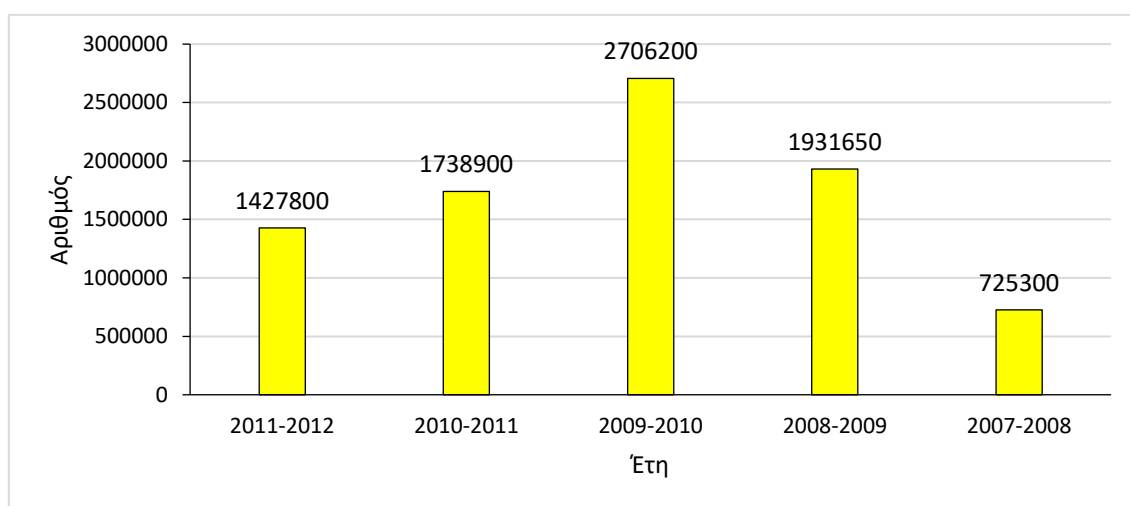
Στο Σχήμα 6 παρουσιάζονται οι περιπτώσεις τραυματισμών που υπέστησαν πολίτες κατά τη διάρκεια επεισοδίων που σχετίζονται με οπαδούς στην ελληνική Super League για τις αγωνιστικές περιόδους 2010-2011 και 2011-2012. Τα στοιχεία δείχνουν μείωση του αριθμού των αναφερόμενων τραυματισμών πολιτών από την περίοδο 2010-2011 στην περίοδο 2011-2012. Την περίοδο 2010-2011, υπήρχαν 22 αναφερόμενες περιπτώσεις τραυματισμών πολιτών, ενώ την περίοδο 2011-2012, ο αριθμός αυτός μειώθηκε σε 5. Η μείωση αυτή υποδηλώνει πιθανές βελτιώσεις στα μέτρα ελέγχου του πλήθους, στα πρωτόκολλα ασφαλείας ή σε άλλους παράγοντες που συμβάλλουν στην προστασία των πολιτών που παρακολουθούν τους αγώνες της Super League κατά τη διάρκεια των συγκεκριμένων αγωνιστικών περιόδων.

Σχήμα 6. Τραυματισμοί πολιτών.

Πηγή: <https://www.slgr.gr/superleaguestorage/oto/CkUmrbNLoDESrMXKS0zW1NngxujGaS4K.pdf>

Στο Σχήμα 7 παρουσιάζονται τα χρηματικά πρόστιμα που επιβλήθηκαν σε συλλόγους ή οργανισμούς στο πλαίσιο της ελληνικής SuperLeague για τις περιόδους που εκτείνονται από το 2007-2008 έως το 2011-2012. Τα δεδομένα δείχνουν διακυμάνσεις στο ύψος των οικονομικών ποινών κατά την πενταετία. Την περίοδο 2007-2008, τα συνολικά πρόστιμα ανήλθαν σε 725.300 ευρώ, τα οποία παρουσίασαν αξιοσημείωτη αύξηση την επόμενη περίοδο (2008-2009) σε 1.931.650 ευρώ. Ωστόσο, σημειώθηκε μείωση των προστίμων την περίοδο 2009-2010 σε 2.706.200 ευρώ, ενώ ακολούθησε περαιτέρω μείωση την περίοδο 2010-2011 σε 1.738.900 ευρώ. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι την περίοδο 2011-2012 σημειώθηκε σημαντική μείωση των συνολικών επιβληθέντων προστίμων, τα οποία ανήλθαν σε 1.427.800 ευρώ. Αυτές οι διακυμάνσεις ενδέχεται να αντικατοπτρίζουν αλλαγές στις πολιτικές επιβολής, πειθαρχικές ενέργειες ή άλλους παράγοντες που επηρεάζουν την επιβολή χρηματικών ποινών εντός της ελληνικής Super League κατά τη διάρκεια των συγκεκριμένων αγωνιστικών περιόδων.

Σχήμα 7. Χρηματικά Πρόστιμα.

Πηγή: <https://www.slgr.gr/superleaguestorage/oto/CkUmrnNLoDESrMXKS0zW1NngxujGaS4K.pdf>

Ο Πίνακας 2 παρουσιάζει τα ποσοστά εμφάνισης διαφόρων αδικημάτων που σχετίζονται με τη βία των φιλάθλων στην ελληνική Super League κατά τις αγωνιστικές περιόδους 2007-2008 έως 2011-2012. Από τα δεδομένα προκύπτουν διάφορες αξιοσημείωτες τάσεις. Πρώτον, υπάρχει μια σταθερή εμφάνιση της υβριστικής συμπεριφοράς, με ποσοστά που κυμαίνονται από 61% έως 93% σε όλες τις σεζόν, υποδεικνύοντας ένα επίμονο ζήτημα. Επιπλέον, η συχνότητα των παραβάσεων που σχετίζονται με τη ρίψη ή την καύση φωτοβολιδών παραμένει σταθερά υψηλή, με ποσοστό που κυμαίνεται από 50% έως 69% καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου. Επιπλέον,

οι επιθέσεις σε διαιτητές παρουσιάζουν σημαντική μείωση από 30% το 2008-2009 σε 14% το 2011-2012, γεγονός που υποδηλώνει πιθανές βελτιώσεις στα μέτρα ασφαλείας των διαιτητών ή στις πειθαρχικές ενέργειες.

Πίνακας 2. Ποσοστά εμφάνισης αδικημάτων.

	2007-8	2008-9	2009-10	2010-11	2011-12
Υβριστικά	63%	93%	61%	53%	31%
Ρίψη - Καύση "φωτοβολίδων"	45%	66%	68%	69%	50%
Εύρεση Απαγορευμένων αντικειμένων στο γήπεδο		3%	4%	2%	1%
Εύρεση Απαγορευμένων αντικειμένων εκτός γηπέδου	0%	2%	1%	1%	1%
Ρίψη αντικειμένων	18%	34%	40%	36%	26%
Φίλαθλοι στον αγωνιστικό χώρο	3%	9%	13%	9%	4%
Φίλαθλοι στον αγωνιστικό χώρο για πανηγυρισμό	7%	11%	12%	9%	3%
Διαμαρτυρία παραγόντων σε διαιτητές		4%	3%	3%	1%
Επεισόδια στην προσέλευση φιλάθλων	2%	10%	12%	11%	8%
Επεισόδια στην αποχώρηση φιλάθλων	3%	8%	14%	13%	7%
Επεισόδια στη διάρκεια αγώνα		11%	8%	4%	4%
Επεισόδια από παράγοντες		7%	9%	7%	4%
Επεισόδια εκτός αγωνιστικού χώρου	4%	7%	6%	5%	4%
Βιαιοπραγίες σε ΜΜΕ		0%	1%	2%	
Βιαιοπραγίες σε Διαιτητές (περιλαμβ. οι λεκτικές)	4%	30%	31%	19%	14%
Συμπλοκές Θεατών στο γήπεδο		2%	1%	0%	1%
Πρόκληση Τραυματισμού		9%	12%	7%	7%
Επέμβαση αστυνομίας στο γήπεδο	1%	13%	15%	7%	6%
Επέμβαση αστυνομίας εκτός γηπέδου	4%	10%	12%	12%	7%
Φθορές στο γήπεδο	4%	18%	23%	15%	8%
Φθορές εκτός γηπέδου	1%	9%	8%	7%	5%

Πηγή: <https://www.slgr.gr/superleaguestorage/oto/CkUmrnNL0DESrMXKS0zW1NngxujGaS4K.pdf>

Μια άλλη αξιοσημείωτη τάση είναι τα κυμαινόμενα ποσοστά παρέμβασης της αστυνομίας τόσο εντός όσο και εκτός γηπέδου, υποδεικνύοντας διαφορετικά επίπεδα

προκλήσεων ελέγχου του πλήθους κατά τη διάρκεια των ετών. Αυτά τα μοτίβα υπογραμμίζουν την πολύπλευρη φύση της βίας των οπαδών στην ελληνική Super League και υπογραμμίζουν τη σημασία της αντιμετώπισης των διαφόρων παραβάσεων για τη διασφάλιση της ακεραιότητας και της ασφάλειας και των ποδοσφαιρικών αγώνων.

Σύμφωνα με το Super League Greece Review που αφορούν τις συλλήψεις ανά Π.Α.Ε. και Αστυνομική Διεύθυνση αρμόδια για τη διεξαγωγή των αγώνων, ο αριθμός των συλλήψεων για τη περίοδο 2011-2012 μειώθηκε κατά 59% στο σύνολο της Ελλάδας, ενώ η πλειοψηφία των συλλήψεων πραγματοποιήθηκε σε φιλάθλους του Παναθηναϊκού (51 συλλήψεις) και ακολουθεί η ΑΕΚ (11 συλλήψεις). Από το σύνολο των 80 συλλήψεων το 62.5% είναι από την Αττική και το 22.5% προέρχεται από τη Βόρειο Ελλάδα.

Σε συνέχεια των προαναφερόμενων στοιχείων, παρατηρείται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των συλλήψεων πραγματοποιήθηκε στη Βορειοανατολική Αττική (90% των συλλήψεων) και μόλις 3 συλλήψεις στον Πειραιά. Αναφορικά με τις συλλήψεις στη Βόρεια Ελλάδα, από τις 18 συλλήψεις το 50% (οι 9 συλλήψεις) πραγματοποιήθηκαν στη πόλη της Θεσσαλονίκης. Οι πιο έντονοι αγώνες για την περίοδο 2011-2012 αφορούσαν τον ΠΑΣ Γιάννινα-Παναθηναϊκό, Παναθηναϊκό-Ολυμπιακό, Παναθηναϊκό-Λεβαδειακό, και ΑΕΚ-Ολυμπιακό (Πίνακας 3).

Πίνακας 3. Αγώνες υψηλής έντασης 2011 – 2012, σε σχέση με το 2010 – 2011.

Αγώνες Υψηλής Έντασης						
Αγώνας	2011 - 2012			2010 - 2011		
	Αγ/κή	Βαθμός Έντασης	Συλλήψεις	Αγ/κή	Βαθμός Έντασης	Συλλήψεις
ΠΑΣ ΓΙΑΝΝΙΝΑ - ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΟΣ	17η	105	-			
ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΟΣ - ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ	25η	92	24	8η	53	13
ΛΕΒΑΔΕΙΑΚΟΣ - ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΟΣ	20η	71	9			
ΑΕΚ - ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ	6η	64	6	12η	29	6
ΑΡΗΣ - ΠΑΟΚ	7η	63	3	20η	37	1
ΠΑΝΙΩΝΙΟΣ - ΠΑΟΚ	3η	55	1	22η	23	-
ΑΤΡΟΜΗΤΟΣ - ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΟΣ	8η	49	1	9η	50	3
ΟΦΗ - ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ	23η	48	-			
ΠΑΟΚ - ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ	20η	46	1	26η	23	-
ΠΑΝΙΩΝΙΟΣ - ΑΤΡΟΜΗΤΟΣ	23η	46	-	10η	27	-
ΠΑΣ ΓΙΑΝΝΙΝΑ - ΑΕΚ	28η	46	-			
ΑΕΚ - ΠΑΟΚ	19η	45	2	25η	9	2
ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ - ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΟΣ	10η	44	3	23η	64	17
ΠΑΝΑΙΤΩΛΙΚΟΣ-ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΟΣ	15η	41	-			

Πηγή: <https://www.slgr.gr/superleaguestorage/oto/CkUmrnNLoDESrMXKS0zW1NngxujGaS4K.pdf>

Είναι αξιοσημείωτο ότι υπάρχει σημαντική μείωση στα αδικήματα, αν και βρίσκονται σε ιδιαίτερα αυξημένο ποσοστό τα αδικήματα που αφορούν στη ρίψη-καύση

φωτοβολίδων, στη ρίψη αντικειμένων και στα υβριστικά συνθήματα. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσιάζονται στον Πίνακα 4, η καύση-ρίψη φωτοβολίδων αποτελεί το πιο συχνό φαινόμενο για την περίοδο 2011-2012, ακόμη κι αν έχει μειωθεί σε σχέση με τη περίοδο 2010-2011. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι οι τραυματισμοί των αστυνομικών αυξήθηκαν για την ίδια περίοδο από 34 σε 69, ενώ μειώθηκε αισθητά ο αριθμός των φιλάθλων από 21 σε 5.

Πίνακας 4. Αριθμητική Εμφάνιση Αδικημάτων.

			Πρόκληση Τραυματισμού		
ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	Καύση - Ρίψη Φωτοβολίδων	Φιλάθλοι στον Αγωνιστικό χώρο	Αστυνομικοί - Security	Φιλάθλοι	Αυτοτραυματισμός
2011-2012	2,658	386	69	5	1
2010-2011	6,476	1,254	34	21	-

Πηγή: <https://www.slgr.gr/superleaguestorage/oto/CkUmrnNL0DESrMXKS0zW1NngxujGaS4K.pdf>

Σύμφωνα με το Super League Greece Review οι ομάδες του Παναθηναϊκού, Άρη, ΠΑΟΚ, και ΑΕΚ, πρωτοστατούν στις σχέσεις ποινών και εντάσεων κατά τη περίοδο 2011-2012. Πιο συγκεκριμένα, ο Παναθηναϊκός τιμωρήθηκε με 4 παιχνίδια κεκλεισμένων και αφαίρεση 3 βαθμών από τον βαθμολογικό πίνακα της τρέχουσας περιόδου και αφαίρεση 2 βαθμών από τον βαθμολογικό πίνακα του επόμενου πρωταθλήματος και πρόστιμο 408,500 €. Ο ΑΡΗΣ τιμωρήθηκε με ένα παιχνίδι κεκλεισμένων θυρών και αφαίρεση 3 Βαθμών από το βαθμολογικό πίνακα της τρέχουσας περιόδου και πρόστιμο 182,000 €. Τέλος, αναφορικά με τον απολογισμό της Πρωτοβάθμιας Επιτροπής για την Αγωνιστική Περίοδο 2011-2012, τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 5 και αναλύονται παρακάτω ανά ομάδα. Αναλυτικότερα:

1. **ΠΑΕ ΑΕΚ:** Έχει (δεκαοκτώ) 18 καταδικαστικές αποφάσεις, εκ των οποίων οι δεκαεπτά (17) αφορούν στη συμπεριφορά των φιλάθλων της (άναμμα πυρσών, ρίψεις πυρσών – αντικειμένων, ανάρτηση πανό, είσοδος φιλάθλων στον αγωνιστικό χώρο, υβριστικά συνθήματα, χρήση λείζερ).
2. **ΠΑΕ ΑΡΗΣ:** Έχει δεκαέξι (16) καταδικαστικές αποφάσεις που αφορούν στη συμπεριφορά των φιλάθλων της (άναμμα πυρσών και βεγγαλικών, ρίψεις πυρσών-κροτίδων-αντικειμένων, πανό με υβριστικό σύνθημα, είσοδος φιλάθλων στον αγωνιστικό χώρο, υβριστικά συνθήματα, χρήση λείζερ, οριστική διακοπή αγώνα).
3. **ΑΣΤΕΡΑΣ ΤΡΙΠΟΛΗΣ:** Έχει πέντε (5) καταδικαστικές αποφάσεις εκ των οποίων οι τρεις (3) αφορούν στη συμπεριφορά των φιλάθλων της (ρίψεις αντικειμένων).

4. **ΑΤΡΟΜΗΤΟΣ:** Έχει έντεκα (11) καταδικαστικές αποφάσεις που αφορούν στη συμπεριφορά των φιλάθλων της – αξιωματούχου (άναμμα πυρσών, ρίψεις κροτίδων – αντικειμένων, χρήση λέιζερ, είσοδο φιλάθλων και υβριστικά συνθήματα).
5. **ΔΟΞΑ ΔΡΑΜΑΣ:** Έχει δύο (2) καταδικαστικές αποφάσεις, εκ των οποίων η μία (1) αφορά στη συμπεριφορά των φιλάθλων της (άναμμα πυρσών).
6. **ΕΡΓΟΤΕΛΗΣ:** Έχει δύο (2) καταδικαστικές αποφάσεις που αφορούν στη συμπεριφορά των φιλάθλων της – αξιωματούχου (ρίψεις κροτίδων) και μία (1) απαλλακτική για συμπεριφορά αξιωματούχου.
7. **ΚΕΡΚΥΡΑ:** Έχει τέσσερις (4) καταδικαστικές αποφάσεις που αφορούν στη συμπεριφορά των φιλάθλων της – αξιωματούχου (υβριστικό σύνθημα, άναμμα πυρσών, ρίψεις αντικειμένων).
8. **ΛΕΒΑΔΕΙΑΚΟΣ:** Έχει πέντε (5) καταδικαστικές αποφάσεις, εκ των οποίων οι τέσσερις (4) αφορούν στη συμπεριφορά των φιλάθλων της (υβριστικό σύνθημα, ρίψεις αντικειμένων και είσοδος φιλάθλων)
9. **ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ:** Έχει δεκαεπτά (17) καταδικαστικές αποφάσεις που αφορούν στη συμπεριφορά των φιλάθλων της (υβριστικό σύνθημα, άναμμα πυρσών-βεγγαλικών, χρήση λέιζερ, καταστροφή καθισμάτων, ρίψεις κροτίδων-πυρσών-αντικειμένων).
10. **ΟΦΗ:** Έχει δώδεκα (12) καταδικαστικές αποφάσεις που αφορούν στη συμπεριφορά των φιλάθλων της (υβριστικά συνθήματα, άναμμα πυρσών-βεγγαλικών, χρήση λέιζερ, ρίψεις κροτίδων-πυρσών-αντικειμένων, κάψιμο πανό, εισβολή φιλάθλων).
11. **ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΟΣ:** Έχει δεκαοκτώ (18) καταδικαστικές αποφάσεις που αφορούν στη συμπεριφορά των φιλάθλων της (υβριστικά συνθήματα, άναμμα πυρσών-καπνογόνων, χρήση λέιζερ, ανάρτηση πανό, ρίψεις κροτίδων-πυρσών-φωτοβολίδων-βεγγαλικών-βόμβες μολότοφ, αντικειμένων, εισβολή φιλάθλων, οριστική διακοπή αγώνα).
12. **ΠΑΝΑΙΤΩΛΙΚΟΣ:** Έχει δεκατέσσερις (14) καταδικαστικές αποφάσεις που αφορούν στη συμπεριφορά των φιλάθλων της (άναμμα πυρσών-καπνογόνων-βεγγαλικών, ρίψεις κροτίδων-πυρσών-καπνογόνων-φωτοβολίδων-αντικειμένων, χρήση λέιζερ, υβριστικά συνθήματα).
13. **ΠΑΝΙΩΝΙΟΣ:** Έχει δώδεκα (12) καταδικαστικές αποφάσεις που αφορούν στη συμπεριφορά των φιλάθλων της (άναμμα πυρσών-καπνογόνων, ρίψεις κροτίδων-πυρσών-αντικειμένων, χρήση λέιζερ, υβριστικά συνθήματα, εισβολή φιλάθλων).

14. **ΠΑΟΚ:** Έχει είκοσι δύο (22) καταδικαστικές αποφάσεις που αφορούν στη συμπεριφορά των φιλάθλων της– αξιωματούχου (άναμμα πυρσών, ρίψεις κροτίδων-πυρσών-βεγγαλικών-φωτοβολίδων-αντικειμένων, χρήση λέιζερ, υβριστικά συνθήματα, εισβολή φιλάθλων, κάψιμο πανό, καταστροφή καθισμάτων).
15. **ΠΑΣ ΓΙΑΝΝΙΝΑ:** Έχει έντεκα (11) καταδικαστικές αποφάσεις που αφορούν στη συμπεριφορά των φιλάθλων της– αξιωματούχου (άναμμα πυρσών-φωτοβολίδων, ρίψεις κροτίδων-φωτοβολίδων-αντικειμένων, χρήση λέιζερ, υβριστικά συνθήματα, εισβολή φιλάθλων, καταστροφή καθισμάτων).
16. **SKODA ΞΑΝΘΗ:** Έχει δύο (2) καταδικαστικές αποφάσεις που αφορούν στη συμπεριφορά φιλάθλου της (ρίψη μίας (1) μπάλας), αξιωματούχου (συμπεριφορά αξιωματούχου).

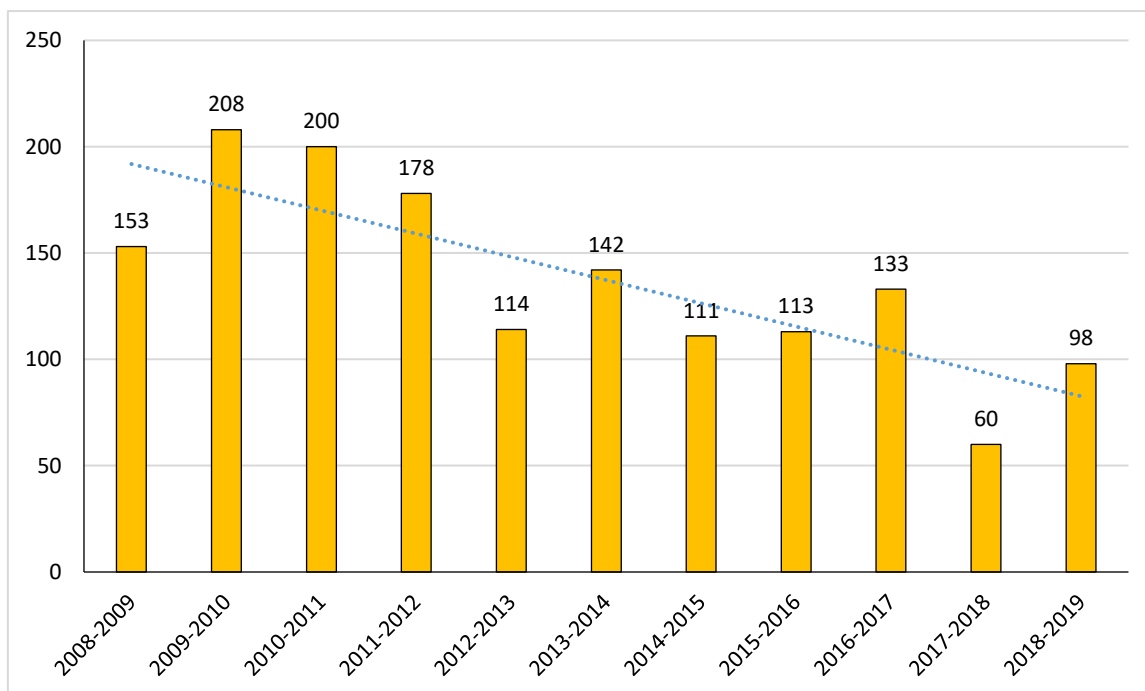
Πίνακας 5. Πρόστιμα Περιόδου 2011-2012 (Τελεσίδικα).

ΟΜΑΔΑ	ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ		ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΙΝΩΝ
	απαλλακτικές	καταδικαστικές	
ΑΕΚ	-	18	137.500,00 €
ΑΡΗΣ	1	16	182.000 €, 1 Αγώνας χωρίς θεατές και αφαίρεση 3 βαθμών από τον βαθμολογικό πίνακα της τρέχουσας περιόδου
ΑΣΤ. ΤΡΙΠΟΛΗΣ	1	4	2.500 €
ΑΤΡΟΜΗΤΟΣ	-	11	71.500 €
ΔΟΞΑ ΔΡΑΜΑΣ	-	2	6.000 €
ΕΡΓΟΤΕΛΗΣ	1	2	5.500 €
ΚΕΡΚΥΡΑ	1	4	19.000 €
ΛΕΒΑΔΕΙΑΚΟΣ	-	5	13.000 €
ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ	1	17	75.200 €
ΟΦΗ	2	12	110.200 €
ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΟΣ	-	18	408.500 €, 4 αγώνες χωρίς θεατές, αφαίρεση 3 βαθμών από τον βαθμολογικό πίνακα της τρέχουσας περιόδου και 2 βαθμών από το επόμενο πρωτάθλημα.
ΠΑΝΑΙΤΩΛΙΚΟΣ	1	14	61.100 €
ΠΑΝΙΩΝΙΟΣ	1	12	66.600 €
ΠΑΟΚ	1	22	196.200 €
ΠΑΣ ΓΙΑΝΝΙΝΑ	2	11	59.000 €
SKODA ΞΑΝΘΗ	-	2	5.000 €

Πηγή: <https://www.slgr.gr/superleaguestorage/oto/CkUmrnNLoDESrMXKS0zW1NngxujGaS4K.pdf>

Το 2007 σηματοδοτήθηκε η ίδρυση της Super League, η οποία αντικατέστησε το προηγούμενο πρωτάθλημα της Α' Εθνικής Κατηγορίας. Σύμφωνα με το καταστατικό της, οι ποινές επιβάλλονται από το Πρωτοβάθμιο Μονομελές Πειθαρχικό Όργανο, το οποίο αποτελείται από έναν Πρωτοδίκη, ως Αθλητικό δικαστή, και έναν γραμματέα. Μεταξύ

των ετών 2008-2019, το όργανο αυτό εξέδωσε 1510 αποφάσεις που σχετίζονται με παραβιάσεις από τους οπαδούς και τους αξιωματούχους των ΠΑΕ, σύμφωνα με τα άρθρα του Ποινικού Κώδικα της Ε.Π.Ο., σε συνολικά 2797 αγώνες της Super League. Σε αυτούς τους αγώνες συμμετείχαν 32 διαφορετικές ελληνικές ομάδες. Το Σχήμα 8 παρουσιάζει μια συνολική επισκόπηση των ποινών για κάθε αγωνιστική περίοδο.

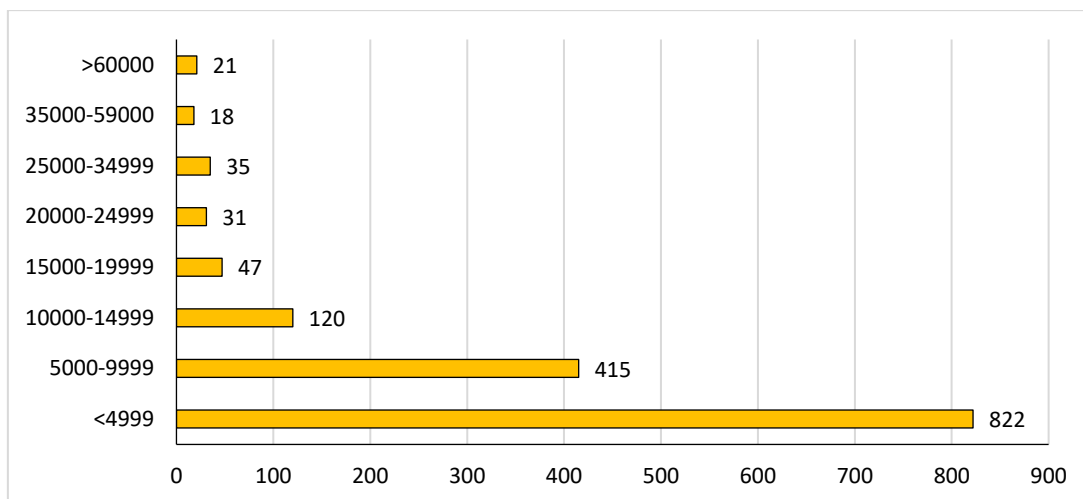

Σχήμα 8. Συνολικός Αριθμός Ποινών

Πηγή: <https://www.slgr.gr/el/downloads/reports-financial-results/>

Κατά τις αγωνιστικές περιόδους από 2008-09 μέχρι 2018-19, στις ομάδες της Super League επιβλήθηκαν συνολικά 1510 χρηματικές ποινές για ακατάλληλη συμπεριφορά των οπαδών και των επισήμων. Αυτές οι ποινές κατανεμήθηκαν ανομοιόμορφα σε 8 ομάδες και καταγράφηκε η συχνότητα τους.

Σύμφωνα με το Σχήμα 9, παρατηρείται ότι ο μεγαλύτερος αριθμός των ποινών (822) είναι κάτω από 5000 ευρώ, με μια μέση τιμή 188,6 πειθαρχικών αποφάσεων ανά αγωνιστική περίοδο.

Σχήμα 9. Πειθαρχικές ποινές σε ευρώ

Πηγή: <https://www.slgr.gr/el/downloads/reports-financial-results/>

Σύγκριση επιπέδου παραβατικότητας γηπεδούχου και φιλοξενούμενης ομάδας

Αρχικά, περιγράφεται η κατάσταση των παραβατικών καταστάσεων στις αγωνιστικές περιόδους από 2007-2008 έως και 2010-2011, όπως αυτές καταγράφηκαν από τις πηγές δεδομένων της παρούσας διπλωματικής σε συνολικό επίπεδο. Παραβατικά γεγονότα που καταγράφηκαν αφορούν τη ρίψη βεγγαλικών, κροτίδων, φωτοβολίδων, καπνογόνων, υβριστικά συνθήματα, κ.ά.. Παρουσιάζονται οι αναλύσεις των διαφορετικών πηγών.

Στατιστικά στοιχεία ΔΕΑΒ για αγωνιστικές περιόδους 2007-08 έως 2010-11

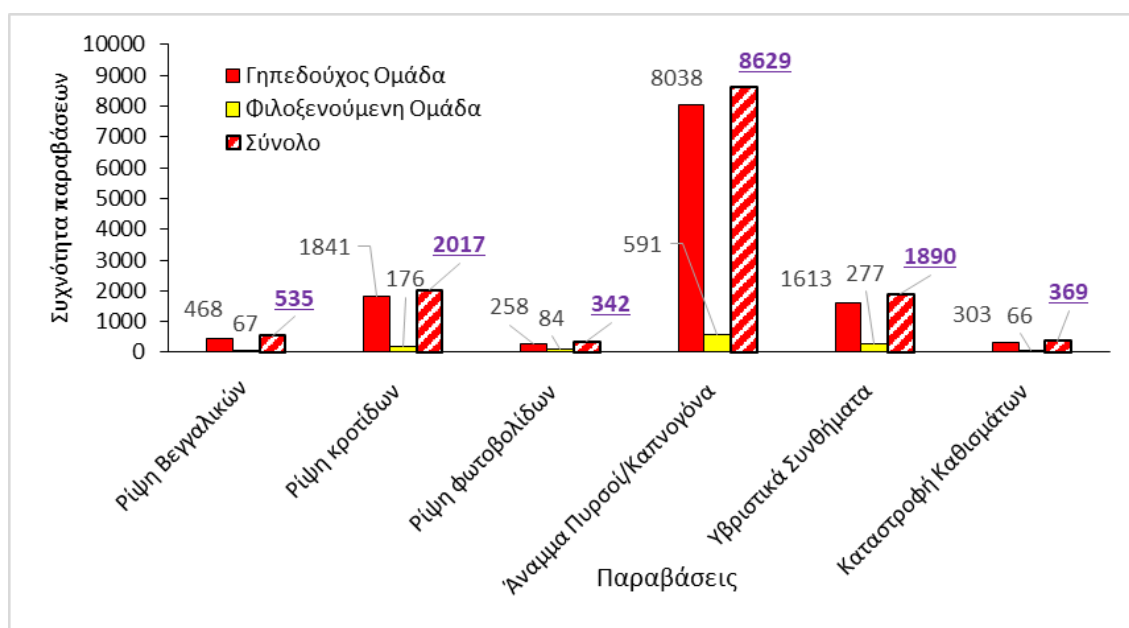
Στον Πίνακα 6 παρουσιάζονται τα συγκεντρωτικά αποτελέσματα των παραβατικών καταστάσεων για τις γηπεδούχες και φιλοξενούμενες ομάδες, ως προς τη ΔΕΑΒ, για τα αγωνιστικά έτη από 2007-2008 έως και 2010-2011 σε σύνολο 930 αγώνων.

Πίνακας 6. Συχνότητες παραβάσεων των οπαδών που καταγράφηκαν από τη ΔΕΑΒ για τις αγωνιστικές περιόδους από 2007-2008 έως και 2010-2011 σε 930 αγώνες.

	Γηπεδούχος Ομάδα	Φιλοξενούμενη Ομάδα	Σύνολο Παραβάσεων
<i>Ρίψη Βεγγαλικών</i>	468	67	535
<i>Ρίψη κροτίδων</i>	1841	176	2017
<i>Ρίψη φωτοβολίδων</i>	258	84	342
<i>Άναμμα Πυρσοί/Καπνογόνα</i>	8038	591	8629
<i>Υβριστικά Συνθήματα</i>	1613	277	1890
<i>Καταστροφή Καθισμάτων</i>	303	66	369
Σύνολο παραβάσεων	12521	1261	13782

Παρατηρείται ότι το πλήθος των παραβάσεων των γηπεδούχων ομάδων (12,521 σε σύνολο 13,782) είναι αρκετά περισσότερες εν συγκρίσει με των φιλοξενούμενων ομάδων (1,261 σε σύνολο 13,782). Πράγμα το οποίο δικαιολογείται λόγω του γεγονότος ότι σπάνιο είναι το φαινόμενο φιλοξενίας αντίπαλων ομάδων από τις γηπεδούχες ομάδες στον ελληνικό ποδοσφαιρικό χώρο.

Από ότι δείχνουν τα αποτελέσματα φαίνεται ότι το άναμμα πυρσών/καπνογόνων επικρατεί σαν φαινόμενο παραβατικότητας από όλες τις παραβάσεις. Συνολικά στα 930 παιχνίδια οι φίλαθλοι τόσο των γηπεδούχων, όσο και των φιλοξενούμενων άναψαν 8629 πυρσούς και καπνογόνα. Οι κροτίδες φαίνεται να ακολουθούν σαν φαινόμενο παραβατικότητας, με μέσο όρο να ανάβουν 2 κροτίδες στον κάθε αγώνα, και συνολικά οι φίλαθλοι από την αγωνιστική περίοδο 2007-2008 έως και 2010-2011 να έχουν ανάψει 2017 κροτίδες. Η τρίτη σε σειρά παράβαση είναι τα υβριστικά συνθήματα και ακολουθούν η ρίψη βεγγαλικών, η καταστροφή καθισμάτων, και η ρίψη φωτοβολίδων (Σχήμα 10).

Σχήμα 10. Συχνότητες παραβάσεων γηπεδούχων και φιλοξενούμενων ομάδων για τις αγωνιστικές περιόδους 2007-08 έως και 2010-11 (ΔΕΑΒ, N = 930 παιχνίδια).

Περιγραφική ανάλυση πρωτογενών δεδομένων της Super League

Ακολουθεί η μελέτη του επιπέδου παραβατικότητας των φιλάθλων για τις αγωνιστικές περιόδους από 2007-2008 έως και 2009-2010, όπως αυτές καταγράφηκαν

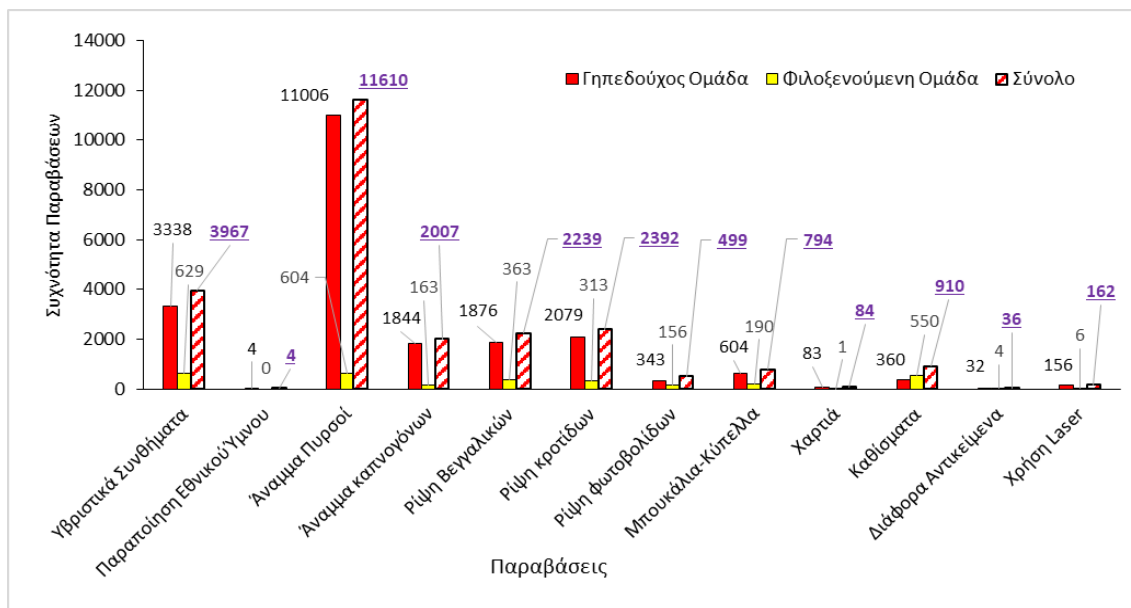
από τη Super League σε 729 παιχνίδια. Η πληροφορία εκτείνεται σε περισσότερα είδη παραβατικότητας που έχουν καταγραφεί τα συμβάντα στους αγωνιστικούς χώρους της Ελλάδας. Παρατηρείται ότι το πλήθος των παραβάσεων των γηπεδούχων ομάδων είναι αρκετά περισσότερες εν συγκρίσει με των φιλοξενούμενων ομάδων και στα γεγονότα που καταγράφηκαν από της Super League. Σημειώνεται βεβαίως ότι τα στοιχεία που καταγράφονται για τα κοινά στοιχεία παραβατικότητας είναι περισσότερα από αυτά που καταγράφηκαν από τη ΔΕΑΒ για τα κοινά έτη από 2007-2008 έως και 2009-2010 (Πίνακας 7).

Πίνακας 7. Συχνότητες παραβάσεων των οπαδών που καταγράφηκαν από τη Super League για τις αγωνιστικές περιόδους από 2007-2008 έως 2009-2010 σε 729 αγώνες.

	Γηπεδούχος Ομάδα	Φιλοξενούμενη Ομάδα	Σύνολο Παραβάσεων
<i>Υβριστικά Συνθήματα</i>	3338	629	3967
<i>Παραποίηση Εθνικού Ύμνου</i>	4	0	4
<i>Άναμμα Πυρσοί</i>	11006	604	11610
<i>Άναμμα καπνογόνων</i>	1844	163	2007
<i>Ρίψη Βεγγαλικών</i>	1876	363	2239
<i>Ρίψη κροτίδων</i>	2079	313	2392
<i>Ρίψη φωτοβολίδων</i>	343	156	499
<i>Μπουκάλια-Κύπελλα</i>	604	190	794
<i>Χαρτιά</i>	83	1	84
<i>Καθίσματα</i>	360	550	910
<i>Διάφορα Αντικείμενα</i>	32	4	36
<i>Χρήση Laser</i>	156	6	162
Σύνολο Παραβάσεων	21725	2979	24704

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι το άναμμα πυρσών επικρατεί σαν φαινόμενο παραβατικότητας με 15 πυρσούς κατά μέσο όρο στο κάθε παιχνίδι να ανάβουν οι γηπεδούχες ομάδες. Συνολικά στους 729 αγώνες οι φίλαθλοι τόσο των γηπεδούχων, όσο και των φιλοξενούμενων άναψαν 11610 πυρσούς. Τα υβριστικά συνθήματα φαίνεται να καταλαμβάνουν τη δεύτερη θέση στην έκταση παραβατικότητας στα ελληνικά γήπεδα, με μέσο όρο να ανακοινώνονται 5 υβριστικά συνθήματα. Η τρίτη σε σειρά παράβαση είναι ρίψη κροτίδων και ακολουθούν η ρίψη βεγγαλικών, το άναμμα καπνογόνων η καταστροφή καθισμάτων, και το πέταγμα μπουκαλιών και κυπέλλων, με τη μικρότερη συχνότητα να παρατηρείται στην παραποίηση του Εθνικού Ύμνου. Οι συχνότητες των

παραβάσεων όπως αυτές καταγράφηκαν από τη Super League, απεικονίζονται στο Σχήμα 11.

Σχήμα 11. Συχνότητες παραβάσεων γηπεδούχων και φιλοξενούμενων ομάδων για τις αγωνιστικές περιόδους 2007-08 έως 2009-10 (Super League, N =729 παιχνίδια).

Περιγραφική ανάλυση πρωτογενών δεδομένων του Galanis Sports Data

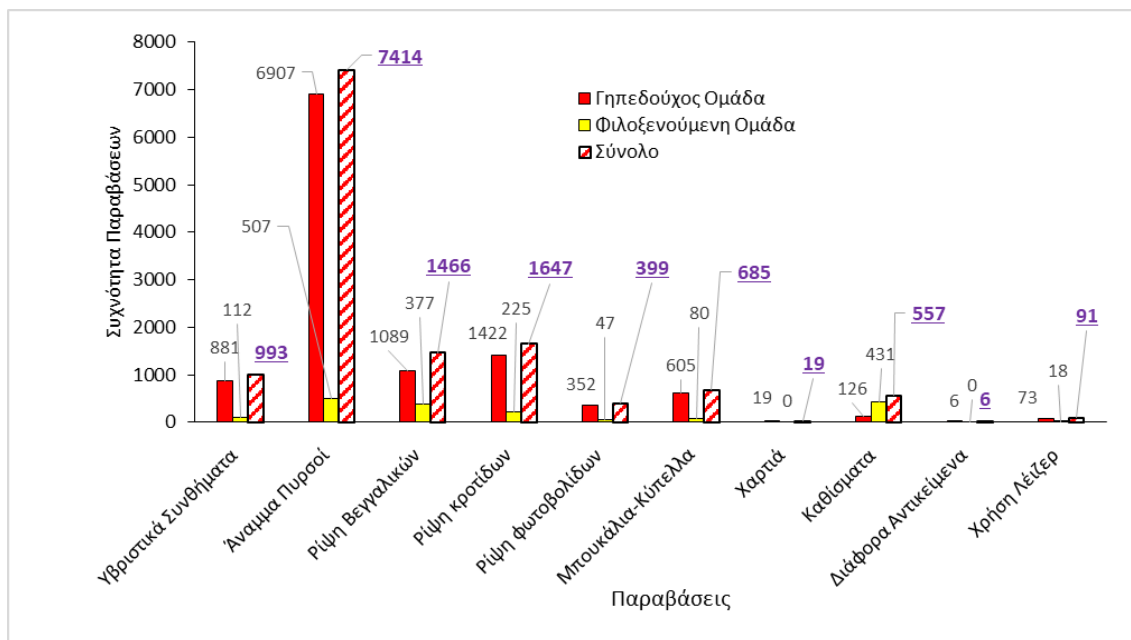
Τέλος, ακολουθεί η μελέτη του επιπέδου παραβατικότητας των φιλάθλων για την αγωνιστική περίοδο 2010-2011, όπως αυτό καταγράφηκε από τον Galanis Sports Data σε σύνολο 201 αγώνων. Τα στοιχεία καταγράφηκαν μόνο για την αγωνιστική περίοδο 2010-2011 από τη συγκεκριμένη πηγή. Παρατηρείται ότι το πλήθος των παραβάσεων των γηπεδούχων ομάδων είναι αρκετά περισσότερες εν συγκρίσει με των φιλοξενούμενων ομάδων και στα γεγονότα που καταγράφηκαν από τον Galanis Sports Data. Σημειώνεται βεβαίως ότι τα στοιχεία που καταγράφονται για τα κοινά στοιχεία παραβατικότητας είναι περισσότερα από αυτά που καταγράφηκαν από τη ΔΕΑΒ για το κοινό αγωνιστικό έτος 2010-2011. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 8 και απεικονίζονται στο Σχήμα 12.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι το άναμμα πυρσών επικρατεί σαν φαινόμενο παραβατικότητας με 34 πυρσούς κατά μέσο όρο στο κάθε παιχνίδι να ανάβουν οι γηπεδούχες ομάδες και 2,5 πυρσούς να ανάβουν οι φιλοξενούμενες ομάδες. Συνολικά στους 201 αγώνες οι φίλαθλοι τόσο των γηπεδούχων, όσο και των φιλοξενούμενων άναψαν 7414 πυρσούς.

Πίνακας 8. Συχνότητα παραβάσεων των οπαδών που καταγράφηκαν από τον Γαλάνη για την αγωνιστική περίοδο 2010-2011 σε 201 αγώνες.

	Γηπεδούχος Ομάδα	Φιλοξενούμενη Ομάδα	Σύνολο Παραβάσεων
<i>Υβριστικά Συνθήματα</i>	881	112	993
<i>Άναμμα Πυρσού</i>	6907	507	7414
<i>Ρίψη Βεγγαλικών</i>	1089	377	1466
<i>Ρίψη κροτίδων</i>	1422	225	1647
<i>Ρίψη φωτοβολίδων</i>	352	47	399
<i>Μπουκάλια-Κύπελλα</i>	605	80	685
<i>Χαρτιά</i>	19	0	19
<i>Καθίσματα</i>	126	431	557
<i>Διάφορα Αντικείμενα</i>	6	0	6
<i>Χρήση Λείζερ</i>	73	18	91
Σύνολο Παραβάσεων	11480	1797	13277

Η ρίψη κροτίδων φαίνεται να καταλαμβάνει τη δεύτερη θέση στην έκταση παραβατικότητας στα ελληνικά γήπεδα, με μέσο όρο να ρίπτονται 7 κροτίδες στον εκάστοτε αγώνα από τις γηπεδούχες ομάδες. Παρατηρήθηκε ότι κατά μέσο όρο στο δείγμα της παρούσης μελέτης, το φαινόμενο παραβατικότητας είναι πιο έντονο από τις γηπεδούχες ομάδες, εν συγκρίσει με τις φιλοξενούμενες.

Σχήμα 12. Συχνότητες παραβάσεων γηπεδούχων και φιλοξενούμενων ομάδων για την αγωνιστική περίοδο 2010-11 (Galanis Sports Data, N=201 αγώνες).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Με βάση τα αναλυτικά στοιχεία που παρουσιάστηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, το παρόν κεφάλαιο επιδιώκει να συνθέσει και να εξετάσει κριτικά τις πολλαπλές διαστάσεις της οπαδικής βίας στο ελληνικό ποδόσφαιρο, εστιάζοντας στην περίπτωση της ελληνικής Super League. Στο παρόν κεφάλαιο επιχειρείται η σύνθεση των γνώσεων από τις μελέτες σχετικά με τη βία των οπαδών, του κοινωνικοπολιτικού πλαισίου του ελληνικού ποδοσφαίρου, της κανονικοποίησης των ναρκωτικών στις κοινότητες των οπαδών του ποδοσφαίρου και τις επιπτώσεις της βίας των οπαδών, με τα στατιστικά στοιχεία από τις σεζόν της Super League που παρουσιάστηκαν στο τέταρτο κεφάλαιο. Αυτή η σύνθεση αποσκοπεί στην ολιστική κατανόηση του φαινομένου και των επιπτώσεών του, συνδέοντας τα δεδομένα του παρελθόντος με τα σύγχρονα συμφραζόμενα και την επιστημονική βιβλιογραφία.

Η βία των φιλάθλων στο ελληνικό ποδόσφαιρο, όπως υπογραμμίζεται από τις μελέτες που εξετάστηκαν, δεν είναι απλώς θέμα επιθετικότητας που σχετίζεται με τον αθλητισμό, αλλά είναι βαθιά ενσωματωμένη στον κοινωνικοπολιτικό ιστό της Ελλάδας. Η κριτική αξιολόγηση των Georgoulas και Paraskevooulos (2019) υπογραμμίζει πώς οι νεανικές οπαδικές κοινότητες συχνά ποινικοποιούνται, αντανακλώντας ευρύτερες κοινωνικές ανησυχίες. Αυτή η διασταύρωση του αθλητισμού με τις κοινωνικοπολιτικές αφηγήσεις εντάθηκε περαιτέρω κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, όπως αναλύει ο Zaimakis (2018). Η οικονομική αστάθεια και η πολιτική διαφωνία μετατόπισαν την οπαδική δραστηριότητα από αμιγώς αθλητικοκεντρική σε πιο κοινωνικοπολιτικά δεσμευμένες μορφές, όπου τα ποδοσφαιρικά γήπεδα έγιναν χώροι έκφρασης μιας ευρύτερης κοινωνικής δυσαρέσκειας.

Η αύξηση της βίας των οπαδών κατά την χρονική περίοδο της οικονομικής κρίσης, μαζί με την πολιτικοποίηση πολλών τμημάτων από τους οπαδούς, καταδεικνύει πώς εξωτερικοί κοινωνικοπολιτικοί παράγοντες μπορούν να επηρεάσουν βαθιά τη συμπεριφορά των οπαδών. Το φαινόμενο αυτό αντικατοπτρίζεται στις διακυμάνσεις των περιστατικών οπαδικής βίας σε διάφορες εποχές, όπως υποδηλώνουν τα στατιστικά στοιχεία του τέταρτου κεφαλαίου. Χαρακτηριστικά, η έξαρση παραβάσεων όπως το άναμμα πυρσών, η ρίψη φωτοβολίδων και κροτίδων ή τα υβριστικά συνθήματα θα μπορούσε να είναι ενδεικτική της αυξημένης συναισθηματικής και κοινωνικοπολιτικής κατάστασης των οπαδών σε ταραγμένες περιόδους.

Η μελέτη των Skliamis και Chatzinakos (2023) σχετικά με την κανονικοποίηση των ναρκωτικών στις ελληνικές ποδοσφαιρικές κοινότητες προσθέτει ένα άλλο επίπεδο στην κατανόηση της οπαδικής βίας. Ενώ η χρήση ναρκωτικών γενικά αποδοκιμάζεται στην ελληνική κοινωνία, η συμβολική παρουσία τους σε ποδοσφαιρικά συνθήματα μεταξύ οπαδών, υποδηλώνει μια μορφή κατασκευής ταυτότητας. Αυτή η πτυχή της οπαδικής ταυτότητας, η οποία συχνά ευδοκιμεί στις έννοιες της αντίστασης και της προκλητικότητας απέναντι στην εξουσία, θα μπορούσε να συμβάλλει στις επιθετικές και βίαιες συμπεριφορές που παρατηρούνται στα γήπεδα.

Η μελέτη των Vyzirgiannakis et al. (2018) σχετικά με τον αντίκτυπο της βίας των οπαδών στην απόδοση των διαιτητών αποκαλύπτει μια άλλη κρίσιμη διάσταση. Η πίεση που ασκείται από τις συμπεριφορές των οπαδών δεν επηρεάζει μόνο την ψυχολογική κατάσταση των διαιτητών, αλλά δυνητικά θέτει σε κίνδυνο τη δικαιοσύνη και την ακεραιότητα του παιχνιδιού. Τα στατιστικά στοιχεία που δείχνουν υψηλό αριθμό παραβάσεων που αφορούν παρενόχληση διαιτητών ευθυγραμμίζονται με αυτά τα ευρήματα, υποδεικνύοντας την ανάγκη για καλύτερη προστασία και υποστήριξη των διαιτητών.

Αν και τα στατιστικά δεδομένα που παρουσιάστηκαν στο σχετικό κεφάλαιο αφορούν παλαιότερα έτη, η σημασία τους παραμένει σημαντική όταν εντάσσονται στο πλαίσιο της πρόσφατης επιστημονικής βιβλιογραφίας και των συνεχιζόμενων κοινωνικοπολιτικών εξελίξεων. Τα μοτίβα που παρατηρήθηκαν σε προηγούμενες αγωνιστικές περιόδους μπορούν να προσφέρουν πολύτιμες πληροφορίες για τις πιθανές μελλοντικές πορείες της οπαδικής βίας στο ελληνικό ποδόσφαιρο. Χαρακτηριστικά, η μείωση ορισμένων τύπων αδικημάτων με την πάροδο των ετών θα μπορούσε να είναι ενδεικτική της αποτελεσματικότητας συγκεκριμένων παρεμβάσεων, οι οποίες θα μπορούσαν να διερευνηθούν περαιτέρω ή να προσαρμοστούν στα τρέχοντα πλαίσια.

Όσον αφορά το νομοθετικό πλαίσιο για την οπαδική βία στο ελληνικό ποδόσφαιρο, η εξέλιξη της ελληνικής νομοθεσίας, ιδίως των Νόμων 4326/2015 και 4908/2022, σηματοδότησε μια σημαντική αλλαγή στην προσέγγιση της αντιμετώπισης της οπαδικής βίας. Και πιθανά να σηματοδοτήσουν νέες σημαντικές αλλαγές σύμφωνα με την πρόσφατη ενεργοποίηση του Ελληνικού κράτους για την αποτροπή της οπαδικής βίας. Η έμφαση στην κλιμάκωση των ποινών, η απόδοση ευθυνών σε διάφορα επίπεδα και η εισαγωγή ψηφιακού μητρώου μελών οπαδικών σωματείων βάσει του Νόμου 4908/2022, αντικατοπτρίζουν μια συστηματική και πολυεπίπεδη στρατηγική για την καταπολέμηση της οπαδικής βίας. Αυτά τα νομοθετικά μέτρα, καθώς και οι νέες

νομοθετικές παρεμβάσεις ενώ εισάγουν αυστηρότερες κυρώσεις και ενισχυμένη παρακολούθηση, φέρνουν επίσης στο προσκήνιο κρίσιμα ερωτήματα σχετικά με την ισορροπία μεταξύ αποτροπής και πρόληψης.

Το νομοθετικό πλαίσιο, αν και ισχυρό ως προς τις προθέσεις του, αντιμετωπίζει προκλήσεις για την αντιμετώπιση της σύνθετης και πολύπλευρης φύσης της οπαδικής βίας. Ενώ οι αυστηρότεροι Νόμοι και η αυξημένη επιτήρηση μπορούν να αποτρέψουν τους δυνητικούς παραβάτες, μπορεί να μην αντιμετωπίζουν επαρκώς τους υποκείμενους κοινωνικούς και πολιτιστικούς παράγοντες που συμβάλλουν σε μια τέτοια συμπεριφορά. Οι μελέτες που επισημάνθηκαν στο σχετικό κεφάλαιο, όπως αυτές των Georgoulas και Paraskevoopoulos (2019), και Skliamis και Chatzinakos (2023), υποδηλώνουν ότι η οπαδική βία είναι βαθιά ενσωματωμένη σε ευρύτερα κοινωνικοπολιτικά πλαίσια. Ως εκ τούτου, μια καθαρά τιμωρητική προσέγγιση ενδέχεται να μην είναι επαρκής για την αντιμετώπιση των βαθύτερων αιτιών του φαινομένου αυτού.

Η αποτελεσματικότητα αυτών των νόμων εξαρτάται επίσης από την εφαρμογή τους και την κοινωνική αντίδραση. Η στροφή προς την απόδοση ευθυνών στους αθλητικούς συλλόγους για τη συμπεριφορά των φιλάθλων τους, όπως φαίνεται στο Νόμο 4326/2015, αποτελεί ένα βήμα προς την κατεύθυνση της συμμετοχής περισσότερων ενδιαφερομένων στην πρόληψη της βίας των φιλάθλων. Ωστόσο, αυτό πρέπει να εξισορροπηθεί με τις προσπάθειες για την προώθηση μιας θετικής κουλτούρας οπαδών, όπου ο ενθουσιασμός και το πάθος για το άθλημα δεν μεταπίπτουν σε επιθετικότητα και βία. Τα στατιστικά στοιχεία που παρουσιάστηκαν μπορούν να αντιπαρατεθούν με αυτές τις νομοθετικές αλλαγές για να εκτιμηθεί ο αντίκτυπός τους. Χαρακτηριστικά, η μείωση ορισμένων τύπων παραβάσεων, όπως το άναμμα πυρσών, η ρίψη φωτοβολίδων και κροτίδων ή τα υβριστικά συνθήματα, μετά την εφαρμογή αυτών των νόμων, θα μπορούσε να υποδηλώνει την αποτρεπτική τους επίδραση. Ωστόσο, η αύξηση άλλων μορφών βίας, καθώς και η επιμονή της οπαδικής βίας σε ορισμένα πλαίσια, υποδηλώνουν ότι τα νομικά μέτρα από μόνα τους δεν αποτελούν πανάκεια.

Η σύγκριση της ελληνικής προσέγγισης με τις διεθνείς πρακτικές αντιμετώπισης της οπαδικής βίας, όπως αναλύθηκε στην ενότητα για τα μέτρα κατά του χουλιγκανισμού, μπορεί να προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες. Μέτρα όπως η απαγόρευση αντικειμένων που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως όπλα ή η δημιουργία μητρώου γνωστών χουλιγκαν έχουν αποδειχθεί αποτελεσματικά σε άλλα πλαίσια. Αυτή η συγκριτική ανάλυση μπορεί να βοηθήσει στον εντοπισμό βέλτιστων πρακτικών και στην προσαρμογή τους στο ελληνικό πλαίσιο.

Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, η βία των φιλάθλων στο ελληνικό ποδόσφαιρο είναι ένα πολύπλευρο ζήτημα που υπερβαίνει τα όρια του ίδιου του αθλήματος. Είναι βαθιά συνυφασμένο με τις κοινωνικοπολιτικές, οικονομικές και πολιτιστικές δυναμικές στην Ελλάδα. Οι γνώσεις από προηγούμενες μελέτες και στατιστικές, αν και έχουν τις ρίζες τους σε παλαιότερα πλαίσια, εξακολουθούν να προσφέρουν πολύτιμες προοπτικές για την κατανόηση των σημερινών τάσεων και τη διαμόρφωση μελλοντικών παρεμβάσεων. Είναι ζωτικής σημασίας να προσεγγίσουμε αυτό το θέμα με μια διαφοροποιημένη κατανόηση που λαμβάνει υπόψη το ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό κλίμα, την εξελισσόμενη ταυτότητα των κοινοτήτων φιλάθλων και την ακεραιότητα του αθλήματος. Αυτή η ολοκληρωμένη προσέγγιση όχι μόνο βοηθά στη βαθύτερη κατανόηση της βίας των φιλάθλων αλλά και στη χάραξη αποτελεσματικότερων στρατηγικών για τον μετριασμό της στη Super League και πέραν αυτής.

Η νομοθετική αντιμετώπιση της βίας των οπαδών στο ελληνικό ποδόσφαιρο, ιδίως στη Super League, έχει εξελιχθεί σημαντικά, με τους νόμους να γίνονται πιο αυστηροί και ολοκληρωμένοι. Ωστόσο, η πολυπλοκότητα της οπαδικής βίας, η οποία επηρεάζεται από κοινωνικοπολιτικούς, οικονομικούς και πολιτιστικούς παράγοντες, απαιτεί μια πολυδιάστατη προσέγγιση που να συνδυάζει νομικά μέτρα με κοινωνικές και πολιτιστικές παρεμβάσεις. Οι μελλοντικές στρατηγικές θα πρέπει να στοχεύουν σε μια λεπτή ισορροπία μεταξύ επιβολής και πρόληψης, εμπλέκοντας διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη, συμπεριλαμβανομένων των κοινοτήτων φιλάθλων, των αθλητικών συλλόγων και της κοινωνίας των πολιτών, στην προώθηση μιας θετικής αθλητικής κουλτούρας. Αυτή η ολιστική προσέγγιση είναι ζωτικής σημασίας για τον αποτελεσματικό μετριασμό της βίας των φιλάθλων και τη διασφάλιση της ακεραιότητας και της ασφάλειας των αθλητικών εκδηλώσεων στην Ελλάδα.

Περιορισμοί της έρευνας

Η παρούσα εργασία, ενώ προσφέρει μια εις βάθος ανάλυση των περιστατικών βίας στα ελληνικά γήπεδα με έμφαση στη Super League, συναντά αρκετούς περιορισμούς που πρέπει να αναγνωριστούν. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αναφερθεί, μετά από πρόσφατη αναζήτηση στατιστικών στοιχείων από τη Super League, για επόμενες αγωνιστικές περιόδους από αυτές που κατεγράφησαν, και μετά το 2012, από ενημέρωση της Super League, ότι έκτοτε δεν έχουν εκδοθεί αντίστοιχοι πίνακες και σχήματα που να

παρουσιάζονται επίσημα και συγκεντρωτικά παρόμοια στατιστικά στοιχεία παραβάσεων.

Υπάρχουν βέβαια ηλεκτρονικά αναρτημένες, με δημόσια πρόσβαση, αποφάσεις γενικών πειθαρχικών παραβάσεων, με αποσπάσματα διατακτικών αποφάσεων με αναγραφή βάση άρθρων και χρηματικές ποινές και πολυσέλιδα σκεπτικά με κείμενα αποφάσεων του Πρωτοβάθμιου Πειθαρχικού Οργάνου της Super League. Αρχεία νομικής φύσεως από τα οποία είναι πρακτικά αδύνατο να αναγνωσθούν όλες οι διατακτικές αποφάσεις για να γίνει κατηγοριοποίηση του αντικειμένου, παραβατικής συμπεριφοράς φιλάθλων, της συγκεκριμένης εργασίας και καταγραφή παρόμοιων αντίστοιχων στατιστικών στοιχείων.

Αρχικά, η μελέτη βασίζεται κυρίως σε ιστορικά δεδομένα και στην υπάρχουσα βιβλιογραφία, γεγονός που περιορίζει εγγενώς την ικανότητά της να αποτυπώνει τις πιο σύγχρονες τάσεις και εξελίξεις στη βία των φιλάθλων. Ο δυναμικός χαρακτήρας της συμπεριφοράς των φιλάθλων και των κοινωνικών στάσεων απέναντι στην αθλητική βία απαιτεί συνεχή ενημέρωση των δεδομένων και της ανάλυσης, κάτι που είναι πέρα από τα όρια της παρούσας μελέτης. Επιπλέον, η επικέντρωση της εργασίας στο ελληνικό ποδόσφαιρο και το νομοθετικό του περιβάλλον, ενώ προσφέρει λεπτομερείς γνώσεις, περιορίζει επίσης τη δυνατότητα εφαρμογής της σε ευρύτερα πλαίσια. Η ιδιαιτερότητα της ελληνικής κοινωνικοπολιτικής και ποδοσφαιρικής κουλτούρας σημαίνει ότι τα ευρήματα και τα συμπεράσματα που εξάγονται εδώ μπορεί να μην είναι άμεσα μεταβιβάσιμα σε άλλες χώρες ή αθλητικά περιβάλλοντα. Αυτή η γεωγραφική και πολιτισμική ιδιαιτερότητα περιορίζει το πεδίο εφαρμογής των συμπερασμάτων του εγγράφου.

Τέλος, η μεθοδολογική προσέγγιση, η οποία στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην ποιοτική ανάλυση δευτερογενών πηγών, μπορεί να παραβλέψει τις διαφοροποιημένες εμπειρίες και προοπτικές των άμεσα ενδιαφερόμενων μερών, όπως οι οπαδοί, οι παίκτες, οι αξιωματούχοι των συλλόγων, τις αρμόδιες Αρχές και το προσωπικό επιβολής του νόμου. Η απουσία πρωτογενών εμπειρικών δεδομένων, όπως συνεντεύξεις ή έρευνες, περιορίζει το βάθος της κατανόησης των προσωπικών και κοινοτικών παραγόντων που επηρεάζουν τη βία των οπαδών.

Μελλοντική έρευνα

Δεδομένων των περιορισμών που εντοπίστηκαν, προκύπτουν διάφοροι δρόμοι για μελλοντική έρευνα. Ένας πρωταρχικός τομέας είναι η διεξαγωγή διαχρονικών μελετών

που θα παρακολουθούν και θα αναλύουν συνεχώς τις τάσεις της οπαδικής βίας στο ελληνικό ποδόσφαιρο. Τέτοιες μελέτες, που χρησιμοποιούν τόσο ποιοτικές όσο και ποσοτικές μεθοδολογίες, θα μπορούσαν να προσφέρουν πιο δυναμικές γνώσεις και να αποτυπώσουν την εξελισσόμενη φύση της συμπεριφοράς των οπαδών και των νομοθετικών αντιδράσεων.

Η μελλοντική έρευνα θα μπορούσε επίσης να επωφεληθεί από την υιοθέτηση μιας πιο συγκριτικής και διεθνούς προσέγγισης. Η εξέταση της οπαδικής βίας σε διαφορετικά πολιτιστικά και αθλητικά πλαίσια και η σύγκριση με το ελληνικό σενάριο θα μπορούσε να προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες για καθολικούς και μοναδικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη συμπεριφορά των οπαδών σε διαφορετικά περιβάλλοντα.

Επιπλέον, υπάρχει σημαντικό πεδίο για πρωτογενή έρευνα με τη συμμετοχή των άμεσα ενδιαφερόμενων μερών. Η διεξαγωγή συνεντεύξεων, ερευνών και εθνογραφικών μελετών με οπαδούς, παίκτες, αξιωματούχους συλλόγων, αρμόδιες Αρχές και προσωπικό επιβολής του νόμου θα εμπλούτιζε την κατανόηση των βιωμένων εμπειριών και αντιλήψεων που οδηγούν στη βία των οπαδών. Αυτά τα δεδομένα από πρώτο χέρι θα μπορούσαν να αποκαλύψουν το ψυχολογικό και κοινωνικό υπόβαθρο αυτών των συμπεριφορών, το οποίο θα μπορούσε να προβλεφθεί κατά την ανάλυση δευτερογενών δεδομένων.

Η διερεύνηση των ψυχολογικών και κοινωνιολογικών διαστάσεων της οπαδικής βίας σε μεγαλύτερο βάθος είναι ένας άλλος κρίσιμος τομέας για μελλοντική έρευνα. Η κατανόηση των ατομικών ψυχολογικών παραγόντων, όπως η επιθετικότητα, η ταυτότητα και η δυναμική της ομάδας, παράλληλα με τις ευρύτερες κοινωνιολογικές επιρροές, όπως η κοινωνικοοικονομική κατάσταση, το πολιτικό κλίμα και οι πολιτιστικές νόρμες, θα μπορούσε να προσφέρει μια πιο ολιστική άποψη περί αιτιών και των πιθανών λύσεων της οπαδικής βίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Διεθνής Βιβλιογραφία

- Adachi, P. J., & Willoughby, T. (2014). It's not how much you play, but how much you enjoy the game: The longitudinal associations between adolescents' self-esteem and the frequency versus enjoyment of involvement in sports. *Journal of Youth and Adolescence*, 43, 137–145. doi:10.1007/s10964-013-9988-3.
- Agnew, R., & Petersen, D. M. (1989). Leisure and delinquency. *Social Problems*, 36(4), 332-350.
- Armstrong, G. (1998). *Football hooligans. Knowing the score*. Oxford: Berg.
- Armstrong, G., & Harris, R. (1991). Football hooligans: Theory and evidence. *The Sociological Review*, 39(3), 427-458.
- Arnold, P. J. (1994). Sport and moral education. *Journal of Moral Education*, 23, 75–89. doi:10.1080/0305724940230106.
- Barnes, G. M., Welte, J. W., & Hoffman, J. H. (2002). Relationship of alcohol use to delinquency and illicit drug use in adolescents: Gender, age, and racial/ethnic differences. *Journal of Drug Issues*, 32(1), 153-178.
- Baumeister, R. F., & Heatherton, T. F. (1996). Self-regulation failure: An overview. *Psychological inquiry*, 7(1), 1-15.
- Black, D. (2014). *The social structure of right and wrong*. Academic Press.
- Blaney, C. (2014). *The undesirables-The inside story of the Inter City Jibbers*. Kings Road Publishing.
- Bourdieu, P., & Wacquant, J. (1992). *An invitation to reflexive sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Bouta, T., Frerks, G., & Bannon, I. (2004). *Gender, conflict, and development*. The World Bank.
- Bredemeier, B. J., Weiss, M. R., Shields, D. L., & Cooper, B. (1986). The relationship of sport involvement with children's moral reasoning and aggression tendencies. *Journal of Sport Psychology*, 8, 304–318.
- Carnibella, G., Fox, A., Fox, K., McCann, J., Marsh, J., & Marsh, P. (1996). Football violence in Europe. *Unpublished report to the Amsterdam Group*. Retrieved on 17-6-2013 www.sirc.org/public/foot-ball-violence.html.
- Cohen, L. E., & Felson, M. (1979, August). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44(4), 588-608.

- Collins, R. (2008). *Violence: A micro-sociological theory*. New Jersey: Princeton University Press.
- Digel, H. (1987). Keyword: rules. In H. Eberspächer (Ed.), *Handlexikon Sportwissenschaft* (pp. 321-330). Reinbek bei Hamburg.
- Donnellan, M. B., Trzesniewski, K. H., Robins, R. W., Moffitt, T. E., & Caspi, A. (2005). Low self-esteem is related to aggression, antisocial behavior, and delinquency. *Psychological Science, 16*, 328–335. doi:10.1111/j.0956-7976.2005.01535.x.
- Dunning, E., Murphy, P., & Williams, J. (1988). *The roots of football hooliganism. A historical and sociological study*. London-New York: Routledge.
- Eime, R. M., Young, J. A., Harvey, J. T., Charity, M. J., & Payne, W. R. (2013). A systematic review of the psychological and social benefits of participation in sport for children and adolescents: informing development of a conceptual model of health through sport. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity, 10*(1), 98.
- Elias, N., & Dunning, E. (2008). *Quest for excitement: Sport and leisure in the civilizing process*. University College Dublin Press.
- EMCDDA (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction) 2022a. “Penalties for Drug Law Offences in Europe at a Glance.” Accessed August 10 2022. https://www.emcdda.europa.eu/publications/topic-overviews/content/drug-law-penalties-at-a-glance_en.
- EMCDDA (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction) 2022b. *European Drug Report 2022: Trends and Developments*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- EMCDDA (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction) 2022c. *Wastewater Analysis and Drugs - A European Multi-City Study*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Farb, A. F., & Matjasko, J. L. (2012). Recent advances in research on school-based extracurricular activities and adolescent development. *Developmental Review, 32*, 1–48. doi:10.1016/j.dr.2011.10.001.
- Faulkner, G. E., Adlaf, E. M., Irving, H. M., Allison, K. R., Dwyer, J. J., & Goodman, J. (2007). The relationship between vigorous physical activity and juvenile delinquency: A mediating role for self-esteem? *Journal of Behavioral Medicine, 30*(2), 155-163.

- Findlay, L. C., & Bowker, A. (2009). The link between competitive sport participation and self-concept in early adolescence: A consideration of gender and sport orientation. *Journal of Youth and Adolescence*, 38, 29–40. doi:10.1007/s10964-007-9244-9.
- Fredricks, J. A., & Eccles, J. S. (2008). Participation in extracurricular activities in the middle school years: Are there developmental benefits for African American and European American youth? *Journal of Youth and Adolescence*, 37, 1029–1043. doi:10.1007/s10964-008-9309-4.
- Gabler, H. (1998). Aggression/Gewalt. In, O. Gruppe & D. Mieth (Eds.) *Lexikonder Ethikim Sport*, 1 Aufl., Schorndorf.
- Galtung, J., (1975). Strukturelle Gewalt. Beitrage zur Friedens und Konfliktforschung. Reinbek. 9-15.
- Georgoulas, Str. D. P. & Paraskevopoulos D. (2019). Youth, policing and football violence in Greece. A critical criminological approach. *Antigone*, 1-2, 71-80.
- Goleman, D. (2006). *Social Intelligence*. Bantam Dell. New York.
- Gow, P., & Rookwood, J. (2008). Doing it for the team—examining the causes of hooliganism in English football. *Journal of Qualitative Research in Sports Studies*, 2(1), 71-82.
- Guilbrt, S. (2004). Sport and Violence: A Typological Analysis. *International Review for the Sociology of Sport*, 39, 45-55.
- Hall, S. (1978). The treatment of football hooliganism in the press. In R. Ingham, S. Hall, J. Clarke, P. Marsh, P., & J. Donovan, J. (Eds.), *Inter-Action, London. Football hooliganism: The wider context* (pp. 15-36). London: Inter-Action Inprint
- Heinzmann, G. S. (2002). Parental violence in youth sports: facts, myths and videotape. *Parks & Recreation (Ashburn)*, 37(3), 66-73.
- Herrmann, H. U. (1980). Fans als Stimulans und als Konflikt potential. In R. Lindner (ed.), *Der Fuballfan. Ansichten vom Zuschauer* (pp. 139-147). Frankfurt: Syndikat.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkley, CA: University of California Press.
- Hobbs, D., & Robins, D. (1991). The boy done good: football violence, changes and continuities. *The Sociological Review*, 39(3), 551-579.
- Ingle, S. (13 December 2006). ["When did football hooliganism start?"](#). London: *The Guardian*. Retrieved 2007-07-25.

- Janssen, I., & LeBlanc, A. G. (2010). Systematic review of the health benefits of physical activity and fitness in school-aged children and youth. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 7(1), 40.
- Jewell, R. T., Moti, A., & Coates, D. (2011). A brief history of violence and aggression in spectator sports. In R. T. Jewell (Ed.), *Violence and aggression in sporting contests* (pp. 11-26). New York, NY: Springer.,
- Johnston, L. (2014). Riot by appointment: An examination of the nature and structure of seven hard-core football hooligan groups. In L. Alison (Ed.), *The social psychology of crime: Groups, teams and networks* (pp. 153-188). Routledge.
- Jones, I. (2000). A model of serious leisure identification: The case of football fandom. *Leisure Studies*, 19(4), 283-298.
- Kamberidou, I. (2011). Athlete activism and peace education: Bridging the social inequality gap through sports. *Nebula*, 8(1), 168-180.
- Kamberidou, I., & Patsadaras, N. (2008). A new concept in European sport governance: sport as social capital. *Biology of Exercise*, 4, 21-34.
- Kassimeris, C. (2023). *The Politics of Football*. Taylor & Francis.
- kathimerini.gr, (2023). Οπαδική βία: Στον Άρειο Πάγο Οικονόμου και Βρούτσης για την ποινική αναβάθμιση της έρευνας. Kathimerini.gr. Διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/politics/562778005/opadiki-via-ston-areio-pago-oikonomoy-kai-vroytsis-gia-tin-poiniki-anavathmisi-tis-ereynas-gia-oles-tisyprotheseis/>(Ανάκτηση 17/12/2023)
- Kerr, J. H. (2004). *Rethinking aggression and violence in sport*. Routledge.
- Kitsantonis, N. (19 April 2007). "[Soccer: Greece wrestles with fan violence](#)". *International Herald Tribune*. Retrieved 2007-11-24.
- Kreager, D. A. (2007). When it's good to be bad: Violence and adolescent peer acceptance. *Criminology*, 45, 893–923. doi:10. 1111/j.1745-9125.2007.00097.x.
- Krug, E. G., Mercy, J. A., Dahlberg, L. L., & Zwi, A. B. (2002). The world report on violence and health. *The Lancet*, 360(9339), 1083-1088.
- Kwan, M., Bobko, S., Faulkner, G., Donnelly, P., & Cairney, J. (2014). Sport participation and alcohol and illicit drug use in adolescents and young adults: A systematic review of longitudinal studies. *Addictive Behaviors*, 39, 497–506. doi:10.1016/j. addbeh.2013.11.006.

- Larson, R. W., Hansen, D. M., & Moneta, G. (2006). Differing profiles of developmental experiences across types of organized youth activities. *Developmental Psychology*, 42, 849–863. doi:10.1037/0012-1649.42.5.849.
- Leahy, S. (2011). Poll: NFL Beats Baseball Again as America's Most Popular Sport. *USA Today*, posted January, 25.
- Markovits, A., & Hellermann, S. (2001). *Offside: soccer and American exceptionalism*. New Jersey: Published by Princeton University Press.
- Marsh, P., Rosser, E., & Harre R. (1978). *The rules of disorder*. London: Routledge.
- Miller, K. E., Melnick, M. J., Barnes, G. M., Sabo, D., & Farrell, M. P. (2007). Athletic involvement and adolescent delinquency. *Journal of Youth and Adolescence*, 36, 711–723. doi:10.1007/s10964-006-9123-9.
- Murray, C. J., Lopez, A. D., Mathers, C. D., & Stein, C. (2001). The Global Burden of Disease 2000 project: aims, methods and data sources. *Geneva: World Health Organization*, 36, 1-57.
- Nepomuceno, T. C. C., de Moura, J. A., e Silva, L. C., & Costa, A. P. C. S. (2017). Alcohol and violent behavior among football spectators: An empirical assessment of Brazilian's criminalization. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 51, 34-44.
- Parker, H., Williams, L., & Aldridge, J. (2002). The normalization of 'sensible' recreational drug use: Further evidence from the North West England longitudinal study. *Sociology*, 36(4), 941-964. doi:10.1177/003803850203600408.
- Patsantaras, N. (2008). Olympic messages: Olympic ideology and Olympic social reality. *Choregia*, 4, 45-55.
- Patsantaras, N. (2013). USING global sport ceremonies to activate human rights: an approach prompted by the Beijing Olympic Games. *International Sports Law Review Pandektis*, 10, 1-2, 30-51.
- Patsantaras, N. (2014). Rethinking the issue of stadium football violence in Greece: a theoretical-empirical approach. *Biology of Exercise*, 10(1), 23-40.
- Pearson, G. (2007). Fig Fact-Sheet Four: Hooliganism. *Football Industry Group [viitattu 4.10. 2011]*. Saataavissa: <http://www.liv.ac.uk/footballindustry/hooligan.html>.
- Piotrowski, P. (2006). Coping with football-related hooliganism: Healing symptoms versus causes prevention. *Journal of Applied Social Psychology*, 36(3), 629-643.
- Podnar, O. (2005). The day Yugoslav soccer died. *Soccerphile*. Retrieved 2007-07-25.

- Population Health Division (2004). *The health of the people of NSW: report of the Chief Health Officer 2004*. Sydney: NSW Department of Health.
- Pramann, U. (1980). *Das bisschen Freiheit. Die fremde Welt der Fußballfans*. Hamburg.
- Reicher, S. D. (1996). 'The Battle of Westminster': Developing the social identity model of crowd behavior in order to explain the initiation and development of collective conflict. *European Journal of Social Psychology*, 26(1), 115-134.
- Rookwood, J., & Spaaij, R. (2017). Violence in football (soccer): Overview, prevalence, and risk factors. *The Wiley handbook of violence and aggression*, 1-12.
- Roversi, A. (1991). Football violence in Italy. *International Review for the Sociology of Sport*, 26(4), 311-331.
- Scalia, V. (2009). 'Just a Few Rogues?: Football Ultras, Clubs and Politics in Contemporary Italy'. *International Review for the Sociology of Sport*, 44(1), 41-53.
- Schafer, W. E. (1969). Participation in interscholastic athletics and delinquency: A preliminary study. *Social Problems*, 17(1), 40-47.
- Segrave, J. O., & Hastad, D. N. (1982). Delinquent behavior and interscholastic athletic participation. *Journal of Sport Behavior*, 5(2), 96-111.
- Shields, D. L. L., & Bredemeier, B. J. L. (1995). *Character development and physical activity*. Champaign: Human Kinetics Publishers.
- Skliamis, K. (2022). "Cannabis, Stigma, Protest, and Normalization." PhD diss., University of Amsterdam.
- Skliamis, K., & Chatzinakos, G. (2023). 'It's a magical weed': an exploration of drug-themed chants in Greek football fandom. *Sport in Society*, 26(10), 1627-1646.
- Skliamis, K., & Korf, D. J. (2019). Cannabis festivals and their attendees in four European cities with different national cannabis policies. *International Journal of Event and Festival Management*, 10(2), 138-154. doi:10.1108/IJEFM-08-2018-0049.
- Sleap, M. (1998). *Social issues in sport*. Springer.
- Spaaij, R. (2008). Men like us, boys like them: Violence, masculinity, and collective identity in football hooliganism. *Journal of Sport and Social Issues*, 32(4), 369-392.
- Spaaij, R., & Anderson, A. (2010). Soccer fan violence: A holistic approach: A reply to Braun and Vliegthart. *International Sociology*, 25(4), 561-579.
- Spruit, A., Van Vugt, E., Van Der Put, C., Van Der Stouwe, T., & Stams, G. J. (2016). Sports participation and juvenile delinquency: A meta-analytic review. *Journal of Youth and Adolescence*, 45(4), 655-671.

- Stams, G. J., Brugman, D., Deković, M., Van Rosmalen, L., Van Der Laan, P., & Gibbs, J. C. (2006). The moral judgment of juvenile delinquents: A meta-analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *34*(5), 692-708. doi: 10.1007/s10802-006-9056-5.
- Stott, C., & Pearson, G. (2007). *Football 'hooliganism': policing and the war on the 'English disease'* (p. 218). London: Pennant Books.
- Stott, C., & Reicher, S. (1998). How conflict escalates: The inter-group dynamics of collective football crowd violence'. *Sociology*, *32*(2), 353-377.
- Taylor, I. (1982) On the sports-violence question: soccer hooliganism revisited. In J. Hargreaves (Ed.) *Sport, culture and ideology* (pp. 152-196). London: Routledge.
- Travlos, A. K. (2015). Sport and moral education: Is Kalokagathia a value today. In K. Georgiadis (ed.), *Olympic values: Respect for diversity*, (pp. 131-139). International Olympic Academy.
- Travlos, A. K., Tsorbatzoudis, H., Barkoukis, V., & Douma, I. (2021). The effect of moral disengagement on bullying: Testing the moderating role of personal and social factors. *Journal of Interpersonal Violence*, *36*(5-6), 2262-2281.
- Tsoukala, A. (2011). Timing 'dangerousness': football crowd disorder in the Italian and Greek press. *Sport in Society*, *14*(5), 598-611.
- Turshen, M. (2001). The political economy of rape: An analysis of systematic rape and sexual abuse of women during armed conflict in Africa. In F. C. Clark (ed.), *Victims, perpetrators or actors? Gender, armed conflict and political violence* (pp. 55-68). London: Zed Books.
- Van Hiel, A., Hautman, L., Cornelis, I., & De Clercq, B. (2007). Football hooliganism: Comparing self-awareness and social identity theory explanations. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, *17*(3), 169-186.
- Van Houtum, H., & Van Dam, F. (2002). Topophilia or topoporno? Patriotic place attachment in international football derbies. *International Social Science Review*, *3*(2), 231-248.
- Van Vugt, E., Gibbs, J., Stams, G. J., Bijleveld, C., Hendriks, J., & Van der Laan, P. (2011). Moral development and recidivism: A meta-analysis. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, *55*(8), 1234-1250.
- Vinnai, G. (1970). *Fußballsport als Ideologie*. Frankfurt am Main, Europäische: Verlagsanstalt.
- Vouliwatch, (2018). “Αντιπαραθέσεις στο νομοσχέδιο για την ινδική κάνναβη. [Controversies over the Medical Cannabis Legalization Bill].” Accessed September

10 2022. <https://vouliwatch.gr/news/article/antiparatheseis-sto-nomoshedio-gia-tin-indiki-kannavi>

- Vyzirgiannakis, D., Siokos, K., Kagkarakis, P., Pereira, V., & Papanikolaou, Z. (2018). Factors affecting the performance of Greek soccer referees of super league and football league. *International Journal of Physical Education, Sports and Health*, 5(2), 271-275.
- Waters, H., Hyder, A., Rajkotia, Y., Basu, S., & Rehinkel, J. A. (2004). *The economic dimensions of interpersonal violence*. Geneva: World Health Organization.
- Wen, T. (2014). *A Sociological History of Soccer Violence*. The Atlantic, July 14.
- Wild, L. G., Flisher, A. J., Bhana, A., & Lombard, C. (2004). Associations among adolescent risk behaviours and self-esteem in six domains. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 1454–1467.
- World Health Organization (2003). *International classification of diseases* (10th ed.). Geneva: World Health Organization.
- Yokhin, M. (2015). *Panathinaikos vs. Olympiakos lives up to its tag as the 'eternal enemies' derby*. ESPN.com. Διαθέσιμο στο: https://www.espn.com.au/football/story/_/id/37417969/panathinakos-vs-olympiakos-violent-eternal-rivalry
Ανάκτηση στις 12/03/2024.
- Young, K. (1986). The killing field - themes in mass media responses to the Heysel Stadium riot. *International Review for the Sociology of Sport*, 21, 252-264.
- Zaimakis, Y. (2018). Football fan culture and politics in modern Greece: the process of fandom radicalization during the austerity era. *Soccer & Society*, 19(2), 252-270.
- Zwi, A. B., Garfield, R., & Loretta, A. (2002). Collective violence. In E. Krug, L. L. Dahlberg, J. A. Mercy, A. B. Zwi, & R. Lozano (Eds). *World Report on Violence and Health* (pp. 213-239). Geneva, Switzerland: World Health Organization.

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Απολογισμός Super League Ελλάδα 2011-2012, (2014). Super League Ελλάδα. Συνεταιρισμός Ποδοσφαιρικών Ανώνυμων Εταιρειών Ελλάδας. <https://www.slgr.gr/el/article/2011-2019/https://www.slgr.gr/superleaguestorage/oto/CkUmrBNLoDESrMXKS0zW1NngxujGaS4K.pdf> (Ανάκτηση 5/2/2024)
- Βλαχοδήμου, Κ. (2023). Ι. Βρούτσης: Καταργείται η υφιστάμενη νομοθεσία, έρχεται συνολική νομοθετική παρέμβαση για την οπαδική βία. Amna.gr. Αθηναϊκό Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων. Διαθέσιμο στο: <https://www.amna.gr/sport/article/783659/>(Ανάκτηση 17/12/2023).

- Δελτίο Τύπου ΓΓΑ, (2024). Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων & Αθλητισμού. Αναπληρωτής Υφυπουργός Αθλητισμού, Γραφείο Τύπου. <https://gga.gov.gr/grafeio-tupou/deltia-tupou/3964-2024-02-01-13-01-56>(Ανάκτησηστις: 4/2/24).
- Δοβώνης Α., Ράνιος Γ., Πατραμάνη Σ., (2023). Σε κρίσιμη κατάσταση ο αστυνομικός που τραυματίστηκε από φωτοβολίδα σε επεισόδια έξω από το κλειστό γήπεδο στον Ρέντη – Εκατοντάδες προσαγωγές. Ertnews / ERT. Διαθέσιμο στο: <https://www.ertnews.gr/athlitismos/prosorini-diakopi-sto-olympiakos-panathinaikos-logo-epeisodion-traymatistike-astynomikos> (Ανάκτηση 17/12/2023)
- Ζαϊμάκης, Γ. (2013). Η πολιτική οικονομία του ποδοσφαίρου στην ύστερη νεωτερικότητα: εμπορευματοποίηση, παγκοσμιοποίηση και αποικιοποίηση. Στο Γ. Ζαϊμάκης και Ν. Κοταρίδης (επιμ.) *Ποδόσφαιρο και κοινότητες οπαδών: αντιπαλότητες και πολιτικές της ταυτότητας* (σελ. 27-58). Αθήνα, Πλέθρον.
- Ιωαννίδη, Β., Τραυλός, Α., & Φραγκίσκου, Ν. (2007). Βία στον αθλητισμό και διοίκηση αθλητισμού: Θεωρητική προσέγγιση διαχείρισης της αλλαγής και διαμόρφωσης της συμπεριφοράς. *Οργάνωση του Αθλητισμού*,5(2), 87-93.
- Κοντορούσης, Ν. (2023). 40 χρόνια οπαδικής βίας στην Ελλάδα – Η λίστα του θανάτου. Ertnews / ERT. Διαθέσιμο στο: <https://www.ertnews.gr/eidiseis/mono-sto-ertgr/40-xronia-opadikis-vias-stin-ellada-i-lista-tou-thanatou/> (Ανάκτηση στις 14/12/2023)
- Κουτρουμάνη, Α. (2021). *Οπαδική βία και ποδόσφαιρο. Η αντιμετώπιση του “χουλιγκανισμού” στην Ελλάδα: Ο ρόλος και η λειτουργία της ΔΕΑΒ*. Μεταπτυχιακή εργασία. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Μπαλατσός, Β., (2023). Ολυμπιακός – Παναθηναϊκός: Η άφιξη του Χουανκάρ στο «Υγεία». Gazzetta.gr. Διαθέσιμο στο: <https://www.gazzetta.gr/football/stoiximan-superleague/2267599/panathinaikos-i-afixi-toy-hoyankar-sto-ygeia-vid> (Ανάκτηση στις 14/12/2023).
- Παρασκευόπουλος, Δ., (2018). Προσδιορίζοντας το περιεχόμενο της οπαδικής βίας στον αθλητισμό, μανιχαϊσμός και ασφάλεια στην εξέδρα. Στο Ε.Ε.Μ.Ε.Κ.Ε., *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος 50 χρόνια Howard Becker “Whose side are we on?”* Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου. Αθήνα.
- Πάτας, Ε., (2022). 40 χρόνια αιματοχυσίας: Ο Άλκης Καμπανός ήταν ένα ακόμη θύμα της ωμής οπαδικής βίας. News Bomb. Διαθέσιμο στο:

<https://www.newsbomb.gr/ellada/story/1282136/40-xronia-aimatoxysias-o-alkis-kampanos-itan-ena-akomi-thyma-tis-omis-opadikis-vias>. (Ανάκτηση στις: 15/11/23).

- Πατσαντάρας, Ν. (2007). *Το Ολυμπιακό Φαινόμενο. Κοινωνικά και ηθικά νοήματα*. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη. Αθήνα
- Πετράκης, Μ. (2006). *Έρευνα Marketing*. Αθήνα: Σταμούλης.
- Pouliopoulos, T. L. (2022). *Good governance in football organizations from an ethical perspective and a proposal for the Greek football's reformation*. (Ph.D. Dissertation). Department of Sports Organization and Management, University of Peloponnese, Sparti, Laconia, Greece.
- Τραυλός, Α. Κ. (1999). Επιθετικότητα και βία στον αθλητισμό: Οικογένεια, εκπαίδευση, και μέσα μαζικής ενημέρωσης. . Στο Δ. Π. Παναγιωτόπουλος (Επ.), *Πρακτικά του Ιου Εθνικού Συνεδρίου Αθλητικού Δικαίου με Διεθνή Συμμετοχή – Το Αθλητικό Δίκαιο στον 21ο Αιώνα: Αθλητική Δραστηριότητα κατ' επάγγελμα* (σελ. 315-333). Αθήνα, Αττική: Ίων.
- Τραυλός, Α. Κ. (2000). Θεατές – φίλαθλοι – οπαδοί: Αθλητική απόδοση, προφίλ, και βίαιη συμπεριφορά. Στο Δ. Π. Παναγιωτόπουλο (Επ.), *Ο Φίλαθλος στον 21ο αιώνα* (σελ. 40-62). Αθήνα, Αττική: Έλλην.
- Τραυλός, Α. Κ. (2003). Προσδιορισμός, θεωρητική προσέγγιση και τρόποι αντιμετώπισης της επιθετικότητας αθλητών ομαδικών αθλημάτων. Στο Α. Σωτηρόπουλος (Επ.), *Το ποδόσφαιρο*, (2η Έκδοση), (σελ.651 – 670). Αθήνα: Αττική, Τελέθριον.

Σχετική Νομοθεσία – Νόμοι

- Νόμος 927/1979. Περί κολασμού πράξεων ή ενεργειών ανασκοπουσών εις φυλετικές διακρίσεις. *Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης – ΦΕΚ Α' 139/28.6.1979*.
- Νόμος 1646/1986. Μέτρα πρόληψης και καταστολής της βίας στους αθλητικούς χώρους και άλλες διατάξεις. *Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης – ΦΕΚ Α' 138/18.9.1986*.
- Νόμος 2331/1995. Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και άλλες ποινικές διατάξεις - Ολομέλεια Αρείου Πάγου - Διαιτησίες και άλλες διατάξεις. *Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης – ΦΕΚ Α' 173/24.8.1995*.
- Νόμος 2725/1999. Ερασιτεχνικός και επαγγελματικός αθλητισμός και άλλες διατάξεις. *Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης – ΦΕΚ Α' 121, 17.6. 1999*.

- Νόμος 2928/2001. Τροποποίηση διατάξεων του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλες διατάξεις για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων. *Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης – ΦΕΚ Α΄ 141/27.6.2001.*
- Νόμος 3251/2004. Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης, τροποποίηση του Ν.2928/2001 για τις εγκληματικές οργανώσεις και άλλες διατάξεις. *Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης – ΦΕΚ Α΄ 127/9.7.2004.*
- Νόμος 3691/2008. Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και άλλες διατάξεις. *Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης – ΦΕΚ Α΄ 166/5.8.2008.*
- Νόμος 3875/2010. Κύρωση και εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και των τριών Πρωτοκόλλων αυτής και συναφείς διατάξεις. *Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης – ΦΕΚ Α΄ 158/20.9.2010.*
- Νόμος 4285/2014. Τροποποίηση του ν. 927/1979 (Α 139) και προσαρμογή του στην απόφαση - πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ της 28ης Νοεμβρίου 2008, για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου (L 328) και άλλες διατάξεις. *Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης – ΦΕΚ Α΄ 191/10.9.2014.*
- Νόμος 4326/2015. Επείγοντα μέτρα για την αντιμετώπιση της βίας στον αθλητισμό και άλλες διατάξεις. *Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης – ΦΕΚ Α΄ 49 /13.5.2015.*
- Νόμος 4908/2022. Μέτρα αντιμετώπισης της οπαδικής βίας, ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας των λεσχών φιλάθλων, αθλητικός εθελοντισμός, πνευματικός αθλητισμός, ηλεκτρονικός αθλητισμός (e-sports), εργασιακός αθλητισμός, άλλες διατάξεις για τον εκσυγχρονισμό της αθλητικής νομοθεσίας και λοιπές διατάξεις. *Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης – ΦΕΚ Α΄ 52/11.3.2022.*
- Νόμος 5085/2024. Κύρωση της από 11.12.2023 Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου «Έκτακτα μέτρα απαγόρευσης διάθεσης εισιτηρίων και παρουσίας θεατών σε αγώνες ποδοσφαίρου για επιτακτικούς λόγους προστασίας της δημόσιας τάξης και ασφάλειας» (Α΄ 203) Λήψη μέτρων για την αποτροπή και αντιμετώπιση της βίας στο πλαίσιο αθλητικών συναντήσεων και λοιπές ρυθμίσεις αρμοδιότητας Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού. *Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης – ΦΕΚ Α΄ 17 - 02.02.2024.*